Bütün Yapıtları - 25

PLATON

TİMAİOS

Eski Yunancadan Çeviren: Furkan Akderin

Platon, hiç kuşku yok ki düşünce tarihinin en önemli ve etkili filozoflarından biridir. Felsefenin kurumsallaşmasına ve felsefede yazılı geleneğin oluşmasına katkıda bulunmuş, iki dünyalı metafiziğiyle bütün bir Ortaçağ düşüncesini belirleyecek olan idealist felsefe geleneğinin başlatıcısı olmuştur. Hıristiyan Ortaçağ felsefesine ve İslam düşüncesine etkisi bakımından da ayrıca önem taşıyan Platon, düşünce tarihi boyunca tartışılan tüm problemleri yüzlerce yıl öncesinden ele almış ve ilk büyük felsefi sistemi inşa etmiştir.

Timaios, Platon'un en önemli ve günümüzde de üzerinde çeşitli tartışmaların yürütüldüğü, yaşlılık dönemi diyaloglarından biridir. Platon, bu diyalogda kozmolojisini, evrenin nasıl oluştuğuna dair kendi öğretisini ve doğa anlayışını ortaya koyar. Diyaloğun diğer önemli bir yanı ise, Platon'un, sonraları farklı çalışmalara ve tartışmalara yol açacak olan Atlantis'ten ilk kez burada söz etmesidir.

internet satış:
saykitap.com
7,50 TL
ISBN 978-605-02-0479-7
9 786050 204797
SAY YAYINLARI

Say Yayınları
Platon / Bütün Yapıtları 25

TİMAİOS
Özgün adı: Τιμαῖος

Yayın hakları © Say Yayınları
Bu eserin tüm hakları saklıdır. Yayınevinden yazılı izin alınmaksızın kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopyalanamaz, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

ISBN 978-605-02-0479-7
Sertifika no: 10962

Eski Yunancadan çeviren: Furkan Akderin
Yayın koordinatörü: Levent Çeviker
Sayfa düzeni: Tülay Malkoç

Baskı: Lord Matbaacılık ve Kâğıtçılık
Topkapı-İstanbul
Tel.: (0212) 674 93 54
Matbaa sertifika no: 22858

1. baskı: Say Yayınları, 2015

Say Yayınları
Ankara Cad. 22/12 • TR-34110 Sirkeci-İstanbul
Telefon: (0212) 512 21 58 • Faks: (0212) 512 50 80
www.sayyayincilik.com e-posta: say@sayyayincilik.com
www.facebook.com/sayyayinlari • www.twitter.com/sayyayinlari

Genel Dağıtım: Say Dağıtım Ltd. Şti.
Ankara Cad. 22/4 • TR-34110 Sirkeci-İstanbul
Telefon: (0212) 528 17 54 • Faks: (0212) 512 50 80
internet satış: www.saykitap.com • e-posta: dagitim@saykitap.com

PLATON

TİMAİOS

Bütün Yapıtları - 25

Eski Yunancadan çeviren:
Furkan Akderin

say

İÇİNDEKİLER

Platon: Hayatı ve Yapıtları 7

TİMAİOS 23

Kaynakça 117

Platon

Hayatı ve Yapıtları

Platon, düşünce tarihinin çok okunan, üzerine çok sayıda araştırmanın yapılmış olduğu, etkili ve önemli düşünürlerinin hiç kuşku yok ki en başında gelir. Bunun en önemli nedeni, Platon'un hocası Sokrates ve öğrencisi Aristoteles ile birlikte, etkisini modern zamanlara kadar devam ettirecek olan temel düşünce geleneği olarak Sokratik geleneğin veya teleolojik dünya görüşünün kurucu düşünürü olmasıdır.

Platon, bunun dışında düşünce tarihinde adı pek çok "ilk"le birleşen, yani pek çok şeyi ilk kez olarak gerçekleştirmiş bir filozoftur. Bu "ilk"lerden biri, onun felsefede yazılı geleneği başlatmış olmasından ya da daha doğrusu tüm eserleri günümüze ulaşmış ilk filozof olmasından meydana gelir. Aslında felsefede veya Grek felsefesinde yazılı gelenek, daha önce doğa filozoflarında başlamıştı. Bununla birlikte, doğa filozoflarının varlık konusunda kaleme almış oldukları *Peri Phusis* [Doğa Üstüne] adlı denemelerden hiçbiri günümüze erişmemiş, onlardan bize sadece birtakım fragmanlar kalmıştır. Sonra gelen ve felsefeyi, deyim yerindeyse gökyüzünden yeryüzüne indiren Sokrates ise, insan zihnini tembelleştirdiğine inandığı için yazılı söze pek bir değer vermemiş ve fikirlerini yazıya dökmemişti. Oysa Platon, sadece kendi düşüncelerini değil, fakat Sokrates'in de görüşlerini aktarmak amacıyla, pek çok felsefeci veya Platon yorumcusuna göre, sadece felsefe değil, aynı zamanda birer edebiyat şaheseri olan diyaloglar yazmıştı.

Platon'un adıyla birleşen bir diğer "ilk" ise, bu kez onun felsefeyi veya felsefi araştırmayla felsefe eğitimini kurumsallaştıran ilk düşünür olmasına işaret eder. Buna göre o, İtalya ziyaretlerinin birinin ardından Atina'ya dönünce satın aldığı bir bahçenin etrafını çitlerle kapatıp üzerine derslikler inşa ettirmiş ve böylelikle tarihin tanıdığı ilk yüksek eğitim ve araştırma kurumu olarak Akademia'yı vücuda getirmişti.

Platon adıyla birleşen üçüncü "ilk", bu kez onun felsefe tarihinin tanıdığı ilk büyük sistemin kurucusu olmuş olmasına işaret eder. Buna göre Yunan'da felsefi düşüncenin ilk temsilcileri olan Presokratik düşünürler "doğayı keşfederken" sadece tabiat felsefesiyle meşgul olmuşlardı.[1] Sonra gelen ve "*psukhe*yi keşfeden" Sokrates ile Sofistler ise merkezinde insanın olduğu etik ve siyaset felsefesi ağırlıklı bir sosyal felsefeyle uğraşmışlardı. Oysa Platon, sadece metafizik ve doğa felsefesi veya moral ve politik felsefe üzerine yükselen bir sosyal felsefe yerine, felsefenin bütün alt disiplin veya dallarını ihtiva eden dev bir sistem inşa etti. Felsefenin bütün konu ve problemlerine yer veren bu sistemde metafizik ya da varlık felsefesiyle epistemoloji, temeli ya da ana zemini meydana getirir. Sistemin bu iki temel disiplini ya da alt dalını, varlık-bilgi-değer sürekliliğini temin edecek şekilde tamamlayan diğer iki dalı etik ile siyaset felsefesidir. Platon'un sisteminin, merkezden dışa doğru gidecek şekilde diğer halkaları eğitim felsefesinden, estetikten, bilim felsefesinden oluşur.

Hayatı

Platon dünyaya, Atina'da MÖ 427 yılında gelmişti. O, Sparta'yla yapılan savaşın son dört ya da beş yılı boyun-

1 *Bkz.* F. M. Cornford, *Sokrates'ten Önce ve Sonra* (çev. U. C. Akın), Ayraç Yayınları, Ankara, 2003, ss. 9-10.

ca savaşacak yaşta olduğuna göre,[2] ilk gençlik yıllarında Atina'nın yaşadığı bütün sıkıntı ve çalkantılara yakından tanıklık etmişti.

Adaemintos ve Glaukon adında iki kardeşi ve Potone adında bir de kız kardeşi vardı. Soylu bir ailenin çocuğuydu. Sadece annesi Periktione tarafından değil, fakat babası Ariston tarafından da Atina'nın en soylu ailelerinden birine mensuptu.[3] Nitekim babasının soyu Kodros'a, annesinin soyu Solon'a kadar geri gidiyordu.[4] Anne tarafından Otuzlar Cuntası'nın önemli isimlerinden olan Kharmides ve Kritias'ın akrabasıydı. Onun çocukluğu ve gençliği aristokratik bir ortamda, edebiyat ve felsefeye dönük ilginin gelenekselleşmiş olduğu bir çevrede geçmişti.[5] Grek aristokrasisinin gelenek ve normlarına göre yetiştirilen Platon, askerlik görevini, yine zengin bir ailenin çocuğu olması dolayısıyla, muhtemelen süvari birliğinde yapmıştı.

Aynı Grek aristokrasisinin geleneklerine göre gençliğinde jimnastikle uğraşan Platon'un gerçek adı, büyükbabasının isminden dolayı Aristokles'ti. Argoslu güreşçi Ariston'un yanında beden eğitimi gören filozofa Platon adı beden gücünden veya göğsünün genişliğinden dolayı hocası tarafından verilmişti.[6] Diogenes Laertios'un belirttiğine göre, gençliğinde lirik ve dramatik şiirler yazmış ve bir ozan olmayı istemiş olan Platon bu türden bütün eserlerini ve tragedyalarını, Sokrates ile tanışıp onun öğrencisi olduktan sonra yakmıştır.[7]

---

2 W. T. Jones, *Batı Felsefesi Tarihi*, cilt 1, Klasik Düşünce (çev. H. Hünler), İstanbul, Paradigma Yayınları, 2006, s. 163.
3 T. Brickhouse-N. D. Smith, "Plato", Internet Encyclopedia of Philosophy.
4 W. K. C. Guthrie, *A History of Greek Philosophy*, vol. 4, Cambridge, Cambridge University Press, 1975, s. 10.
5 E. Zeller, *Grek Felsefesi Tarihi* (çev. A. Aydoğan), İstanbul, İz yayınları, 2001, s. 164.
6 Diogenes Laertios, *Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri* (çev. C. Şentuna), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2002, III 4.
7 Diogenes Laertios, *age*, III 5.

Gerçekten de Sokrates'in öğrencisinin şairlerin sözde bilgisi veya bozuk politikacıların demagojisiyle yetinmesi mümkün gibi görünmüyordu. Yine Sokrates'le tanışmadan önce doğa felsefesiyle meşgul olmuş, doğa filozoflarının eserlerini incelemenin yanında, Herakleitosçu Kratylos'un kişisel öğretiminden geçmişti. Gerçekten de onun ailesinde politik önderlik neredeyse gelenekselleşmiş bir faaliyet ya da iş haline gelmişti. Yakınlarının teşvik ve telkinlerine rağmen, politik kariyerden olduğu kadar, tragedya yazarlığı ve doğa felsefesi araştırmalarından da vazgeçmesini temin eden şey, hep aynı neden, Sokrates'le tanışması oldu. Sokrates ile tesis ettiği yakın münasebet, onu sadece doğa felsefesinin değil, fakat tragedya ve politikanın da çürük zemininden uzaklaştıran en önemli etken oldu.

O, Atina'nın gücünün ve ihtişamının dorukta olduğu döneme tanıklık edememişti; ama Perikles demokrasisinde, politik gerileme ve moral çöküntünün tohumlarını bütün açıklığıyla gözlemleme imkânı bulmuştu. Savaş bozgununun ertesindeki çöküntü yıllarını, Atina'yı bozguna götüren rüşvetçi ve beceriksiz demagogların hâkimiyetinin yarattığı yıkıma tanıklık etmişti. Makedonya kralı Philippos'un Yunan kent devletine nihai darbeyi indirdiği tarihten on yıl önce, MÖ 327 yılında ölmüştü. Buna göre, hayatının akışını değiştiren birinci olay Sokrates'le tanışmasıydı. Onun sayesinde sanat ve edebiyatla uğraşmaktan, reel siyasete girmekten vazgeçip felsefeye yönelmişti.

Onun hayatının akışını tümden değiştiren ikinci ve çok daha dramatik olay, söz konusu koşullar altında hocasının başına gelenler oldu. Gerçekten de *Yedinci Mektup*'ta cunta idaresi sırasında Atina'nın yaşadığı tarihsel olayları anlatan Platon önce cunta üyelerinin başlangıçta beyan etmiş oldukları niyetlere sadık kalacaklarını ve devleti adalet yoluna sokacaklarını düşündüğünü söyler. Fakat sonra da diktatörlüğün sonuçlarına ve tiranların "eski dostlarından

birine, gelmiş geçmiş en âdil insana" reva gördükleri muameleye tanık olunca, ne kadar büyük bir hayal kırıklığı yaşadığını belirtmeden yapamaz.[8] Bir süre sonra demokrasi yeniden tesis olunca, demokratik idarenin başlangıçtaki dikkati ve özeni karşısında yeniden umutlanan Platon'un son umutlarını da, Sokrates'e verilen ölüm cezasının infazı tüketmiştir. O, işte bu olayın ardından politik krize bildik reformlar yoluyla bir çözüm bulunamayacağına, hasta ve aciz devlete anayasa ya da rejim değişikliğinden ibaret bir ıslah teşebbüsünün en küçük bir yararının olamayacağına kanaat getirmişti. Çağdaş politikada mevcudiyetini tespit ettiği iki büyük kusurun, Yunan uygarlığının daha önceki dönemlerde yükselişinde etkili olan demokrasinin sonunu hazırlamasının kaçınılmaz olduğunu düşünmesine yol açmıştı. Her şeyden önce, güya bilgi kılıfı altında ortaya çıkan cehaletin demokraside uzman ve profesyonelin değil de, vasatî ve amatör olanın hâkim olmasıyla sonuçlandığını savunan Platon açısından demokrasi, Atina'da sadece cahilin hatalı yönetme hakkı anlamına geliyordu.[9]

Platon'un çağdaş politikada teşhis ettiği ikinci büyük kusur, devletin kurum ve hizmetlerinin kendi bencil çıkarlarının peşinde koşanlar tarafından doldurulmasına yol açan azgın bireycilik ruhuydu. Özel olarak oligarşinin kendine özgü yanlışını veya olumsuzluğunu ifade eden söz konusu bireycilik, ona göre, kent devletinin zengin ve fakir, tahakküm edenler ve bastırılanlar olarak ikiye bölünmesiyle sonuçlanıyordu. Toplumu ve devleti düşman kamplara bölen bu durum ve olumsuzluğun temelinde ise politikaya da sirayet eden madde veya para aşkı vardı. Demokrasiye özgü cehalet ya da amatörlük ile oligarşinin olduğu kadar demokrasinin de bir özelliği olan politik çıkarcılık ve bireyci-

8 Platon, *Mektuplar* (çev. F. Akderin), 354b, Say Yayınları, İstanbul, 2011.
9 W. J. Korab-Karpowicz, "Plato's Political Philosophy", Internet Encyclopedia of Philosophy.

lik, onun gelecekte hedef alacağı düşmanlar olarak Platon'un bilincine, işte bu dönemde yerleşmişti.

Antik kaynakların bildirdiğine göre, Sokrates'in infazının ardından, Platon, diğer Sokratesçilerle birlikte, muhtemelen güvenlik nedeniyle, Megaralı Eukleides'in yanına sığınmıştı.[10] Sonraki on iki yıl boyunca, o büyük ölçüde, Sokratik diye nitelediğimiz ilk dönem diyaloglarını yazmış ve bu arada, gözlem ve deneyim yoluyla görgüsünü arttırma ve düşüncesini derinleştirme yönünde kimi teşebbüslerde bulunarak seyahat etmiştir. Gittiği ilk yer matematik bilgisini geliştirmesine imkân sağlayan, daha sonra *Devlet*'te savunacağı genel veya sınıflar arası bir iş bölümü ilkesini öğrendiği "kadim harikalar diyarı" Mısır'dır.

İkinci yer ise meşhur matematikçi Theodoros ve Tarentumlu bilumum Pythagorasçılarla tanışmasını sağlayan İtalya'dır. Burada Philolaos ve ona bilim, felsefe ve politikanın ideal bir sentezine erişme yönünde önemli açılımlar sağlayan Arkhytas'la tanışan Platon, özellikle Arkhytas aracılığıyla I. Dionysos'un sarayına takdim edilir. O, muhtemelen prens üzerinde tesis edeceği nüfuzdan faydalanarak, bu dönemde önemli ölçüde oluşturmuş olduğu politik fikirlerini hayata geçirmeyi ümit etmişti. Sadece I. Dionysos ile değil, fakat prensin karısının kardeşi Dion ile kurduğu ilişkiye dayanarak, bu yönde iki ayrı girişimde bulundu. Özellikle II. Dionysos üzerinde uygulamaya çalıştığı filozof-kral tipi, mutlak bir başarısızlıkla sonuçlandı. İdealist bir ahlâkçı filozof ile hırslı bir aksiyon adamının bir araya gelmesi daha baştan imkânsız gibi görünmesine rağmen, yılmayan Platon'un bütün denemeleri başarısızlıkla karşılaştı ve en nihayetinde hayatı tehlikeye girdi. Böyle bir Sicilya seyahatinden dönüşünde, Atina ile savaş hâlindeki Aigina'da karaya çıkan filozof, burada esir alınarak, satılmak üzere köle pazarına çıka-

10 Diogenes Laertios, *age*, III 6.

rılmıştı. Tam bir rastlantı eseri olarak, dostlarından birinin, bazı kaynaklara göre Elis'li Phaidon'un, bazı kaynaklara göre Pythagorosçı Arkhytas'ın fidyesini ödemesi sayesinde ancak, özgürlüğüne kavuşan Platon'un, bundan sonra bu türden tehlikelerden uzak durmaya karar verdiği, politikayla sadece teorik düzeyde ilgilenmeyi seçtiği söylenebilir.

Nitekim Arkhytas veya Phaidon'a ödemeye kalkıştığı fidye parasını onların kabul etmemesi üzerine, bu parayla meşhur Yunan kahramanı Akademos'un sığınağı ya da mezarının hemen yanı başındaki bahçeyi satın alarak Akademi'yi kurdu. Burası en azından Avrupa'nın ilk büyük eğitim ve araştırma merkezi olmuştur. Hukuki bir statü kazanabilmek için dinî bir cemaat olarak organize olan ve yıkıldığı MS 529 yılına kadar Platonculuğun merkezi olma işlevi gören okulda felsefeye yaklaşım tarzı daha ziyade geometri yoluyla gerçekleşen matematiksel bir yaklaşımdı. Nitekim Bizanslı bir dil âliminin belirttiğine göre, Akademi'nin kapısına "Geometri bilmeyen buradan içeri giremez" diye yazdırmıştı. Eğitim felsefesini de politikaya tabi kılan Platon'un buradaki amacı, iyi eğitilip teçhiz edilmiş aklıyla yönetmesi gereken filozof-kralı eğitmekti. Akademi, kendisinden devlet adamları ve yasa koyucuların çıkacağı, bilim ve felsefe temelli bir politika eğitimi veren bir kurum olarak tasarlanmıştı. Gerçekten de Akademi, Helenistik dönemin sonuna kadar Yunan dünyasına hukukî ve politik bakımdan şekil vermeye çalışan en önemli merkez oldu.

Eserleri

Platon, Akademi'de geleceğin yöneticilerini, kamu görevlilerini yetiştirme amacı güderken, bu eğitimden faydalanamayanlar için birtakım felsefi eserleri diyalog tarzında kaleme alma cihetine gitmişti. Başka bir deyişle kurumda ele alınan konuların, burada öğretilen derslerin Akademi'nin kalın

duvarları içinde kaldığı yerde, Platon, dışarıdakileri de gözetecek şekilde, felsefesinin sonraki yüzyıllara intikaline izin veren bazı popüler eserler yazma yolunu seçmişti. Aslında o, bu diyalogları Akademi'nin kuruluşundan önce ya da Sokrates'in ölümünden hemen sonra yazmaya başlamıştı. Bununla da elbette, esas olarak büyük bir haksızlığa uğradığına inandığı Sokrates'in hayatını meşrulaştırmak, onu ve fikirlerini tanıtmak amacı güdüyordu.

Platon, Akademi kurulduktan sonra da yazmaya devam etmişti. Böylelikle, ona atfedilen bazı sahte ya da sözde Platonik diyaloglar bir tarafa bırakılacak olursa, otantisiteleri veya Platon tarafından kaleme alınmış olduklarından hiçbir şekilde kuşku duyulmayan 30 kadar diyalog ortaya çıktı. Söz konusu eser ya da diyaloglar, elbette öncelikle antik dünyada okunmuştu. Sadece Yunanistan'da değil, fakat Roma dünyasında da iyi tanınan Platonik diyaloglar, Ortaçağ'a gelince, *Timaeos* istisna tutulacak olursa, Hıristiyan Batı dünyasında ortadan kayboldular. Başka bir deyişle, Platon'un diyaloglarının Batı'da, uzun bir Ortaçağ boyunca varlığından haberdar olunmadı. Bu diyaloglar, öyle sanılır ki yedinci yüzyıldan itibaren bir bütün olarak İslam dünyasına geçti.[11] Gerçekten de Müslüman âlim ve mütercimler, bu diyalogları hem orijinal Grekçesiyle korudular, hem de önemli bir kısmını Arapçaya tercüme ettiler. Başta Fârâbî ve İbnü'n Nedim olmak üzere, İslami kaynaklar, İslam dünyasında varlığı bilinen, dolaşımda olup okunan 35 Platon diyaloğunun varlığından söz ederler.[12] Diyalogların Batı'ya geçişi büyük ölçüde 12. yüzyıl Rönesans'ı sırasında olmuş, onların bir bütün olarak yeniden ele alınıp incelenmeleri, tasnif edilip Latinceye tercüme edilmeleri Rönesans hümanizmi eliyle gerçekleşmiştir.

11 T. Brickhouse-N. D. Smith, "Plato", Internet Encyclopedia of Philosophy.

12 *Bkz.* F. Olguner, "Batı ve İslam Kaynakları Işığında Eflatun", *Platon Felsefesi Üzerine Araştırmalar* (der. A. Cevizci), Ankara, Gündoğan Yayınları, 1990, s. 23.

Platon'un eserlerinin Batı'daki ilk toplu baskısı, Latinceleştirilmiş adı Stephanus olan Henri Estienne tarafından 1578 yılında yapılmıştır. Stephanus, bu toplu basım dışında, diyalogların (rakamlarla gösterilen) her bir sayfasını (a, b, c, d ve e şeklinde beş ayrı harfle gösterilen) bölümlere ayırmıştır. Diyalogların bu şekilde sayfalanması ve bölümlenmesi, bugün Platonik eserlere yapılan göndermelerin ana temelini oluşturur.[13]

Bununla birlikte, modern diyebileceğimiz Platon okuması ve Platon yorumculuğu esas olarak 19. yüzyılda başlar. Bu dönemden itibaren, Platonik diyaloglar, çok yoğun bir analize tabi tutulmuş, onların kronolojisi oluşturulurken, eserler çeşitli ölçütler kullanılarak tasnif edilmiştir. Bu çalışmalar sırasında, Platon'un eserlerde geliştirmiş olduğu argümanlar kadar, eserlerin dili ve üslubu da yoğun bir analize tabi tutulmuştur. Söz konusu inceleme ya da analiz kapsamında, biri içsel diğeri dışsal olmak üzere, esas olarak iki ölçütün temel alındığı söylenebilir. Bunlardan dışsal ölçüt esas alındığında, denilebilir ki, antik kaynaklardan örneğin Aristoteles'ten, Numenius'tan, Sextos Emprikos'tan Platon'a yapılan atıflarla, diyaloglarda gördüğümüz, birtakım çağdaş kişi ve olaylara yapılan gönderimler, diyalogların birbirlerine yaptıkları referanslar titizlikle incelenmiştir. Yine aynı bağlamda Sokrates'in mahkûmiyeti ve ölümü, filozofun İtalya seyahatleri, Akademi'nin kuruluşu gibi, Platon'un hayatında önemli bir yer tutan değişik olaylar göz önüne alınmıştır.

Buna mukabil diyalogların incelenmesi ve tasnifi veya dönemleştirilmesi sırasında içsel ölçütler temele alındığında, ya eserlerde geliştirilen öğretiler ile bu öğretilerin gerisindeki argümanlara ya da diyalogların edebi yapısı, üslubu ve kalitesine bakılmıştır. Gerçekten de bunlardan birincisi söz konusu olduğunda, Platon yorumcuları filozofun etik, eğitim,

13 T. Brickhouse-N. D. Smith, *age.*

politika, metafizik, psikoloji, mantık, epistemoloji ve diyalektik konusundaki görüşleriyle, onun düşüncelerinin bu konularda geçirdiği değişimleri sıkı bir analize tâbi tutmuşlardır. Buna mukabil, ikincisi söz konusu olduğunda, Platon araştırmacıları, eserlerin edebî kalite ve değerini, Platon'un diyaloglarda kullandığı diyalog ve yazım tekniğini göz önüne almışlardır. Buna göre, basit bir üslup ve diyaloğun sanatsal değeri yüksek olmayan yapısının, bununla çelişecek başka bir ölçüt olmadıkça, Platon'un gençlik diyaloglarını yansıttığı savunulurken, filozofun kariyerinde ilerledikçe, diyalogların yapısının, üslubunun ve kullanılan diyalog tekniğinin de geliştiği ve olgunlaştığı düşünülmüştür. Yine aynı bağlamda, Platon'un kullandığı terimler ve düşüncelerini ifade ediş tarzı, lingustik testlerle sıkı bir analize tâbi tutulmuştur. Farklı ölçütlerin ve çok ayrıntılı stilometrik ve linguistik tekniklerin kullanıldığı bu incelemeler sonucunda, Platon'un diyalogları, hemen bütün Platon yorumcuları arasında tam bir fikir birliği olacak şekilde, gençlik, olgunluk ve yaşlılık diye üç döneme ayrılır. Bu üç dönemin arasına da, biri gençlikten olgunluğa, diğeri de olgunluktan yaşlılığa geçiş olmak üzere, iki ayrı geçiş dönemi yerleştirilir.[14]

Buna göre, gençlik diyalogları *Sokrates'in Savunması*, *Kriton*, *Euthyphron*, *Euthydemos*, *Lakhes*, *İon*, *Protagoras*, *Kharmides*, *Gorgias*, *Küçük Hippias*, *Büyük Hippias* ve *Lysis*'ten meydana gelir. Bu diyaloglar, tarihsel olarak Sokrates'in MÖ 399 yılındaki ölümüyle Platon'un Sicilya ya da İtalya'ya 387 yılında yapmış olduğu seyahatin arasında kalan dönemde kaleme alınmışlardır.[15] Bu diyalogların üçü biyografik eserler olarak da tasnif edilir.[16] Söz konusu üç diyalog, sırasıyla *Euthyphron*, *Sokrates'in Savunması* ve *Kriton*'dur. Bu diyaloglar, esas olarak

14 T. Brickhouse-N. D. Smith, *age.*

15 *Bkz.* C. Gill, "Platonic Dialogue", *A Companion to Ancient Philosophy* (ed. by M. L. Gill-P. Pellegrin), Oxford, Blackwell Publishing, 2006, s. 140.

16 *Bkz.* A. Cevizci, "Önsöz", *Kriton* (çev. F. Akderin), İstanbul, Say Yayınları, 2011, s. 19.

Sokrates'in hayatının son aylarını, hatta günlerini bize anlatır. Bunlardan *Euthypron*'da Sokrates'e hayatına mal olacak suçlama veya mahkeme celbinin resmi makamlar tarafından nasıl tebliğ edildiği anlatılır.[17] *Savunma* ise mahkemedeki Sokrates'i, onun kendisini yöneltilen ithamlar karşısında nasıl savunduğunu anlatır. Düşünce ve hukuk tarihinin muhtemelen en önemli savunmasını ortaya koyan eserden[18] sonra kaleme alınmış olan *Kriton*, hapishanedeki Sokrates'i, onun ölmeden önceki son gününü betimler.[19]

Gençlik diyaloglarının, biçim açısından değerlendirildiklerinde, Sokrates tarafından *Savunma*'da belirtilen çürütme, sorgulama misyonu ekseninde gelişen bir erdemlilik çerçevesi içinde hayli dramatik bir yapı sergilediklerini söylemek doğru olur. Bu diyaloglar çözümsüzlükle sonuçlanan aporetik eserlerdir. Başka bir deyişle, gençlik diyalogları, Sokrates'in belirli bir ahlaki erdemle ilgili olarak başlattığı tartışma üzerinde, somut bir sonuca ulaşmadan gelişen eserler olmak durumundadır. Onlarda Platon'un gözettiği amaç, tanıdığı ve bildiği kadarıyla Sokrates'in karakterini, kişiliğini ve felsefi faaliyetini tanıtıp, ölümsüzleştirmektir. Bundan dolayı gençlik diyalogları, Sokratik diyaloglar olarak geçer. Sokratik diyaloglar, esas olarak ahlaki problemleri ele alırken, özde erdemler ve erdem tanımları üzerinde yoğunlaşır. Bu erdem söz gelimi *Euthyphron*'da dindarlık, *Lakhes*'te cesaret, *Lysis*'te dostluk, *Kharmides*'te ölçülülüktür.

Platon'un eserlerinin kronolojisi veya tasnifinde, birinci dönemin gençlik ya da Sokratik diyaloglarını, gençlik döneminden olgunluk dönemine geçişi temsil eden ara diyaloglar bulunur. Geçiş diyaloglarının tarihsel olarak 387 yılı ile 380

17 *Bkz.* A. Cevizci, "Önsöz", *Euthyphron* (çev. F. Akderin), İstanbul, Say Yayınları, 2011, s. 19.

18 *Bkz.* A. Cevizci, "Önsöz", *Sokrates'in Savunması* (çev. F. Akderin), İstanbul, Say Yayınları, 2011, s. 19.

19 *Bkz.* A. Cevizci, "Önsöz", *Kriton* (çev. F. Akderin), İstanbul, Say Yayınları, 2011, s. 19.

yılları arasında kalan dönemde kaleme alınmış oldukları kabul edilir.[20] Söz konusu diyaloglar sırasıyla *Meneksenos*, *Menon* ve *Phaidon*'dur. Bu geçiş diyaloglarında, gençlik diyaloglarının tersine, ilk kez olarak birtakım pozitif öğretiler öne sürülür. Başka bir deyişle, bu eserlerin en önemli özelliği, onların Platon'un artık Sokrates'in görüşlerini aktarmakla yetinmeyip kendi görüşlerini oluşturma yoluna girmiş olmasını gözler önüne sermelerinden meydana gelir. Bu durumu, ilk olarak İtalya ziyaretinin hemen ertesinde yazılmış olan[21] *Meneksenos*'ta, açıklıkla görebiliriz. Sofistlerin felsefesini ve eğitim araçlarını daha önce gençlik dönemi diyalogları olarak *Protagoras* ve *Gorgias*'ta, eleştiri dozu yüksek olmayan bir dille aktarmış olan Platon, bu eserde, Sofistlik ve Sofistlerin öğrettiği retorik sanatıyla ilgili nihai kararını vermiş olarak karşımıza çıkar. Ama çok daha önemlisi, *Menon* ve *Phaidon*'da, Platon, felsefesinin iki önemli öğesini ortaya koymaya, yani metafizik öğretisiyle epistemolojisinin ana hatlarını ifade etmeye başlar. Söz gelimi *Menon*'da, bilginin matematikte olduğu gibi, ezeli-ebedi doğruların bilgisi olduğunu, bu bilginin *a priori* bir bilgi olmak anlamında anımsamaya dayandığını dile getiren, Pythagorasçı kaynakları açık olan bir epistemolojiyle karşılaşırız.[22] Burada sözü edilen "ruhun ölümsüzlüğü" meselesinin ana konusu olduğu *Phaidon*'da ise bu kez söz konusu bilginin objelerini oluşturan İdealara ilk kez olarak gönderme yapılır.[23]

Olgunluk dönemi diyalogları *Devlet*, *Phaedros* ve *Kratylos* adlı diyaloglardan oluşur. Yeri epeyce tartışmalı olan diyalog, *Şölen*'dir. O, pek çok yorumcuya göre, bir geçiş eseridir;

20 *Bkz.* C. Gill, *age*, s. 140.

21 *Bkz.* A. Cevizci, "Önsöz", *Meneksenos* (çev. F. Akderin), İstanbul, Say Yayınları, 2011, s. 20.

22 *Bkz.* A. Cevizci, "Önsöz", *Menon* (çev. F. Akderin), İstanbul, Say Yayınları, 2011, s. 20.

23 *Bkz.* A. Cevizci, "Önsöz", *Euthyphron* (çev. F. Akderin), İstanbul, Say Yayınları, 2011, s. 27.

bununla birlikte, azımsanmayacak bir grup yorumcu veya Platon araştırmacısı da onu olgunluk dönemi eserleri arasına yerleştirir. Olgunluk dönemi eserlerinin er temel özelliği, bu diyaloglarda artık tam olarak şekillenmiş Platon'a ait bir sistemin bulunmasıdır. Bu sistemin merkezinde ise İdealar kuramı bulunur. Platon'un sistemini, temel öğretilerini ortaya koyan söz konusu olgunluk dönemi eserleri, yaklaşık olarak 380-360 yılları arasında kaleme alınmıştır.[24] Bu dönemin diyalogları çok daha az dramatik olup, Sokratik diyalogların eğretiliğinin ve negatif tutumunun epey uzağına düşerler. Burada da, aynen ilk dönem diyaloglarında olduğu gibi, Sokrates yine baş konuşmacı ya da tartışmacıdır.

Sokratik diyaloglarda söz konusu olan moral bilgi ve ahlaki erdemlere dönük ilgi, olgunluk dönemi diyaloglarında da devam etmekle birlikte, Platon'un bu eserleri yazdığı sıralarda ilgisinin teknik anlamda daha soyut ve felsefi konulara kaydığı görülür. Zira bu diyaloglarda metafiziksel ve epistemolojik meselelere daha büyük bir ağırlık verilir, onlara daha güçlü bir biçimde vurgu yapılır. Gençlik diyaloglarıyla olgunluk dönemi diyalogları arasındaki en çarpıcı farklılık, İdealar kuramından oluşur. Platon bu diyaloglarda, İdealar kuramının metafiziksel, etik, epistemolojik ve mantıksal boyutlarını, antropolojisi ve politika anlayışıyla ilişki içinde gözler önüne serer. Dönemin en temel eseri, hiç kuşku yok ki *Devlet*'tir.

Platon'un diyaloglarının kronolojisinde dördüncü sırayı, Platon'un filozof ve yazar kariyerinde olgunluktan yaşlılığa geçişi temsil eden ara diyaloglar oluşturur. Bu eserlerin, tarihsel olarak MÖ 360 ile 355 yılları arasında kalan bir dönemde kaleme alındıkları sanılmaktadır. Bu diyalogların sayısı, tıpkı birinci döneminin diyalog sayısı gibi, üçtür. Söz konusu diyaloglar *Parmenides*, *Theaetetos* ve *Phaedros*'tan

24 T. Brickhouse-N. D. Smith, *age.*

meydana gelir. Bu dönemi tanımlayan, hatta dönemin diyaloglarını birleştiren en önemli husus, onlarda Platon'un ilk kez olarak sistemine, özellikle de İdealar kuramına eleştirel bir gözle bakmaya başlamış olmasıdır. Nitekim *Parmenides*'te İdealar kuramının yol açtığı güçlük ve zorluklar üzerinde yoğunlaşılır. *Theaetetos*'ta ise, algının bilgi olma iddiasını tartışırken, öyle sanılır ki, Platon bir yandan da kendine İdealar kuramı olmadan bilgi problemine bir çözüm getirip getiremeyeceğini sorar.[25]

Platon'un yazar kariyerindeki son evreyi, yaşlılık dönemi diyalogları meydana getirir. Olgunluk dönemi diyalogları arasında *Sofist*, *Devlet Adamı*, *Timaios*, *Kritias*, *Philebos* ve *Yasalar* bulunur. Söz konusu eserler MÖ 355-347 yılları arasında kaleme alınmışlardır. Bu diyaloglarda ana Platonik öğreti, geçiş döneminin eleştirilerinin ardından nihai şekliyle sunulur. Olgunluk dönemi diyaloglarının temel eserinin *Devlet* olmasına benzer şekilde, dönemi bu kez bir üçlü olabilecek en iyi şekilde karakterize eder. Bu üçlü de *Devlet Adamı*, *Philebos* ve *Timaios*'tur. Buna göre, teleolojik dünya görüşünü hiç terk etmeden devam ettiren ve bu çerçeve içinde evrende olduğu kadar, insan ve toplumda da düzeni arayan Platon, herhangi bir varlığı iyi yapan şeyin ondaki düzen, bileşenleri arasındaki uygun ölçü ve oran olduğunu belirtmeye her üç eserde de özel bir önem atfeder.[26] O, bu eserlerde etik ve politika ile metafiziği, beşeri olan ile kozmik olanı eşsiz bir biçimde bir araya getirirken, aynı düzenin evrende olduğu kadar, insanda ve toplumda da olduğunu ortaya koyar. O, *Timaios*'ta bunu evren, *Philebos*'ta insan ve *Devlet Adamı*'nda toplum açısından ortaya koyar. Demek ki, yaşlılık diyaloglarıyla olgunluk diyaloglarını özellikle içerik yönünde birleşti-

25 Platon, Timaios 27d-28a; F. M. Cornford, *Platon'un Bilgi Kuramı*, Metne Eşlik Eden bir Yorumla Birlikte Platon'un *Theaetetos* ve *Sofist* adlı Diyalogları (çev. A. Cevizci), Ankara, 1989, ss. 12-14.

26 *Bkz.* A. Cevizci, "Önsöz", *Philebos* (çev. F. Akderin), İstanbul, Say Yayınları, 2013, s. 20.

ren en önemli husus budur, yani teleolojik evren görüşüdür. Farklılık ise, politika felsefesinin veya düzen olarak adalet telakkisinin bu dönemde iki diyalogla temsil edilmesinden de anlaşılacağı üzere, siyaset teorisinin biraz daha öne çıkmasından meydana gelir. Bir başka önemli farklılık, son iki dönemde, yani olgunluktan yaşlılığa geçiş evresiyle yaşlılık dönemi eserlerinde Sokrates'in rolünün azalmasından ve diyaloğun, özellikle gençlik döneminde çok öne çıkan dramatik karakterinin tümden kaybolmasından meydana gelir. Sokrates sadece *Philebos* ve *Theaetetos*'ta baş konuşmacıdır, diğer diyaloglarda Platon'un baş sözcüsü değildir, *Yasalar*'da ise hiç görünmez. Yine son dönem diyaloglarında, sonradan zoraki bir biçimde diyaloga dönüştürülmüş olduğu sanılan, uzun sunum ya da serimlerin belirleyici olmaya başladığı deneme formu ağır basar.

Ahmet Cevizci

TİMAİOS

Çeviride Plato: *Timaeus, Critias, Cleitophon, Menexenus, Epistles* (Loeb Classical Library No. 234) künyeli çalışma temel alınmıştır. Metnin yorumlanmasında Ficino, Masilio, (tr.), *Timaeus, in Platonis Opera Omnia*, Basileae 1532, s. 703-737 ve Jowett, Benjamin (tr.), *Timaeus by Plato*, Oxford 1880 künyeli metinlere de başvurulmuştur. Yunanca isimlerin yazımlarında orijinalleri muhafaza edilmiş, sadece Yunanistan, Atina gibi Türkçeye yerleşmiş olan kelimeler okunuşun akıcılığını kaybetmemesi adına Türkçeleştirilerek verilmiştir.

SOKRATES: Üç kişi burada Timaios. Dün beni çağıran misafirlerden dördüncüsü nerede? 17

TİMAİOS: Sanırım hasta, yoksa böyle bir konuşmayı kaçırmak istemezdi.

SOKRATES: Tamam, o zaman onun yerine sizin konuşmaya dahil olmanız gerekecek.

TİMAİOS: Tabii ki. Hem dün bize karşı büyük misafirperverlik göstermiştin, bugün de bizi sana aynı şekilde karşılık vermemiz gerekir. Bunun için elimizden geleni yapacağız.

SOKRATES: Peki, bugün size hangi konularda konuşmamızı önermiştim, hatırlıyor musunuz?

TİMAİOS: Evet bazılarını hatırlıyoruz, eğer unuttuklarımız olursa sen hatırlatırsın. Aslında sana zor gelmeyecekse bunları baştan söylemende yarar var. Böylece her şey daha netleşir.

SOKRATES: Anlaştık, dün devlet konusunda konuştuklarımızın temel amacı en iyi devlet şeklinin ne olduğu ve bu devletin yönetiminde kimlerin yer alması gerektiğiydi.

TİMAİOS: Haklısın Sokrates. Konuşulanlar hepimizin çok hoşuna gitmişti.

SOKRATES: Bu konuşmamızda öncelikle, devlette yer alması gereken çiftçilerin, diğer meslek gruplarının ve devleti savunması gereken askerlerin ayrımını yapmıştık, değil mi?

TİMAİOS: Doğru.

SOKRATES: Herkes tek bir mesleğe sahipti. Asker için şöyle demiştik: Bu insanlar herkes adına savaşmak

zorundadır, devlete zarar vermek isteyen iç ya da dış düşmanlara karşı devleti korurlar. Başlarında bulundukları insanlara karşı doğal bir dostluk beslemeleri
18 gerekir ve o insanlara karşı yumuşak davranmalıdırlar. Oysa savaşacakları düşmanlara karşı son derece sert olmak zorundadırlar.

TİMAİOS: Doğru.

SOKRATES: Yanlış hatırlamıyorsam askerlerin düşmanlarına karşı sert, dostlarına karşı yumuşak olabilmeleri için ruhlarının hem öfkeli hem de bilgiye aç olması gerektiğini de söyledik.

TİMAİOS: Evet.

SOKRATES: Öte yandan bu askerlerin beden eğitimi, müzik ve diğer konularda kendilerine uygun bilgileri edinmelerini sağlayacak bir eğitime ihtiyaçları olduğunu da belirttik.

TİMAİOS: Kuşkusuz.

SOKRATES: Yine bu insanların değerli madenleri kendi malları kabul etmeleri gerektiği de söylendi. Ancak hayatlarını koruduklari insanlardan belirli bir para da almaları gerekir denildi. Bu paranın da uygun, kabul edilebilir düzeyde olması gerektiği belirtildi. Askerlerin tek amaçları erdem olmalıdır, para söz konusu olduğunda bunu beraber harcamaları, beraber yaşamaları gerekir.

TİMAİOS: Evet, bunları söylemiştik.

SOKRATES: Kadınlar konusunda ise şöyle dedik: Kadınları erkeklerle aynı duruma getirebilmek amacıyla ister savaş zamanında isterse de diğer zamanlarda erkeklerin yaptığı işlerin aynısını yapmaları gerekir.

TİMAİOS: Doğru, bunları da konuştuk.

SOKRATES: Doğum konusunda söylediklerimiz bildiklerimizden çok farklıydı, bu nedenle onları hatırlamak zor olmayacaktır. Kadınların ve çocukların or-

taklaşa kullanılmasından söz ettik. İnsanların kendi çocuklarını tanımamaları ya da kardeşi yaşındakilere kardeş, anne babası yaşındakilere anne baba, kendisinden sonra doğanlara çocuk ya da torun demesi gerektiğini ve herkesin tüm bu insanlara aynı sıfatla nasıl sesleneceklerinitartışmıştık değil mi?

TİMAİOS: Evet, bunu hatırlamak kolay.

SOKRATES: Çocukların doğumlarından itibaren iyi huylu olmaları için hem kadınların hem de erkeklerin bazı çabalar harcamaları gerektiğini söylemiş ve bunda hemfikir olmuştuk. Bunu hatırlıyor musun? Bu sayede iyi ya da kötü olan herkes kendisine benzer insanlarla bir araya gelmiştir ve bu durum da tesadüfi olarak geliştiği için hiç kimse başka birinden nefret etmeyecektir.

TİMAİOS: Hatırlıyorum.

SOKRATES: Çocuk eğitimi konusunda sadece iyi insanların çocuklarını yetiştirmemiz gerektiğini söyledik. Diğer çocuklar alt sınıfların çocuklarının yanında kalacaktı ve iyilerin çocukları büyüdüklerinde onları denetleyerek yükselme hakkı olanları yükseltecekler-dir, bunları da söylemiştik değil mi? 19

TİMAİOS: Haklısın.

SOKRATES: Peki Timaios. Ne dersin? Dün konuştuklarımızı toparladık mı? Yoksa unuttuklarımız ve eksiklerimiz var mı halen?

TİMAİOS: Sokrates! Bir şey unutmadık, konuştuklarımız bu kadardı.

SOKRATES: Peki o halde şimdi de içinde yaşadığımız devletle ilgili hissettiklerimi anlatayım. Bu öyle bir his ki sanki bir resim ya da rüyalarımızda gördüğümüz güzel canlıların gerçek olmaları ve onlara yakışacak güzellikte bazı davranışlarda bulunmalarını istememize benziyor. Kafamdaki devletle ilgili his-

settiklerim bunlar. Kendi devletimin diğer devletlerle tam da uygun şekilde mücadele ettiğini, savaştığını, görüşmelere girdiğini, vatandaşların eğitimiyle ilgilendiğini görmek isterdim. Kritias! Hermokrates! Hiçbir zaman böyle bir devleti gerektiği kadar övemeyeceğimi biliyorum. Benim bu işi beceremememde şaşırılacak bir şey yok. Küçümsemek istemem ama geçmişteki şairler için de aynı durum geçerli. Taklitçiler içlerinde bulundukları durumu kolayca taklit ederler, oysa bilmediğimiz durumu yapılan işle ya da söylenen söz aracılığıyla taklit etmenin zor olduğu da bir gerçektir. Sofistler ise diğer güzel şeyler konusunda bilgili insanlardır. Fakat herhangi bir yeri olmayan, sürekli olarak sürgün edilen, savaşan, işleri ve sözleriyle devlet işlerine müdahale eden bu insanların hem filozof hem de siyasetçi olanların yaptıklarını kavrayamayacaklarından çekiniyorum.
20 Bunların dışında sadece sizin gibi gerek karakterleri gerekse de eğitimleri nedeniyle felsefeye düşkün ve siyasete meraklı insanlar da vardır. Şimdi, İtalya'daki Lokrisli Timaios ülkesindeki diğer insanlar kadar zengin ve soylu birisidir. Ülkesinde çok önemli görevlerde bulunmuştur ve felsefe konusunda da epeyce çalışmıştır. Kritias'ın da sözünü ettiğimiz konularda tecrübesiz bir insan olmadığını hepimiz biliyoruz. Hermokrates de aynı şekilde karakteri ve bilgisiyle bu işlerden anladığını bize gösteriyor. Sizin bu durumunuzu bilerek benden devlet konusundaki görüşlerimi paylaşmamı istediğinizde bunu keyifle yaptım. Sizin dışınızda başka insanların söylediklerimi sizler kadar iyi bir şekilde kavrayamayacağının farkındaydım. Bir devleti onurlu bir savaşa soktuysak ona savaşta gerekli şeyleri sadece sizler verebilirsiniz. Ben üzerime düşeni yaptığıma göre sizden

de aynı şeyi yapmanızı bekliyorum. Misafirperverliğimin karşılığı olarak sorularımı yanıtlayacağınızı söylemiştiniz. Şimdi burada sizin sözlerinizi dinlemek ve bana anlatacaklarınızı öğrenmek için büyük bir keyifle geldim.

HERMOKRATES: Sevgili Timaios'un dediği gibi bunun için elimizden geleni yapacağız ve bu işten kaçınmayacağız. Dün buradan ayrıldıktan sonra Kritias'ın evine gittik. Yolda bile aynı şeyleri düşünüyorduk, eve geldiğimizde Kritias bize bir hikâye anlattı. Bu hikâye eski anlatılara uygun bir hikâyeydi. Hadi Kritias! Bunu Sokrates'e de anlat, bakalım ne diyecek?

KRİTİAS: Timaios'un da bir itirazı yoksa anlatayım.

TİMAİOS: Tabii anlat.

KRİTİAS: Sokrates! Çok garip biliyorum ama yedi bilge arasında en bilgeleri olan Solon'un[1] da söylediği gibi tamamen gerçek olan şu hikâyeyi dinle. Solon'un kendisinin de bahsettiği şekilde dedem Dropides ile çok yakın arkadaştı. Kendisi dedeme kentimizin eskiden çok büyük başarılar elde ettiğini ancak bu başarıların zamanla unutulduğunu anlatmıştı. Yaşlılığında, bu duyduklarını anlatmayı çok severdi. 21
Başarılardan biri diğerlerinin de önüne çıkıyordu. Bu hikâyeyi anlatarak hem kendisini hatırlayacağız, hem sana olan borcumuzu ödeyeceğiz hem de tanrıçayı[2] anmak için bir şarkı söylercesine işimizi doğru bir şekilde yapmış olacağız.

SOKRATES: Peki ama bu Solon'dan öğrenilen ve eskiden devletimizin elde ettiği büyük başarı nedir? Hem bu artık hiçbir yerde konuşulmuyor.

---

1 MÖ 640-559 yılları arasında yaşamış, Atina kanunlarını yapan siyaset adamı ve şair.

2 Sözü edilen tanrıça Artemis.

KRİTİAS: Yaşlı adamdan dinlediğim eski hikâyeyi anlatıyorum. Kritias o zamanlar yaklaşık doksan yaşlarındaydı, ben ise on beş yaşındaydım. Apaturia Bayramı'nın Kureotis günündeki kutlama çocuklar için her zaman olduğu gibi geçti. Babalarımız şiir okuma yarışması düzenledi hepimiz ünlü şairlerden dizeler okurken çoğu çocuk Solon'dan bir şeyler okudu. Çünkü o zamanlar Solon'un şiirleri yeniydi. Bir arkadaşım ya kendisinin çok hoşuna gittiğinden ya da sadece Kritias hoşlansın diye Solon'un tüm insanların en bilgesi ve aynı zamanda en iyi şair olduğunu söyledi. Dedem gülümsedi bunu çok iyi hatılıyorum. Ardından da şöyle dedi: "Amymandros! Haklısın, ancak Solon sadece güzel zaman geçirmek için şiir yazmıştı. Fakat diğerleri gibi şiir işiyle layığıyla ilgilenemedi, ülkeye geri döndüğü zaman burada bir sürü karmaşayla ve kötülüklerle karşılaştı, bunları aşmak zorunda kaldı. Oysa Mısır'da dinlediği hikâyeyi tamamlayabilseydi, Homeros ya da Hesiodos[3] veya başka herhangi bir şair onunla yarışamazdı." Bunun üzerine Amymandros Mısır'da öğrenilen hikâyeyi merak etti. Kritias yanıtında hikâyenin devletin bugüne kadar gerçekleştirdiği en önemli şey olduğunu, ancak zamanla ve tanıkların ölümüyle bunların unutulduğunu söyledi. Sonra çocuk hem hikâyenin anlatılması hem de bu konu hakkında Solon'un düşüncelerini ve onun neden anlatılanları doğru kabul ettiğini sordu. Solon şöyle anlatıyordu: Mısır deltasında Nil'in ikiye ayırdığı bölgede Saitikos adında bir ülke vardı. Ülkenin en büyük kenti, kral Amasis'in kenti olan Sais'ti. Kenti bir tanrıça kurmuş ve adına da Neith demişler. Tanrıçanın Yu-

3 MÖ 8. ve 7. yüzyıllarda yaşamış *İşler ve Günler* ve *Tanrıların Doğuşu* isimli eserlerin yazarı şair.

nancadaki karşılığı Athena'dır. Burada yaşayanlar Atinalılara akraba olduklarını düşündüklerinden onları çok severler. Solon bu ülkeye geldiği zaman çok iyi bir şekilde karşılanmış. Sonra en bilge rahiplerle 22
konuşmaya başladığında kendilerine ne kendisinin ne de başka bir Yunanlının kendi eski zaman tarihleri hakkında bir şey bilmediğini söylemiş. Sonra onlardan bu en eski zamanların hikâyesini dinlemek istemiş ve onlar da ülkelerinde bilinen bu eski hikâyeyi anlatmışlar. İlk insan olarak bilinen Phoroneos, Niobe, tufandan kurtulmayı sağlayan Deukalion ve Pyrra ve onların soylarından gelen insanları tanıtmış. Ayrıca bu sırada bu olayların ne zaman yaşandığını da açıklamaya çalışmış. Sonra rahiplerden biri Solon'a "Siz Yunanlar çocuksunuz, ülkenizde hiç yaşlı yok mu?" deyince Solon ne demek istediğini sormuş. Bunun üzerine rahip sözlerine şöyle devam etmiş: "Ruhlarınız çok genç! Çok eskilere dair bir düşünceniz, bir geleneğiniz ya da zamanla edinilen bir bilginiz yok. Aslında insanlar çok çeşitli yöntemlerle yok edildiler ve bundan sonra da edilecekler. Sizin düşünceniz olmamasının nedeni de budur. Ateş ve su kaynaklı büyük olaylar yaşandı, bunun dışında daha küçük nedenlerden kaynaklanan şeyler de var. Ülkenizde babasının arabasını sürüp onu aynı yolda tekrar kullanamayınca kendisini yıldırımla öldüren Helios'un oğlu Phaeton'un oğlunun hikâyesi vardır. Oysa dünyanın etrafındaki cisimler zaman zaman farklı yollara saparlar ve sonuçta ortaya alevler çıkar. Bu durumlarda deniz kıyısında yaşayanlardan çok yükseklerde yaşayanlar ya da kuru yerlerde yaşayanlar daha fazla zarar görürler. Öte yandan bizi her zaman kurtaran Nil Nehri burada da yardımcı olmakta. Ne zaman ki tanrılar dünyaya bir tufan gön-

derirlerse bu kez de yüksek yerlerde yaşayan çobanlar kendilerini kurtarıyorlar, fakat sizinki gibi ülkelerdeki insanlar denize yuvarlanıyorlar. Bizim ülkemizde ise sular asla yüksek yerlerden taşıp ovaları kaplamıyor, bunun yerine doğal şekilde toprağın altından geliyor. İşte bu nedenle buralarda geleneklerin korunduğu anlatılır. Fakat bir yerde son derece sıcak ya da soğuk hava koşulları yoksa orada her za-
23 man belirli sayıda insan yaşar. Yine gerek burada gerekse sizin kentinizde ya da ismi bilinen başka bir yerde güzel ve ilgi çekici bir şey varsa, o şey buradaki tapınakta çok uzun zamandan bu yana vardır. Ancak ülkenizde ya da başka yerlerde yaşayan insanlar yazı yazmayı öğrendikleri anda hemen gökyüzünden sanki bir hastalık varmışçasına yağmurlar boşanıyor. Aranızda sadece okuma yazma bilmeyenler ya da bilgisizler kurtuluyor. Bu nedenle sanki küçük bir çocuğun yolculuğa yeniden başlaması gibi, siz de yeniden yola çıkıyorsunuz ve aynı zamanda hiçbir şey bilmemiş oluyorsunuz. Solon! Biraz önce anlattığın şeyler sanki bir anneannenin masalı gibi bir şey. Öncelikle daha önceden çok sayıda tufan yaşanmış olmasına karşın siz sadece birini biliyorsunuz, ayrıca ülkenizde en iyi soyun yaşamış olduğundan da haberdar değilsiniz. Oradan kurtulanlar sayesinde türediniz. Tüm bunlardan haberdar olmamanızın nedeni o faciadan kurtulanların arkalarında yazılı eserler bırakmamış olmalarıydı. Solon! Tufandan önce günümüzde Atina adını taşıyan ülke hem savaşta hem diğer konularda en büyük devletti. Şu dünyada duyduğumuz en güzel siyasi kuralların onların zamanlarında konulduğunu söylenir." Solon anlatılanlara göre bunları duyduktan sonra rahiplerden kendisine bildikleri her şeyi anlatmaları istemiş

çünkü çok şaşkınmış. Rahip ona şu şekilde yanıt vermiş: "Solon! Tabii ki anlatırım, bunu hem senin hatırın için hem de bizim kentimizi de en az sizinkini koruduğu gibi koruyan tanrıça için yapacağım. Tanrıça kentimizi bizden bin yıl önce Hephaistos'tan[4] aldığı toprakla yarattı. Bu durumda kentiniz dokuz bin yıl önce kuruldu demektir. Bu durumda da sana dokuz bin yıl önceki vatandaşlarının devletlerini ve başarılarını anlatacağım demektir. Belki daha sonra zamanımız olduğunda tüm bu konuları daha ayrıntılı konuşuruz. Şimdilik sadece yasaları incele, yasalarımızı sizden aldığımızı anlayacaksın. Rahipler sınıfı diğerlerinden ayrılmıştır, diğer iş grupları yani çoban, avcı ya da çiftçiler ile zanaatkârların grupları da farklıdır. Çünkü zanaatkârlar da kendilerine has bir iş yaparlar. Askerlerin ise askerlik dışında başka bir işleri yoktur. Bu grubun diğerlerinden ayrıldığını da fark etmişsindir. Yine diğer Asya ülkelerinden önce kullanmaya başladığımız kalkana ve kargıya bak. Tanrıça bunları önce size ardından da bize tanıttı. Yine yasanın ilk yapıldığı zamandan bu yana bilgelikle nasıl ilgilendiğini de görüyorsun. İnsan yaşamında işe yarayacak her şey kâhinlik ya da bizi sağlıklı kılan hekimlik gibi mesleklerle güçlendirildi ve bu bilimlere dair bilgiler verildi. Tanrıça kentinizi kurduktan sonra bu şekilde bir düzen kurdu. Kentinizin olduğu mevsimlerin uygun olacağına ve burada son derece zeki insanlar yetişeceğine inandığı için seçti. Kendisi savaşı ve bilgiyi çok severdi, bu nedenle kendisine en çok benzeyeceğine inandığı insanların yetişebileceği bir yerde bu türden kendisine uygun insanların yaşamalarını sağladı. Evet böyle bir yerde sizler kendinizi yönetip tanrıların soylarından

24

4 Yunan mitolojisinde demircilik, silah ve ateş tanrısı.

gelenlere yakışır şekilde davranıyordunuz. Burada kentinizin başarılarının birçoğunu yazılı olarak saklamaktayız. Ancak bunlardan biri diğerlerinin çok önüne geçmektedir. Eskiden kentiniz Atlas Okyanusu civarından gelen ve Avrupa'ya ve Asya'ya korku salan büyük bir devleti yok etmişti. Önceleri bu denize geçilebiliyordu, Herakles Sütunları[5] diye bildiğiniz yerin önünde bir ada vardı. Ada Libya'nın ve
25 Asya'nın tamamından daha büyüktü. O dönemde buradan başka adalara geçiş vardı, aynı zamanda karşı kıyıda yer alan ve ismini hak eden denizin kıyısındaki tüm anakaraya ulaşılabilmekteydi. Herakles Sütunları boğazının iç kısmı dar bir liman gibidir, dış kısımsa bir okyanustur.[6] Etrafındaki topraksa bir kıta olarak adlandırılabilecek kadar geniştir. Burada yani Atlantis'te yaşayan krallar kendi egemenliklerini diğer adalara ve çok uzak topraklara kadar genişletmişler ve büyük beğeni kazanmışlardı. Yine boğazın bize bakan kısmında Mısır, Libya, Tyrrhen bölgesine kadar Avrupa'yı da ele geçirmişlerdi. Günün birinde bu devlet tüm güçlerini toplayarak bizim ve sizin de bulunduğumuz bölgeleri ele geçirmeye karar verdi. Solon! İşte o zaman kentiniz gücünü herkese gösterme fırsatı buldu. Savaş bilgisi ve cesaret konusuda diğerlerinden üstün olduğu için ordunun başına geçti. Ancak diğerleri korkup kaçtıkları zaman düşmanla tek başına mücadele etti ve çok zor durumda olmasına karşın saldırganları yendi. Ardından bir zafer anıtı inşaa etti ve hayatları boyunca köle olarak yaşamamış insanları kölelik tehlikesinden kurtardı. Aynı zamanda bizim gibi

5 Antikçağ'da bilinen dünyanın sınırları, Cebelitarık Boğazı.
6 Kastedilen yer Cebelitarık Boğazı, iç kısım Akdeniz, dış kısım ise Atlas Okyanusu.

Herakles Sütunları'nın iç kısımlarında yaşayanları da büyük bir memnuniyetle özgürleştirdi. Daha sonra büyük depremler ve tufanlar yaşandı. Korkunç bir gecede tüm askerler bir darbede toprağın altına girdi. Aynı şekilde Atlantis de yok oldu. O zaman ortaya çıkan sığ bataklıklar nedeniyle deniz bugün de geçilmez durumdadır." Sokrates! Yaşlı Kritias'ın Solon'dan duydukları bunlardı. Dün devletten bahsettiğin zaman aklıma bunlar gelmişti ve biraz önce anlattıklarımı düşünerek şaşırıyordum. Solon'un ve senin anlattıklarınız nasıl olur da bu denli birbirleriyle uyumlu olabilir diye düşünüyordum. Dün bunları anlatmak istemedim, aradan geçen bunca uzun zamanda her şeyi doğru hatırlayamayabileceğimi düşündüm. Bunun yerine her şeyi 26
toparlayıp o şekilde konuşmak daha iyi diye düşündüm. Bu nedenle dün bizden istediğini hemencecik kabul ettim. Bu tür durumlarda öncelikle amacımıza uygun bir konu bulmamız gerekir. Anlattıklarım da konuya uygun şeyler. Hermokrates'in dediği gibi dün ayrılır ayrılmaz hatırladıklarımı anlattım. Diğerlerini de gece düşündüğüm zaman hatırladım. İnsanın çocukken öğrendiklerinin garip bir şekilde her zaman akılda kaldığı söylenir, ne kadar doğruymuş. Benden dün duyduklarımı anlatmamı isteseler bunu yapabilir miyim bilmiyorum. Fakat çok önceden duyduklarımı unutsam şaşırırdım. Çocukluğumda kendisini dinlemekten çok hoşlanırdım, bir sürü soruma o kadar büyük bir alçakgönüllülükle cevap verdi ki anlattıkları hiç unutulmamak üzere kafamda kaldı. Sabahleyin diğerlerine bu konudan bahsettim, böylece onların da söyleyecekleri olacaktır. Sokrates! Aslında şimdi tüm bu konuyu özetlemek değil, her şeyi olduğu

gibi anlatmak isterim. Buraya kadar sadece bir şeyi ifade etmek için hazırlandım. Sen dün bize ütopya olarak bir kentten söz etmiştin. Aslında bahsettiğin şekilde bir kent var ve orası da Atina. Hayal ettiğin insanların ya da rahibin gerçekten var olduklarını söyledikleri bu kentin insanları. Bahsedilenler arasında gerçek bir uyum vardır, bu türden insanların geçmişte yaşamış olduklarından söz ettiğimizde yanılmayacağız. Bizden istediğini yerine getirebilmek için elimizden geldiğince çok çalışacağız. Ne dersin Sokrates! Bundan söz edelim mi yoksa başka bir şey mi konuşalım?

SOKRATES: Kritias! Bundan daha güzel bir konu olabilir mi hiç? Tanrıça için verilen kurbanlara en uygun şey budur. Hem burada bir hikâye değil gerçek bir olay konuşuyoruz. Başka bir konu hakkında konuşmaya niyetlensek neyi, nerede bulabiliriz burası da meçhul. Bu nedenle konuşmanı bekliyoruz. Hadi! Ben ise
27 dün yaptığım konuşmaya uygun olarak bugün daha çok dinlemek istiyorum.

KRİTİAS: Sokrates! Sana hazırladığımız ziyafetten bahsedelim biraz. Aramızda gökyüzünün ve dünyanın özü konularında en fazla çalışmış olan Timaios'un öncelikle konuşmaya başlayıp evrenin ve insanın ortaya çıkışından söz etmesini kararlaştırdık. Daha sonra gerek bu insanları gerekse de senin ortaya çıkardıklarını Solon'un yasalarına uygun bir şekilde hâkim karşısına çıkarır gibi karşınıza koyacağım. Bu insanlar eski kutsal yazıları silinmiş olan Atinalıların yerine geçecekler ve bundan sonra gerçek Atinalılar olacaklar.

SOKRATES: Tamam o halde benim ziyafetime karşılık, siz de benzeri bir ziyafet hazırlamışsınız. Timaios! Hadi tanrılara, Tanrılardan yardım isteyip, konuşmaya başlaman gerekiyor.

TİMAİOS: Haklısın Sokrates! İçinde bir parçacık bilgelik olan herkes önce tanrıların iznini isteyip konuşmaya başlar. Şimdi evrenin nasıl yaratıldığından, daha doğrusu tesadüfen yaratılmadığından söz etmeyi planlıyorum. Bu durumda eğer deli değilsem tüm tanrılardan ve tanrıçalardan yardım istemeliyiz, söylediklerimiz öncelikle onlar tarafından beğenilmelidir, ayrıca konuştuklarımızın da birbirleriyle çelişkili olmamasını istemeliyiz. Tanrılardan hem kendi düşüncelerimi en iyi şekilde açıklayabilmek hem de sizlerin beni iyi bir şekilde anlayabilmeniz için yardım istiyorum. Bakmamız gereken ilk iki şey, doğurulmamasına rağmen var olan ve her zaman gelişmesine rağmen asla var olmamış olanların ne olduklarıdır. İlk sorunu akıl yoluyla çözebiliriz çünkü her zaman aynı kalmaktadır. İkinci sorun ise akıl ya da düşünce sayesinde çözülemez. Çünkü bu doğum sırasında öldüğüne göre asla var olmamıştır. Oysa doğan her şeyin bir doğum nedeni vardır çünkü nedensiz olarak hiçbir şey doğmaz. Bir kimse değişmeyeni kopyalamaya çalıştığı zaman yani bir zanaatkâr var olan bir şeyi taklit ettiğinde her defasında daha güzel bir sonuca ulaşacaktır. Ancak doğmuş olanı kopyalamaya çalışırsa bu kez başarısız olacaktır. Evren ya da gökyüzü ya da ismine her ne dersek diyelim, bununla ilgili ilk önce sormamız gereken soru şudur: Başlangıcın bir zamanı var mıdır? Yoksa bir başlangıç hiçbir zaman var olmadı mı? Bir şeyi gözümüzle görüp, elimizle tutarak kavrayabiliyorsak o şey doğmuştur. Böylesine şeyleri duyularımızla kavrayabiliriz, yine duyu organlarıyla kavranabilenlerin doğuma uygun olduklarını da söyleyelim. Doğan her şeyin bir doğum nedeni olduğundan da söz ettik. Böylesi bir evrenin kim tarafından oluşturulduğunu bulmak zordur, cevabı bul- 28

duktan sonra onu insanlara tanıtmak daha da zordur.
29 Evren hakkındaki bir diğer soru evreni ortaya çıkaranın hangi örneğe göre hareket ettiğidir. Her zaman aynı kalana göre mi doğmuş olana göre mi? Evreni oluşturan iyiyse ve evren güzelse değişmeyen ilk örnekten yola çıkılmıştır. Diğer türlü ise doğmuş olandan yola çıkılmış demektir. Ancak evreni oluşturanın değişmeyenden yola çıktığı malumdur. Çünkü evren ortaya çıkanların en güzelidir ve onu oluşturan da en becerikli olandır. Eğer evren bu şekilde ortaya çıkarıldıysa, değişmeyen örneğe göre ve akılla kavranabilecek ve hissedilebilecek şekilde yapılmış demektir. Bu durumda evren bir şeylerin kopyası olmak zorundadır. Elbette ki bir konuyu en başından anlatmakta yarar var. Bu durumda asıl ve kopyası arasındaki farka bakmamız gerekir. Sözlerle anlatılan şeyler arasında doğal bir yakınlık olmak zorundadır. Eğer değişmeyen, her zaman aynı olan ve akıl sayesinde kavranabilen şeyleri anlatıyorlarsa, değişmeden aynı şekilde kalacaklardır. Sözler itiraz kabul etmez, kesin doğru şeyler olduğu sürece kopya da aynı konumda olacaktır. Eğer bir örneğin kopyasından başka bir şey olmayanı anlatıyorlarsa, kopyaya göre daha fazla akla yakın olurlar. Çünkü varlık ve oluş arasındaki ilişki gerçeğin inançla ilişkisiyle aynıdır. Sokrates! İşte tam da bu nedenle tanrıların var oluşları, dünyanın ortaya çıkışı gibi çok sayıda konuyla ilgili olarak birbirleriyle tam ranlamıyla uyumludu ve her şeyiyle doğru açıklamalar yapamazsam buna şaşırma. Ancak yaptığım açıklama, akla uygun açıklamalardan biri olursa bu açıklamaları yapan kimsenin ve bu konuda karara varan sizlerin akla en yakın gelen şeyi kabul etmenize sevinmeliyim, zaten daha fazlasını da bekleyemem.

SOKRATES: Timaios sözlerine hiçbir itirazımız yok. Konuya girişin de harikaydı, şimdi durmadan devam et ve anlatmak istediğin her şeyi anlat.

TİMAİOS: Tamam, o zaman öncelikle evreni yaratanın neden bunu yaptığını açıklamakla işe başlayalım. Yaratan iyiydi ve iyi olanda hırs yoktur. Hırsı olmadığı için her şeyin mümkün olduğunca kendisine benzemesini istedi. Bilge insanlara göre evrenin ortaya çıkmasındaki en önemli ilke budur ve bizim de farklı bir görüş taşımamız için bir neden yok. Tanrı 30
her şeyin en iyi şekilde olmasını ya da kötü olmamasını istediği için hareket halindedir ancak bu hareketi kurallı olmayan ve görülebilir şeylerin bütününü, en kötü düzen düzensizlikten iyidir düşüncesiyle düzenledi. Oysa her şeyden daha üstün olacak olan şeyin, aynı zamanda en güzel şey olmaması ihtimali yoktu. Sonuç olarak görülebilir şeyler arasında aklı olan bir bütünden daha güzel, aklı olmayan bir bütün olma ihtimali yoktur. Herhangi bir varlıkta ruh olmadığında aklın da olamayacağını görünce, aklı ruhun içine, ruhu da bedenin içine hapsetti. Ardından da evreni adeta öz bakımından en iyisini yaratırcasına şekillendirdi. Evet, sonuç olarak bunun gerçekten de bir ruhu, aklı vardı ve kendisini yaratan da tanrıydı. Şimdi bu konuyu netleştirdikten sonra tanrının evreni hangi canlıya benzeterek yarattığını açıklamamız gerekir. İstekleri açısından bir bütüne göre değil de bir parçaya göre benzetmede bulunduğunu ve buna göre yarattığını düşünmemek gerekir. Çünkü bir şey tam değilse ona benzeyen parça asla güzel değildir. Bu nedenle evrenin yaratılışı sırasında parçaları ve tüm canlıları içeren bir şeye benzetildiğini ve evrenin de buna benzeyen bir şey olduğunu düşünmemiz gerekir. Evet, bu örnek kavranabilen

tüm canlıları kapsadığı gibi yaratılan, gözle görülebilen tüm canlıları da içerir. Ne de olsa tanrı kavranabilen canlıların en güzeline ve her açıdan en kusursuz olanına benzetmek istiyordu ve özü açısından tüm canlıları kapsayıp görülebilir bir canlı varlık yaratmıştır. Tek bir gökyüzü olduğunu söylediğimiz zaman acaba haklı mıydık? Belki de çok sayıda gökyüzü olduğunu söylesek daha doğru olacaktı. Eğer örneğe uygun yapılıyorsa bir gökyüzü vardır çünkü tüm canlıları içine alan bir örnek asla diğer örneklere benzemez ya da onun peşinden gelmez. Eğer bu şekilde olmasaydı ikisi dışında onları parça olarak kapsayacak olan üçüncü bir parça daha olması gerekirdi. Bu durumda evrenin de bu iki parçaya göre değil iki parçayı içine alan üçüncü bir parça model alınarak yaratıldığını söylemek gerekirdi. Tanrı bu nedenle bir bütün olarak kusursuz canlıya benzemesi için evreni çok sayıda, sonsuz ya da çift değil tek olarak yaratmıştır ve asla başka bir evren olmayacaktır. Öte yandan var olmaya başlayan bir şeyin mutlaka ki elle tutulabilir ya da gözle görülebilir olması gerekir. Ancak ateş olmazsa elle tutulamaz, toprak olmazsa da katı olmaz. Bu nedenle tanrı evreni oluşturmaya başladığı zaman önce ateşi ve toprağı aldı. Fakat sadece bu ikisine sahipseniz ve üçüncü şey elinizde yoksa onları birleştirmek imkânsızdır, gereken, onları birleştirecek olan şeydir. En iyi bağ ise hem kendisine hem de birleştiği şeylere net bir örnek sunan ve bütünü tam olarak gerçekleştirebilendir. Eğer elimizde üç sayı varsa ve bu sayılar arasında kare veya küp ilişkisi kuruluyorsa ortadaki ve sondaki sayıyla baştaki ve ortadaki sayı arasında aynı oran vardır. Aynı şekilde baştaki ve ortadaki arasındaki oran, ortadaki ve sondaki arasında da görülür. Bu sayede ortadaki sayı

31

32

birinci ve sonuncu olabilirken, baştaki ve sondaki sayılar da orta sayı olabilir. Bu durumda tüm sayılar birbirleriyle aynı görevde bulunabldikleri için aralarında tam bir uyum sağlanmış olur. O halde evren bir derinliği ya da gövdesi olmayan düz bir yüzey olsaydı, o zaman tek bir nokta hem her iki ucu hem de kendisini bir araya getirebilirdi. Oysa bu gövde katı olmalıdır ve tüm katılar her zaman bir yerine iki orta terimle birbirlerine bağlanır. Tanrı da bu nedenle iki uçtaki ateş ve toprak arasına hava ve suyu orta terimler olarak koyarak mümkün olduğunca aynı oranları kullanıp onları birbirlerine bağlamıştır. Bu sayede hava ve ateş, su ve hava arasındaki ilişki, su ve hava ile toprak ve suyla aynı olmuştur. Hepsinin birleşmesiyle de gözle görülebilir ve somut olarak kavranabilir bir gökyüzü elde edildi. Evrenin gövdesi bu saydığımız dört öğeden elde edilmiştir. Evren kendi içindeki uyumu orantıya borçludur ve içindeki dostluk da bu orantıyla ilgilidir. Sonuç olarak, tam bir bütünlük elde ettikten sonra sadece kendisini oluşturan güç dışında başka hiçbir şey tarafından bölünemez hale gelmiştir. Bu dört öğe de evrenin içinde tamamen yer alır. Yani ateş, su, hava ve toprağın tamamı kullanılarak evren tanrı tarafından yaratılmıştır. Bunların en küçük bir kısmı bile dışarıda bırakılmamıştır. Çünkü bu noktada tanrı tam ve eksiksiz 33
şekilde tüm parçaları kullanarak bir canlı yaratmayı amaçlıyordu. Yine aynı türden başka bir canlının doğabilmesi için de geriye bir şey kalmıyordu ve bu canlının tek kalması, onun çeşitli hastalıklardan ya da yaşlılıktan korumanın yoluydu. Çünkü birleşmiş parçalardan oluşan bir varlık, dışarıdan gelebilecek herhangi bir etki nedeniyle olmadık bir zamanda saldırıya uğrayabilir ve bu durum da onun yok olması-

na, hastalanmasına ya da yaşlanmasına neden olabilirdi. Tanrı da tüm bunların farkında olduğu için herhangi bir şekilde hastalanmayacak ya da yaşlanmayacak bir sistem kurdu. Evrenin biçimi ise kendisine en uygun ve kendisiyle en ilgili şekilde oldu. Tüm canlıları kapsayan varlığa en uygun biçim, tüm şekilleri kendisinde toplayan biçimdir. İşte bu nedenle tanrı evreni küre şeklinde yarattı. Bu sayede her kısım merkezden aynı uzaklıkta oldu. Bu biçim hem en muhteşem şekildir hem de tanrıya en fazla benzeyen biçimdir. Tanrıya göre kendisine benzeyen şekil, benzemeyen şekilden çok daha güzeldi. Yine bu kürenin dış kısmının yuvarlak olmasının başka nedenleri de vardı. Evrenin gözlere ya da kulaklara ihtiyacı yoktu çünkü onun dışında görülebilir ya da duyulabilir bir şey kalmamıştı. Yine nefes alması için hava da yoktu, içeriye yemeğini alıp, gerekli kısmını emip gereksiz kısmını boşaltmak için de bir organa gereksinimi yoktu. Kendisi dışında başka bir şey olmadığı için dışarıdan içine bir şey girmesine gerek olmadığı gibi, kendisinden de dışarıya bir şey çıkmasına gerek yoktu. Tanrı onu öyle bir şekilde yaratmış ki kendi kendine beslenebiliyor, her yaptığı şeyi kendiliğinden kendi içinde yapıyor. Çünkü tanrı başka bir şeye ihtiyaç duymasındansa kendi kendine yeterli olmasını tercih etmişti. Herhangi bir şeyi tutmasına, hareket ettirmesine gerek yoktu, bu nedenle de kol, ayak ya da hareket için gerekli başka bir organa
34 da ihtiyacı olmayacağını düşündü. Var olan yedi hareketten kendi aklına en uygunu olanı sundu. Bu şekilde kendi üzerinde ve kendi ekseni etrafında dönmesini sağlayarak bir daire dönüşü edinmesini sağladı. Diğer altı hareketten kendisini yoksun bıraktı, zaten bunlar olsaydı boş yere hareket ediyor ola-

caktı. Dairenin hareketi için ayaklara ihtiyacı yoktu, bu nedenle kendisine ayak ya da bacak vermedi. Evet, öncesiz tanrı daha sonra ortaya çıkacak olan tanrı için evrenin düz, her noktaya eşit uzaklıkta, tam ve kusursuz nesnelerin birleşimi bir varlık olmasını istedi. Tam ortasına bir ruh koydu, ruh her yere yayıldı, öyle ki cisimlerin dışında bile yer aldı. Bu sayede kendisi daire şeklinde, tek başına, aynı zamanda kusursuz ve başka herhangi bir şeye ihtiyacı olmayan, sadece bilginin ve dostluğun dostu, kendisine yeterli bir evren yarattı; bu özellikler mutlu bir tanrının ortaya çıkması demekti. Biz genelde ruhu bedenden sonra inceleriz, oysa tanrı onu cisimden sonra yaratmadı. Çünkü birleşim sırasında daha önceden yaratılanın daha sonradan yaratılana köle olmasını istemedi. Bizim işlerimiz büyük oranda tesadüflere bağlıdır, konuşmamızın da bu şekilde olmasında şaşırtıcı bir şey yok ancak tanrı ruhu bedenden önce 35
yaratmıştır, aynı şekilde ruh erdem bakımından da bedenden daha üstündür. Çünkü ruh yönetmek, beden ise emirleri dinlemek ve yönetilmek için yaratılmıştır. Ruhun bölümlerine geçelim, bir yanda bölünmeyen ve değişmeyen töz ve bir yanda da bölünebilen töz vardı, bunları birleştirdi ve farklı bir şey ortaya çıkardı. Bu yeni tözün içinde hem değişen hem de değişmeyen öğe vardı ve bunu bölünebilenin ve bölünemeyenin ortasına yerleştirdi. Ardından da değişmeyen kısım diğer tözün birleşen özüyle uyumlu hale getirildi ve tek bir şekle konuldu. Yani ilk ikisi ve üçüncü birbirlerine karıştırıldı ve üçüncüden birkaç bütün elde edildi, sonra da kendisine uygun şekilde parçalara ayrıldı. Her bir parçada, değişmeyen ile diğerinin ve üçüncü tözün karışımı bulunmaktaydı. Bunu yaparken elde ettiği karışımdan küçük bir

parça aldı, ardından ilk parçanın iki katı büyüklüğünde bir başka parça, sonra ikincinin bir buçuk katı yani birincinin üç katı bir parça, daha sonra ikincinin iki katı olan bir başka parça, ardından üçüncünün üç katı olan beşinci bir parça, birincinin sekiz katı olan altıncı bir parça ve birincinin yirmi yedi katı bir yedinci parça aldı. En sonunda ilk karışımdan parçalar aldı ve her birinin arasına, her arada iki orta terim olacak şekilde yerleştirdi. Birinci ve üçüncü parçalar birbirlerinden daha fazla olabilirdi fakat her iki uç için de aynı oran vardı. Birinci, ikinci ucu ne kadar geçiyorsa, aynı şekilde ikinci de üçüncü ucu o kadar geçiyordu. Aralara giren terimlerden sonra bu kez orantılarda bir buçuk, üçte ya da sekizde birlik yeni aralıklar ortaya çıktı. Daha sonra bu üçte birlik araları, iki yüz elli altı bölü iki yüz kırk üçlük bir sekizde
36 birlik arayla doldurdu. Bu parçaları çıkardığı zaman da tüm karışım birden kullanılmış oldu. Sonra bir bütünü uzunlamasına ikiye böldü, iki parçayı diğerinin ortasına, çarprazlamasına daire biçimde eğdi ve uç kısımları kestikleri noktaların tam karşısından birleştirdi. Tüm bunları asla değişmeden aynı yerde dönen bir hareketin içine aldı ve dairelerden birini iç, diğerini dış daire yaptı. Dış dairenin hareketi aynı kalan tözün hareketi, iç dairenin hareketi de hareket eden tözün hareketiydi. Aynı kalan tözün hareketi sola doğruydu, önemli olan da bunun dönüşüydü çünkü o bölünmeksizin aynı kalmıştı. İç kısmı ise altı yerden bölerek yedi parça oluşturdu, bunlar birbirlerine eşit değildi, dairelerin her biri ikiz ya da üçüz aralara denk gelmekteydi. Bu sayede de her türden üçer daire elde ediliyordu, daireler birbirlerine zıt yönlerden döndüler, üçü aynı hızla dönecekti ve diğer dördü ise birbirlerinden ve ilk

daireden daha farklı bir hızla ancak her zaman aynı oranda kalacak şekilde döneceklerdi. Tanrı dilediği şekilde ruhu ortaya çıkardıktan sonra, içine bedenle ilgili şeyleri yerleştirdi ve sonra da ruhu ve bedeni birbirlerine bağladı. En ortasından uçlara kadar gökyüzünde her yere yayılan ruh, kendisini dışarıdan çevreleyen ve bu çevrelemeyi daire şeklinde yapan, kendi üzerinde dönen ruh bundan sonra gelecekte var olacak olan sakin yaşamın tanrısal başlangıcıydı. Sonuç olarak hem gökyüzünün gözle gö- 37
rülebilen bedeni hem de gözle görülmeyen ancak akla bağlı ve ölümsüz, aynı zamanda en yüksek varlığın yarattığı en yüksek şey olan ruhu ortaya çıktı. Yani ruh, aynı kalan ve değişen tözün birleşimi olan üçüncü bir tözden doğmuştur. Ruh, bunların birleşimidir, matematiksel olarak da birleştirilebilir ve bölünebilir ve aynı zamanda kendi etrafında dönerek bir daire çizer. Bölünebilir bir töz ya da bölünmeyen bir canlıyla olan ilişkisi, varlığın tüm hareketiyle bu canlının nasıl bir tözden yaratıldığını ve neyle ilgisi olmadığını gayet iyi bir şekilde bizlere sunacaktır. En fazla da oluşmak üzere olan şeylerin hangi ilkeye göre, ne zaman ve nasıl oluştuklarını ve gerek birbirlerine gerekse de değişmeyen cisimlere göre nasıl etkilendiklerini gösterir. Aynı kalanla ya da değişen tözle ilgili olduğunu fark etmeksizin gerçek ve sabit bir düşünce kendi kendine hareket eden bir şeyin içine sessizce sokulduğunda bu düşünceyi diğer şeylere de uygulayabilirsin. Bu durumda diğerindeki daire düz bir yoldan ilerler ve ruhta duygulara yol açan şeyler hakkında bilgi verebilir. Bu sayede de ruhta gerçek ve doğru sanılar oluşur. Eğer bu düşünce akılla ilgiliyse, aynı kalan tözün dairesi kendine uygun bir şekilde hareket eder ve bu akılla tözü tanır, bu

durumda da akılla bilgi ortaya konulur. Bu iki bilginin ruh dışında bir yerlerde doğduğunu iddia edenler tamamen yanlış konuşmaktadır. Evreni yaratan güç öncesiz tanrılar örneğine göre oluşturulan evrenin var olduğunu görünce çok mutlu oldu ve onu örneğe daha çok benzetmeye devam etti. Örnek ölümsüz bir canlıydı ve bu nedenle de evrenin ölümsüz olmasını istedi. Ancak örnek alınan canlı evrenle tam anlamıyla uyumlu olmuyordu. Sonuçta farklı türden bir ölümsüzlük inşaa etmeye karar verdi ve gökyüzünü oluşturduğu sırada hareketsiz, ölümsüz ve sayıların orantısına göre var olan ve ölümsüzlüğün zaman adını verdiğimiz formu ortaya koydu. Evet, gökyüzü olmadan önce aylar, yıllar, günler, geceler yoktu. Ancak gökyüzünü oluştururken bunları da oluşturmaya ka-
38 rar verdi. Bu şeyler zamanın parçalarıdır. Geçmiş ve gelecek kavramları ise ölümsüz tözden bahsettiğimiz zaman kullandığımız ve kullanma nedenimizin de bilgisizliğimiz olduğu kavramlardır. Tözden söz ettiğimiz zaman bile "var", "vardı", "var olacak" gibi ifadeler kullanıyoruz. Oysa kullanılabilecek tek ifade "vardır" olmalı, "vardı" ya da "var olacak" gibi şeyler sadece doğmuş ve zamanla farklılaşmış şeyler için söylenir. Çünkü onlar değişimi ifade ederler. Öte yandan her zaman aynı kalan ve asla değişmeyen bir şey için zamanın bir anlamı yoktur. Gençleşmez, yaşlanmaz, onun için eskiden vardı ya da daha sonra var olacak gibi ifadeleri de kullanamayız. Var oluş sürecinde gerçekleşen değişimden kaynaklanan tesadüfler ya da gençlik ya da duygu dünyasında var olan değişiklikler kendisinde söz konusu değildir. Tesadüfler ölümsüzlüğü gösteren ve daire biçiminde dönen zamana dair değişikliklerdir. Yine olmak fiilinin çekimleri yani olan, oldu, olmak üzere, olacaki

oluyor gibi ifadeler de hatalıdır. Neyse, yine de içinde bulunduğumuz zaman bunları incelemek için gereksiz. Özetle ifade etmek gerekirse, zaman ve gökyüzü ileride yok olmaları gerekirse birlikte yaratıldıkları için birlikte yok olacaklar. Zaman ona mümkün olduğunca benzesin diye ölümsüz töz örneğine göre oluşturuldu. Gökyüzü tüm zaman boyunca var oldu ve var olacak, zaten örneği de öncesizlikti. Tanrı bu düşünceden hareket ederek zamanı yaratmak istedi ve güneş, ay gibi şeyleri oluşturdu. Zamanı ifade edebilmek ve koruyabilmek adına diğer beş gökyüzü cismini yani gezegenleri yarattı. Hepsine birer şekil verdi ve ardından yedisini alıp tözün döndüğü yedi yörüngeye koydu. Dünyaya en yakın yörüngede ay, ikinci sırada güneş, ardından Venus, Hermes'e ait olan Merkür[7] ve güneşin hızıyla dönen ancak ona zıt bir güce sahip gökcisimleri geldi. Bu nedenle de güneş ve Hermes ve Venüs değişmez bir kuralla birbirlerine bağlıdır. Öte yandan diğer gezegenler ve tanrının onları neden şu an bulundukları yere yerleştirdiği konularını ayrıntılı bir şekilde incelemek demek, aslında konumuzun dışına çıkmamız ve asıl önemli olan şeylerin dışındaki şeylere gereğinden fazla yer vermemiz anlamına gelecektir. Eğer ileride zamanımız olursa konuya uygun şekilde ayrıntılı bir inceleme yapabiliriz. Cisimler, değişmeyen tözün ortasından geçen ve bu töze bağlı olan diğer tözün yörüngesinde dönmeye başladılar. Tabii bu gerçekleşmeden önce zamanı koruması gereken gökcisimleri kendilerine uygun şekilde hareket ettirildiler, canlı bağlarla bağlandılar ve kendilerine emredilen şeyleri öğrendiler. Bazılarının büyük, bazılarının 39

7 Yunan mitolojisinde Hermes olarak bilinen tanrı Roma mitolojisinde Merkür olarak tanınmaktadır.

küçük yörüngeleri vardı, küçük yörüngesi olanlar daha hızlı, büyük yörüngesi olanlar daha yavaş dönüyorlardı. Değişmeyen tözün hareketinden dolayı daha yavaşça dönenler, hızlı dönenlere yetişiyor gibiydiler. Oysa onlara yetişenler hızlı dönenlerdi. Çünkü hareket, oluşturduğu bütün dairelere sarmal şekli veriyordu ve bu şekilde birbirlerine zıt yönlerden yaklaşarak ilerlemeleri diğerlerine göre daha hızlı olan bu hareketten daha yavaş uzaklaşan cismi sanki daha yakından takip ediyor gibi algılatıyordu. Tanrı gezegenleri oluşturdu ve ardından algıda yol açılan yavaşlık veya hızlılığı tam bir ölçüye oturtabilmek için dünyadan sonraki ikinci yörüngede ışık kaynağı olan güneşi yarattı. Amacı tüm göğü aydınlatmak, tüm canlıların değişmeyen töze benzeyen tözün hareketlerinden öğrendikleri sayıya uygun düşenlerin kendisine uyumlu olmalarının sağlanmasıydı. En akıllı olan birinci dairedeki hareketi oluşturan gece ve gündüz bu şekilde ortaya çıkarıldı. Ardından yörüngesini tamamlayıp güneşe yetiştiği zaman ay, tur tamamlanınca da yıl ortaya çıktı. Çok az sayıda kimsenin dışındakiler diğer gezegenlerin hareketleri konusuyla ilgilenmediler ve buna bir isim vermediler. Bunlara bakıp dönüş hızlarına sayısal bir değer vermiyorlar, sonsuz değişikliğe sahip bu başıboş dönüşlerin zamanı oluşturduğunun farkında değiller. Tam zaman sayısının, sekiz hareketin hepsinin sabit kalan tözün değişmeyen hareketiyle ve yörüngesiyle belirlenen farklı hızlardaki dönüşlerini tamamlayıp, hareket noktasına geri döndükleri zaman bir yılın tamamlandığını söylenebilir. Evet, gökyüzünde yer alan ve bizlere göre değişiklikler gösteren bu gökcisimlerinin varlık nedeni evrenin bu muhteşem canlı varlığa olabildiğince çok benzeyebilmesi içindi. Evren aslında zaman orta-

ya çıkmadan önce, örneğe benzetilerek doğmuştu ama henüz kendisinden doğan tüm canlıları kapsamadığı için örneğe de tam olarak benzemiyordu. Daha sonra tanrı diğer kısımları da örneğe uygun olarak bitirdi. Tanrının düşüncesine göre var olan tüm varlıklardan söz konusu olan akıl türlerinin hepsi, miktarlarına ve biçimlerine bakılmaksızın evrende oldukları miktarda olmalıydı. Bu şekiller dört tanedir. Tanrıların göksel soyu, havadaki kanatlı soy, 40
suda yaşan soy ve toprakta yaşayan soy. Tanrısal soy hem müthiş bir görüntüye sahip olabilmesi için hem de parlak olsun diye ateşten yaratıldı. Evrene benzemesi için yuvarlak şekil aldılar ve hareketteki bütünü takip edebilmek için zekâ sahibi oldular. Evrenin süsleri olsunlar diye bu soyu evrenin her tarafına koydu, hepsinde de iki hareket vardı. Tanrı her zaman aynı konuda aynı şeyi düşüneceğinden dolayı hareketsiz olacaktır ve aynı yerde kalacaktır, sabit ve değişmeyen tözün hareketine bağlı olduğu için ileriye yönelik olmalıdır. Öte yandan diğer beş hareketten herhangi biri tanrılara verilmedi çünkü her birinin olabildiğince tam bir yetkinliğe kavuşması isteniyordu. Hareketsiz gökcisimleri, her zaman aynı yerde dönen tanrısal ve ölümsüz canlıların yaratılmaları da buna bağlı oldu. Hareket eden gökcisimlerinin ne şekilde yaratıldıklarını daha önceden anlatmıştık. Tanrı gündüzün koruyucusu, gökyüzünde doğan tanrıların en eskisi olarak bizlerin koruyucusu olan evreni baştan başa geçen eksenin çevresine bağlı olan dünyayı yarattı. Ancak bu olaylara uygun şekildeki örnekleri açıklamaksızın tanrıların hareketlerini anlatmak, yörüngelerinin geri dönüş ya da birbirlerini geçiş aşamalarında yukarıya doğru aldıkları biçimleri tanımlamak, gökcisimlerinin yan yana

geldikleri zaman ya da birbirlerinin karşısında bulunduklarında hangilerinin zarar gördüğünü, hangilerinin diğerinin yerine geçtiğini, hangilerinin ne gibi durumlarda gizlenip zamanı gelince ortaya çıktıklarını anlatmak ve bu şekilde konu hakkında bilgisiz insanları korkutmak ya da onlara gelecekten haberler vermek anlamsız olurdu. Bu konuda bu kadarı yeterli, yaratılmış tanrıların özlerine yönelik açıklamalarımızı burada tamamlayalım. Diğer tanrıların yaratılışlarını bilmek ve anlatmak bizim gücümüzün üzerinde bir şeydir. Bizden daha önce bu konular hakkında konuşanların dediklerini dinleyelim, hem onlar bu tanrıların soyundan geldiklerini söylüyorlar, belki de kendi atalarını tanıyorlardır. Belki söyledikleri şeylerin ispatı yok ama yine de tanrıların soylarından gelenlerin sözlerinden kuşkulanmamalıyız. Hem zaten anlattıkları şeyler kendi soylarının ve atalarının tarihi olduğuna göre onların söylediklerine inanmalıyız. Tanrıların doğuş sırasını şöyle anlatırlar: Okeanos ile Tethys, Gaia ve Uranos'dan doğmuşlardı. Sırasıyla onlardan Phorkys, Kronos, Rhea ve onlarla birlikte olanlar doğdu.
41 Kronos'tan ve Rhea'dan Zeus, Hera ve tüm kardeşler doğdu. Gözlerimizin önünde hareket edenler bizlere diledikleri zaman görünen bu tanrıları yarattıktan sorna evreni oluşturan onlara şöyle dedi: "Ey tanrılar! Benim yarattığım tanrıların çocukları! Yaratıcınız ben olduğum için yaratıldınız ve ben istemediğim sürece parçalanamazsınız, bir şey bağlandıysa elbette çözülebilir ancak güzel bir şeyi çözmek sadece kötülerin yapabileceği bir şeydir. Bu şekilde yaratıldığınız için hem ölümsüzsünüz hem de parçalanamazsınız. Aynı zamanda ölmeyecek ve parçalanmayacaksınız çünkü benim isteklerim doğumunuzda ortaya çıkan

bağlardan daha da güçlüdür. Size anlatacaklarıma dikkat edin: Sizden sonra ölümlü üç soy doğacak, bunlar doğmadan göğün oluşumu tamamlananmayacak. Çünkü gökyüzü onlar olmadan tüm canlıların özlerini kapsayamaz. Fakat tamamlanması için bunları kapsaması gerekir. Eğer onları kendim yaratsaydım tanrılarla eşit olurlardı, oysa onların ölümlü canlılar olmaları gerekiyor, böyle olmaları için de kendi yapınıza uygun şekilde onları var edin. Sizleri yarattığım zaman kullandığım gücün benzerini kullanın. Bu soylarda ölümsüzlük ve tanrısallık taşıyan, aranıza katılmaları uygun olan kimseler olacak, bunların içinde var olması gereken ilkeyi ben sizlere vereceğim. Fakat bu ölümsüz yana, ölümlü yanı eklemeniz gerekiyor ve bu şekilde canlılar yaratmalısınız, onları doğurun, besleyin, ölümlerinden sonra aranıza kabul edin ve doğmalarını sağlayın." Tanrı bu sözleri söyledikten sonra evrenin ruhunu erittiği kabı aldı ve tözden kalanı buraya boşalttı. Daha öncekine benzer bir karışım yaptı ancak bu kez yapılan karışımda değişmeyen töz kalmamıştı, sadece iki ve üçüncü grup vardı. Karışım tamamlandıktan sonra var olan gökcisimleri kadar çok parçaya ayrıldı. Her parça belli bir gökcismi için ayrıldı ve her biri sanki bir savaş arabasına oturur gibi oturtuldular. Hepsine kaderin yasaları anlatıldı, herhangi birinin diğerinden daha fazla özen görmemesi için yaratılma anlarında aynı şekilde davranıldı. Hepsi kendileri için uygun olan zaman olarak tanrıya en büyük saygıyı gösteren canlı olacaktı. Öte yandan insan türünün özü ikizdi, bu 42
nedenle üstün olan erkek oldu. Kadere uygun şekilde ruhlar bedenlere girdi. Sonra bedenlerin bir kısmı üremeye devam etti, bir kısmı yok oldu. Daha sonra

şöyle oldu: Ruhlar güçlü duygular karşısında benzeri hislere kapılacaklardı, hazla ve acıyla karmaşık sevgi, yine korku, öfke ve bu duygulara bağlı ve onların zıttı duygulara sahip oldular. Bu duygulara hâkim olmasını bilen doğru, olamayanlar yanlış olacaklardı. Kendilerine verilen zamanı iyi kullananlar ait oldukları gökcisminde yaşamaya başlayacaklardı ve orada mutlu olacaklardı. Zamanı iyi kullanamayanlar yeniden doğdukları zaman kadın olacaklardı, kötü olmaya yine devam ederlerse bu kez de yaptıkları kötülüklere göre her yeniden doğuşlarında yaşam şeklinin benzediği hayvan olacaktı. Değişim, sorunlar vb. durumlar daha sonradan varlığına katılan ateş, su, hava ve topraktan oluşan o kocaman oluşum sabit kalan ve benzeyen tözün hareketinin egemenliği altına girmedikçe sona ermeyecek. Bu düşünce, öfkeli ve cahil olanları doğruluk yoluna sokmadığı sürece ilk baştaki duruma geri dönülmeyecektir. Daha sonradan olacak kötülüklerin nedeni olarak tanrı kendisinin görülmesini istemedi. Bu nedenle de ruhlara kuralları anlattı, bazılarını dünyaya, bazılarını aya, bazılarını da diğer zamanların üzerine koydu. Bu tamamlandıktan sonra ölümlülere şekil verildi, ardından insan ruhunda bulunması gereken, olması gerektiği halde halen eksik olan şeyleri ekledi. Kendi yarattığı tanrılara da bu ölümlü canlıları kendilerini mutsuz etmeyecek şekilde mümkün olduğunca bilgece ve iyi bir şekilde yönetme işini verdi. Tanrı bu işleri tamamladıktan sonra eski yaşantısına geri döndü. Çocuklar babaları dinlenirken onun ne istediğini anladıklarından isteklerini yerine getirmeye çalıştılar. Ölümlüler için gereken ölümsüzlük özelliğini babalarından aldılar ve kendilerini yaratanın yaptığı gibi evrene daha sonra geri verilecek olan ateş, su, hava ve toprak parçalarını al-

dılar. Kendilerini zincirleyen bağlar gibi çözülmesi imkânsız şekilde değil, son derece küçük oldukları için görülemeyen zincirlerle bağladılar. Ardından hepsi bir araya getirildi ve herkesin bedeni oluşturuldu. Bedenler bazen yükseldi bazen alçaldı ve içlerine ölümsüz ruhlar girdi. Öte yandan büyük hareket içindeki olaylar onları kendi etkileri altına alamıyordu, aynı şekilde kendileri de egemenlik altına girmiyordu. İki taraf birbirlerini sürükleyebiliyordu, bu sayede canlılar tamamen değişime uğruyorlardı. Fakat bu değişim tesadüflere bağlı, düzensiz ve plansız olarak gerçekleşiyordu. Altı harekete uygun şekilde sağa, sola, yukarı, aşağı ya da ileri geri gidiyorlardı. Bazen ortaya çıkan güçlü bir yükselme sadece bedeni çekmiyor aynı zamanda onu doyuruyor ve dışarıdaki nesneler bu canlıyla çarpıştığında daha büyük bir kaosa neden oluyordu. Örnek vermemiz gerekirse, insan bedeni kendi dışında bir başka şeye yani bir ateş, sert bir toprak, sıcak su ya da güçlü bir rüzgarla karşılaştığı zaman bedende çeşitli değişimler ortaya çıkıyor ve bunun etkileri ruhta hissediliyordu. Bu hareketler daha sonraları duyum olarak adlandırılmıştır, bugün de halen duyum deriz. Tüm bu olaylar ruhta güçlü bir değişim yaratırlar, sürekli devam eden bir yapıyla birlikte değişmeye devam ederler ve ruhun dönüşüm hareketlerini ciddi bir şekilde etkilerler. Bu sayede ruhta sabit kalanın dönüş hareketine engel olurlar, ne de olsa dönüşler farklı yönedir ve böylece egemen olmasını engellediği gibi yoluna devam etmesine de engel olur. Öte yandan diğerinin dönüş hareketlerini bile karıştırırlar. İkili ve üçlü dizilerde üç ara vardır, yarım, üçte bir ve sekizde bir ve bunlardan doğan bağların orta terimleri. Bu bağlar evren dışında başka bir şey tarafından çözülemezler 43

ancak bu şekilde olduklarından dolayı çeşitli karmaşalar, düzensizlikler, problemler ile karşılaştılar. Dairelerde çeşitli sorunlara da neden oldular ama yine de hiç durmadan dönmeye devam ettiler. Tabii ki bir kurala bağlı kalmadılar, bazıları geriye doğru, bazıları yanlış bir şekilde, bazıları amuda kalkarak, bazıları havada, bazıları ayakları yere değmeyen ve bazıları da ayaklarını havaya doğru uzatmış bir adam gibi dönüyorlardı. Ona nasıl bakıldığına ya da kendi durumuna göre bu adamın sağı sol, solu sağ olabilir. Ruhun hareketine ciddi anlamda etkide bulunan benzeri karmaşalar da vardır. Bu hareketlerle ya da buna benzer bir dış nedenle karşılaştığı zaman o nesneye olmayacak bir şekilde isim verir. Bu isim benzer
44 bir adı ya diğer bir adı taşıyabilir, bu durumda ya yalancı olmuş olur ya da delirmiştir. Bundan sonra kendi içinde egemen durumda olan ve burayı yöneten bir hareket de olmaz. Dışarıdan gelen etkiler bu hareketlerin üzerine geçer, onu çevreleyip ruhun içinde bulunduğu bedeni de yanlarında götürürlerse, işte o zaman egemenlik altında oldukları gibi aslında kendileri de egemen durumdadırlar. Biraz önce söylediğimiz tesadüfler dışında ruh ölümlü bedene girdiğinde önceden olduğu gibi yine akılsız durumdadır. Ne zaman ki bedeni ortaya çıkaran güç hafiflediğinde, ne zaman ki tekrar sakin bir şekilde devam eden döngüler kendi işlerine bakmaya başladıklarında bu bahsettiğimiz hareketler kendi doğal hareketlerini gerçekleştiren dairelerin şekillerine göre dönüşlerini düzeltirler. Bundan sonra "benzer" olana ve "diğeri"ne doğru isimleri verirler ve bunlara sahip olanları rahatlatırlar. Eğitim de iyi olursa insanın eksiği olmaz, hiçbir hastalığa kapılmaz, her açıdan sapasağlam olur. Fakat insan kendi ruhunu

umursamazsa, kötü bir yaşam sürer ve ardından da akılsız bir şekilde Hades'e[8] geri döner. Fakat bu, çok daha sonra yaşanacak bir şeydir, biz şimdilik incelediğimiz konuya geri dönelim ve daha ayrıntılı bir şekilde ele alalım. Günler bölüm bölüm ne şekilde ortaya çıktılar, ruh hangi nedenle tanrının iyiliği tarafından yaratıldı, bunları incelememiz gerekiyor. Bu incelememizde doğru kabul ettiğimiz şey bu bilgiler olacak. Tanrılar küre şekline uygun olarak bizim tanrıya en yakın parçamız olan ve diğerlerini egemenlik altında tutmayı becerebilen bir bedende iki olan ilahi parçaları yerleştirdiler. Bunların olabilecek tüm hareketlerden pay alabileceklerini bildikleri içinn tüm bedeni bir araya getirerek onun egemenliğine soktular. Dünyada çeşitli zorluklar var olduğundan ve yürürken zorlanmaması için yürüyüşünü kolaylaştırmak amacıyla ona bir beden verildi. Beden rahatça yürüyebilmek için uzun bir boya sahip oldu, aynı zamanda tanrı tarafından verilen, uzayabilen ve bükülebilen dört organı daha oldu. Bu organlar sayesinde tutabildi, yine direnebilmesi 45
sayesinde en kutsal şeyini üstte tutmayı becerebilerek herhangi bir yerden geçebilecek duruma erişti. Evet, insanların elleri ve ayaklarının olma nedeni buydu. Yine tanrılara göre ön tarafımız arka tarafımıza göre daha soyluydu ve diğer tarafı egemenliği altında tutmalıydı, işte bu nedenle geriye doğru değil ileriye doğru yürüdük. Yani insan bedeninin ön ve arka taraflarının birbirlerine benzememesi gerekiyordu. Bundan dolayı başın üzerine yüz, yüzün üzerine de ruhun hareketlerine uygun şekilde diğer organları koydu. Beden yönetimindeydi ve doğal

8 Yunan mitolojisinde kötü ruhların ölümden sonra gideceklerine inanılan yer.

olarak da ön kısmın bunda payı olacaktı. İlk yaratılan organ içinde ışık bulunduran gözlerdi. Gözleri yüze şu şekilde koydular: Öncelikle bir ışık verme özelliği olan ancak aynı zamanda yakıcı da olmayan bir ateşten her zaman görünen gün ışığına benzer bir madde yaratmak istediler. Bu ateşin akrabası olan içimizdeki saf ateşi birbirlerine bitişmiş durumda sanki ince parçanın akıntısı gibi gözlerden akıttılar. Öte yandan gözün merkezini ise kalınlaştırdılar, kalınlaştırmaktan kasıt diğer ateşleri engelleyebilecek durumda olması ve sadece saf ateşi sızdırabilecek durumda olmasıydı. Yani gün ışığı bu görüş akıntısını sararsa birbirlerine benzeyen iki şey rastlaştığı zaman ortaya çıkan çarpışmada gözün yönünde tek bir beden oluşturmak için onunla birleşir. Bu bedenin parçaları birbirlerine benzer, bundan dolayı aynı duyguya sahiptir ve bir başka nesneye dokunduğu zaman ya da bir başka nesne ona dokunduğunda nesnelerin hareketlerini bedenden alıp ruha taşır. Görme dediğimiz şey tam da budur. Ancak gece olduğu zaman gün ışığı gider ve içteki ateş de bundan ayrılır. Gözden ayrılması sırasında başka öze sahip şeylerle birleşir ve bu nedenle de söner. Artık ateşi olmayan çevredeki havayla aynı öze sahip değildir. Bundan sonra göremez ve uyku getirir. Tanrılar göz kapaklarını görmeyi korumak için koymuştur, bunlar kapanırsa içteki ateş zayıflar, iç hareketler yavaşlar, sakinleşir ve ortaya sükûnet ve dinlenme çıkar. Dinlenme güçlendiği zaman anında uykuya dalarız. Bu uykuda rüya olmaz
46 ve uyku üstümüzde egemenlik kurar. Ancak güçlü hareketler kalırsa, hareketler kendi özlerine, yerlerine göre uyanık olduğu zaman dışarıdaki imgelerimizle aynı özden bambaşka imgeler ortaya çıkarır. Ayna, parlak yüzeyler ya da buna benzer şeylerin

ortaya çıkardığı imgeleri kavramak kolaydır. Eğer içerideki ve dışarıdaki ateş birleşirse ve aniden düz bir yüzeyle karşılaşırsa ona birkaç defa çarpar ve dış ateş görüntüyle beraber parlak yüzeyde ya da buna benzer şeylerde birbirine karışır ve sonuçta bu türden imgeler ortaya çıkar. Sol tarafta olan nesnenin sağda görünme nedeni ise bu tür çarpışmalarda görüş akıntısının ve nesnenin zıt yanları arasında ilişki kurulmasıdır. Görme ışını karışır ve ters yöne dönerse bu kez aksi bir durum ortaya çıkar ve sağdaki sağda, soldaki solda görülür. Bunun olabilmesi için aynaların düz yüzeylerinin iki taraftan birden yükselmeleri ve yükselerek sağ yanını sol, sol yanını sağ tarafa göndermesi gerekir. Aynayı yüzün uzunluğuna doğru tutarak döndürülürse bu durumda nesneyi baş aşağı olarak görürüz, çünkü bu durumda aşağıda bulunan görme ışını yukarıya, yukarıda bulunan da aşağıya doğru gönderir. Tanrının en iyi düşüncesini gerçekleştirmek için kullandığı nedenler arasında yukarıda sıraladıklarımız ikinci türden nedenlerdir. Fakat çoğu kimse bunları ikincil değil de birincil nedenler olarak kabul eder. Nesneleri ısıtan, soğutan, uzatan, kısaltan tüm etkiler bunlardır. Fakat 47
bunların akılla hareket etmeleri ihtimali yoktur. Ruhun diğer tüm varlıklar arasında akla sahip olabilecek tek varlık olduğu kesindir, ruh gözle görülebilir bir şey de değildir. Ancak ateş, hava, su ve toprak gözle görülebilir nesnelerdir. Bir varlık eğer bilgiyi seviyorsa ister istemez özünde akıl bulunan nedenleri, ardından farklı nedenlerle hareket eden diğer nedenleri inceler. Bizim de bu şekilde hareket etmemiz uygun olur. İki neden vardır, birinde akılla hareket eden ve iyi ve güzel sonuçlar oluşturan neden, diğerinde akılsız, düzensiz ve rastlantısal sonuçlar ortaya

çıkaran neden. Bunları birbirlerinden ayırmalıyız. Gözlere gücünü veren ikincil nedenlerden bahsetmeyi bırakalım. Bize sağladıkları en büyük yarardan bahsedelim. Tanrının bize gözlerimizi verme nedeni de budur. Görmenin en önemli şey olduğunu zannediyorum. Eğer gökcisimlerini, güneşi ya da gökyüzünü görmeseydik evren konusunda yaptığımız açıklamaların hiçbirini yapamazdık. Fakat zaman, bütünün özü gibi konuları incelememizi sağlayan sayıyı bulmamızı ve gece ve gündüz, mevsimler, aylar, ekinoks ya da mevsim değişiklikleri gibi konularda bilgi sahibi olmamıza yardımcı olan görmedir. Yine felsefeyi yani tanrıların cömert bir şekilde insanlara sunduğu ve benzeri bir şeyin bize başka bir şekilde sunulma ihtimali asla olmayan o değerli şeyi görme sayesinde elde ederiz. Evet, görmenin bize sağladığını söylediğim büyük iyilik budur. Görmeyi bunun kadar önemli olmayan başka iyiliklerle övmemizin bir anlamı olur mu? Filozof olmayanlar gözlerini kaybettikleri zaman boşu boşuna şikâyet ederler. Bunun gerekçesini şu şekilde açıklamak gerekir: Tanrının bize görme yetisini verme nedeni, gökyüzü hareketlerini izlememiz ve bu sayede değişmeyen hareketlerle aynı soydan gelen kendi öz hareketlerimiz arasında bir uyum olması içindir. Gökyüzündeki bu hareketleri iyice inceledikten ve bu doğal doğruluktan biz de kendi üzerimize düşeni aldıktan sonra tanrının asla değişmeyen hareketlerini görerek kendimiz bir yanlış yapmamış olma adına hareketlerimizi düzelteceğiz. Konuşma ve duyma konularında da benzeri bir durum söz konusudur. Tanrıların bunları bize verme nedenleri de aynıdır. Evet, konuşma aynı nedenle bize verilmiştir ve gerçekten de yapmamız gereken şeyde bize oldukça yardımcı olur.

Müzikte sesin dinlenmesini sağlayan kısım da aynı amaçla bize sunulmuştur. Musaların[9] özü ve ruhumuzun özü aynıdır ve her ikisi de düzenli hareketlerle aynı özdendir. Bunlara bağlı bir insan, düşünülenin aksine kendi düşüncesi olmayan bir haz sunmaya çalışmaz. Musaların verilme nedenleri ruhumuzda iç düzenini kaybetmiş kısımların uyumlu hale gelmeleri ve onları düzenlemeye çalışmalarıdır. Yine tanrılar çoğu insandaki ölçü ve zarafet eksikliğini giderebilmek için uyumu vermişlerdir. Bazı şeyler dışında şu âna dek söylediğimiz şeyler sadece akıl tarafından yapılan şeylerdir. Bir de zorunluluktan kaynaklanan şeyleri konuşmamız gerekir. Çünkü evrenin ortaya çıkışında akıl ve zorunluluk bir araya gelmiştir. Fakat akıl doğan şeylerin çoğunda üstün geldi ve bu şeyle- 48
rin çoğunu iyiliğe doğru götürdüğü için zorunluluğun önüne geçti. Bu nedenle evren ilk baştan bu yana aklın egemenliği altına giren zorunluluk ve akıl üzerine kuruludur. Sonuçta evrenin hangi ilkeler üzerine kurulu olduğunu söyleyeceğimiz zaman zorunluluk ve aklı birlikte ele almamız gerekir. Bu nedenle konuyu tekrar incelemeliyiz. Bu konuya uygun olacak şekilde farklı bir başlangıçtan yola çıkmalıyız, yani daha önceki gibi öze gitmeliyiz. Gökyüzü ortaya çıkmadan önce ateş, hava, su ve toprağın o zamanki özlerinin ne olduğuna bakalım. Şimdiye dek bu cisimlerin ne şekilde ortaya çıktıklarını hiçbir yerden duymadık ancak sanki bunu biliyormuşuz gibi davranıyoruz ve ateşin ya da diğerlerinin her birine ilkeler diyoruz, bunları evrenin öğeleri olarak varsayıyoruz. Oysa bir parçacık aklı çalışan bir insan bu şeylere küçük bir parça olarak bile bakmaz. Şimdi benim bugün anlatmak istediğim şey şu: Her şeyin

9 Yunan mitolojisinde ilham perileri.

ilkesini –ya da ilke dışında başka bir isim de verebilirsiniz– size anlatmaya niyetli değilim. Zaten bunu araştırmamıza bağlı kalarak becerebilmek de kolay değil. Bu nedenle bu konu hakkında herhangi bir şey söylememi beklemeyin. Öte yandan bu derece önemli bir konuyu araştırmaya kalkışarak kendimi aşan bir iş mi yapıyorum, onu da bilmiyorum. Ancak biraz önce söylediğim şekilde akla yakın açıklama yapmakla yetineceğim. İlk andan itibaren herhangi bir konuda, bir olay ya da bir bütün hakkında yapılan açıklamalarda akla en yakın şeyleri söyleyeceğim. Bu nedenle konuşmaya başlamadan önce yine tanrıdan yardım isteyelim ve ondan bizim saçma sapan şeyleri söylememezi, anlamsız açıklamalar yapmamamızı ve akla en yakın şeyleri söylememizi sağlamasını isteyelim. Evren hakkındaki bu bölümlemeyi anlatacağımız zaman daha önceden söylediklerimizi farklı bir aşamaya taşımamız gerekmekte. Daha önceden bölümlemeyi iki grup üzerinden yapmıştık. Ancak bir gruptan daha söz etmemiz gerekiyor. Birinci ayrımda bu iki türle yetinebilmiştik. Birinci örnekte değişmeyen yani her zaman aynı kalan vardı, ikincisi ise oluşuma bağlı olarak gözle görülebilen ve ilkinin kopyası olan örnekti. Daha önceden bu konu-
49 dan söz ederken ilk iki tür bize yeterli gelmişti, bu nedenle üçüncüden söz etmemiştik. Ancak şimdi bu daha zorlu ve karmaşık olan üçüncü türden bahsetmek zorundayız, söz bizi bu noktaya itiyor. Bundan oluşan hangi özler bulunmakta? Öncelikle doğan her şeyi kapsadığını belirtelim. Bu söylediğimiz doğru ancak daha fazla şey söylemeliyiz. Bunu becerebilmek de pek kolay değil, çünkü öncelikle kendisiyle birlikte incelediğimiz ateş ya da diğer cisimlerle ilgili daha karmaşık noktaları çözümlemek gerekir. Hangi-

leri gerçekten ateş ya da su gibi isimleri hak eder, hangisine daha farklı isimler vermeliyiz, tüm bunları yanıtlamak kolay bir şey değildir. Bu işi yaparken nelerden yardım alacağız? Böylesine zor bir durumdayken cisimler hakkında akla yakın neler söyleyebiliriz? Öncelikle şunu belirtelim. Su adı verilen şey yoğunlaştığı zaman toprak ya da taş oluyor, birinci öğe eridiği ya da dağıldığı zaman havaya ya da rüzgâra dönüşüyor. Yanan hava ateşe, yoğunlaşan hava, buluta ya da sise dönüşüyor ve akan suları güçlendiriyor. Ardından su tekrar toprağa ya da taşa dönüşüyor ve anlaşılan o ki biraz önce söz ettiğimiz döngü sürekli tekrarlanıyor. Bu durumda sanki her biri her zaman aynı kalıyormuş gibi, hiç tereddüt etmeksizin bunlardan biri için kesinlikle şu ismi taşıyor diyebilir miyiz? Bunu yapmak imkânsız ancak şunları söyleyebiliriz: Herhangi bir cismin sürekli olarak değişerek farklı bir duruma geçtiğini görüyorsak, ateş ismi o nesneye değil de o özelliğe sahip olana verilmelidir. Su için sadece su olduğunu söylemek değil o niteliğe sahip olduğu zaman su demek en doğrusudur. Bir nesneyi işaret eder gibi bu öğeleri de işaret ederek, onlardan sanki hiç değişmeyen şeylermiş gibi söz etmek doğru olmaz. Bu nesneler değişen şeylerdir, oysa işaret zamiri kullanarak varlık terimleriyle ya da kendilerini hiç değişmeyen şeylermiş gibi gösterebilecek olan başka ifadelerle anlatılmaları olanaksızdır. Bu ifadelerden hiçbiri onlar için kullanılmamalı, bu nesnelerin birinden ya da hepsinden söz edeceğimizde her zaman aynı kalan, aynı şekilde hareket eden nesneler için kullanmamalıyız. Bu durumda ateş ifadesini sadece doğan şeyler için değil aynı zamanda ateş niteliğine sahip olanlar için de kullanacağız. Öte yandan herhangi bir nesnede do-

50 ğup sonradan ortadan kaybolacak olan türler işaret zamirleriyle ifade edilebilir. Fakat beyaz, sıcak gibi ya da başka bir niteliği olan ya da bu nitelikten gelen şeyler için asla bu zamirler kullanılamaz. Konuyu biraz daha netleştirmemiz gerekir. Örneğin bir zanaatkâr sahip olduğu altınla çeşitli şeyler yapıyor olsun. Bu altınla yapılan şeyler diğer nesnelerin kalıbını taşımaktadır. Zanaatkâra nesnelerden biri gösterilse ve yaptığı şeyin ne olduğu sorulsa, vereceği yanıt gerçeklik açısından şöyle olmalıdır: Bu altındır. Ancak altından yapılan üçgen ya da diğer şekiller yapıldıkları zaman bile değişiyorlarsa, bunlardan sanki gerçek nesnelermiş gibi bahsetmememiz gerekir. Ancak yine de şu niteliğe sahip denilirse, bunu yeterli görmek gerekir. Bütün nesneleri kapsayan öz için de aynısı söylenebilir. Bu da her zaman aynı ismi taşımalıdır, ne de olsa asla kendi özünden bir şey kaybetmez. Kapsadığı şekillerden hiçbirine benzer bir şekil almaksızın her şeyi içerir. Özünde her nesneyi kapsamak vardır, onun içine giren şeyler harekete geçer ve şekil alır. Bu nedenle her seferinde farklı şekillerde görünmektedir. Onun içine giren ve çıkan nesneler ise başlangıçsız varlığın kopyalarıdır. Evet, bu başlangıçsız varlıklar hakkında üzerine konuşulması çok zor olan kopyalardan söz ediyorum. Daha sonra bu konulara değineceğiz. Şimdilik sadece bu üç türü bilmekle yetinelim. Birincisi olan şey, ikincisi olduğu yer ve üçüncüsü de neye göre oluşturulduğu. Olan şeyin nerede olduğunu anneye, benzediği şeyi babaya ve ikisinin karışımını da çocuğa benzetebiliriz. Eğer bir şeyin mührünün, görme olanağı olan her şeyi göstermesi bekleniyorsa bu mührün vurulacağı yerin de bütün bu şekilleri göstermeye uygun olması gerekir, eğer bu yoksa gösterilemez.

Eğer içine giren şeylere benzeyen bir yöne sahip olsaydı, bu durumda tamamıyla ondan farklı ya da ona zıt özlerin içine girdiğinde onların şekillerini alamazdı. Çünkü kendi özüne ait şeyler bu durumda kendini belli edecekti mda. O halde bütün bu türleri kapsayacak olan şey, tüm biçimlerin dışında başka bir biçime sahip olmalıdır. Bu durumu kokusuz ilaç yapmaya benzetebiliriz. İlaç yapan kişinin ilk yapması gereken koku verecek nesneyi mümkün olduğunca kokudan arındırmaktır. Bazen yumuşak bir nesneye şekil vermek gerektiği zaman o nesnenin şekli bozulur, düzleştirilir ve mümkün olduğunca saydamlaştırılır. Başlangıçsız olan tüm nesneleri de aynı şekilde sürekli ve iyi bir şekilde tamamen kapsaması gereken nesneler için de aynı durum geçerlidir. Bunların da özleri bakımından diğer nesnelerden biçimsel bir farka sahip olmaları gerekir. Bu nedenle görülebilen ya da duyulabilen her şeyin annesi topraktır, havadır, sudur ya da ateştir, belki de bunlardan ortaya çıkmış başka bir nesne de olabilir demek hatalıdır. Ancak her şeyi kapsayan, içine alan, kavranması zor bir bağlantı kuran, görülemeyen, şekilsiz bir şeydir gibi bir tanımlama yapabiliriz. Bu nedenle bu şeyin özü hakkında kavrayabildiğimiz oranda söyleyebileceğimiz en doğru şey şudur: Bir şey kor halindeyse özü ateş, sıvılaşmışsa özü sudur. Toprak ve hava şeklindeyse de özünde toprak ve hava bulunmaktadır. Öğelerle ilgili konuşmamızda şu soruya da akla yakın bir yanıt vermeliyiz: Özü ateş olan sadece tek bir varlık mıdır? Sadece varlık olduklarını sürekli olarak tekrarladığımız şeyler gerçekten de sadece varlık mıdır? Gördüğümüz ya da uzuvlarımız sayesinde kavrayabildiğimiz şeyler gerçekten de bu şekilde varlığı olan nesneler midir? Baş-

51

ka bir yerde daha o nesnelerden bulunabilir mi? Her nesnenin kavranabilir bir ideası vardır derken söylediğimiz şey sadece sözde mi kalıyor? Aslında bu konuyu daha ayrıntılı bir şekilde incelemeden önce soruya evet ya da hayır yanıtı veremeyeceğimiz gibi, aynı zamanda yeterince uzun sözlerimize başka sözler ekleyebiliriz. Ancak yine de sadece birkaç şey daha söyleyip önemli bir sonuca ulaşabileceksek bu güzel olur. Ben şöyle düşünüyorum: Kavram ve gerçek düşünce birbirlerinden farklı iki ayrı nesneyse de bunların tek varlıkları vardır. Bunlar duygularımızla değil de aklımızla kavranan şeylerdir. Fakat başka
52 bazı insanların da söyledikleri şekilde gerçek düşünce ve kavrama arasında bir fark yoksa, o zaman duyu organlarımızla kavradığımız nesnelerin en güvenilir nesneler olduğunu söylememiz gerekir. Elbette bunların özleri birbirlerinden farklıdır ve birbirlerine benzemeyen şeyler olduklarından dolayı da farklı nesnelerdir. Çünkü kavrama eğitimle, düşünme ise herhangi bir ispat olmadan ortaya çıkar. Birinde inancın bir önemi yoktur, diğerinde inanç her şeyi değiştirir. Hem tüm insanlar bir şekilde düşünmeyi becerirler, ancak kavrama dediğimiz şey tanrıların ve insanların çok az bir kısmı tarafından gerçekleştirilebilir. Bu durumda başlangıçsız ve sonsuz, içine herhangi bir yabancı nesne almayan, kendisi de başka bir yere girmeyen, görülmeyen, farklı duyu organlarıyla hissedilmeyen ve sadece kavramayla anlaşılabilecek olan farklı ve değişmeyen biçimler olduğunu söylemeliyiz. Öte yandan ikinci bir şey daha var. Bu şey aynı isme sahiptir, ilkine benzer, doğumu vardır, her zaman hareket halindedir, yok olur ve duygulara bağlı düşünceyle ortaya çıkar. Üçüncüsü ise doğan her nesnede bulunan ve yok olmayan

türdür. Duygunun olmadığı ve daha karmaşık bir düşünce sistemiyle sezilebilir ya da zorla inandırılabilir. Belki de onu şöyle anlatmak daha doğru olur. Sanki bir rüyadayız, kendi kendine ortaya çıkmış bir şeyin belli bir yeri olması gerekir, yani belli bir yerde bulunmalıdır, oysa dünyada ya da gökyüzünde yeri olmayan hiçbir şey var değildir. Rüyadan dolayı bütün bu yaptığımız ya da yaptığımıza benzer ayrımları, rüya dışında gerçekten var olan nesneler için bile uyanıkken oluşturamayız. Eğer bir oluşum kendi planladığı şeye bile sahip değilse ve başka bir şeyin her zaman değişen yapısına benzerlik sağlıyorsa, onun başka bir nesnenin içinde doğması gerekir. Bu sayede hiçbir şey olmamak yerine bir şekilde bir varlığa bağlı olacaktır. Gerçek varlık ise doğru ve eksiksiz bir düşüncenin ürünüdür. Bu ise şu şekilde gerçekleşir: İki nesne birbirlerinden farklılarsa birbirlerinin 53
içinde doğamazlar, bu nedenle de aynı anda hem tek hem çift olamazlar. Bu söylediğim şeyin düşüncelerimin bir özeti olduğunu varsayın. Varlık, doğan varlıkların oldukları yer, varlıkların kendileri ve evrenin ortaya çıkışından öncesiyle olmak üzere üç ayrı şeye bağlıdır. İşte bu nedenle ıslak ve alevli ya da havanın şeklini alan ve bütün değişikliklere bağlı olarak doğan şeylerin annesi daha farklı görünecektir. Onun oluşmasını sağlayan şeyler birbirlerine eşit ya da denk değildir. Bundan dolayı da onun kendisinde bir denge olmasını beklememeliyiz. Her taraftan farklı güçler tarafından rastgele şekilde sallanır ve o da diğer güçleri benzer şekilde sarsarak karşılık verir. Bazıları bir yana bazıları başka bir yana gider, bu şekilde de yerleri değiştiği için birbirlerinden ayrılırlar. Buğday taneleri de kendilerini yıkama ve biçme aletlerinden geçirdiğinizde nasıl sallanır ve büyük tane-

ler bir yana küçük taneler başka bir yana fırlatılırsa, burada da kendi yatakları tarafından sallanan dört şey için aynı durum geçerlidir. Kendisi de sallanır ve sonuçta birbirlerinden çok farklı olan şeyler birbirlerinden çok uzağa fırlatılırlar. Daha yakın olan şeyler ise mümkün olduğunca yakın yerlerde toplanırlar. O zamana kadar bu öğelerin düşünmeyle ya da ölçüyle işleri yoktu. Tanrı evreni düzenlemeden önce ateş, hava, su ve toprak kendilerine uygun şekillerin bir kısmını alsalar da tanrı olmadığı zaman doğal durumları neyse kendileri de o şekildeydiler. Tanrı onları bu şekilde aldı ve hepsine çeşitli idealarla ve sayılarla şekiller verdi. Mümkün olduğunca iyi olsunlar ve bir araya gelsinler diye bir düzen kurdu. Bu noktaya dikkat ederek incelememize devam etmeliyiz. Sırada bu öğelerin her birinin nasıl oluştuklarını farklı bir açıklamayla sunmak var. Ancak sizler benim konuşma tarzıma alışkınsınız, bu nedenle herhangi bir güçlük çekmeden beni dinleyebileceksiniz. Ateş, toprak, hava ve suyun birer cisim olduğundan kuşkumuz yok. Cisimlerin bir derinliği vardır ve bu derinlik ise yüzeyin özüyle kaplıdır. Öte yandan her yüzey üçgenlerden oluşur. Üçgenleri iki gruba ayırabiliriz, her birinde bir dik açı ve iki de dar açı vardır. Bir üçgen türünde dik açının karşı kenarında yarım bir dik açı bulunur. Bu noktada iki kenar birbirine eşit olmalıdır. İkinci türde ise açılar ve kenarlar birbirine eşit değildir. Hem zorunluluğa hem de akla uygun şeyler söylemeyi birleştirdiğimiz zaman, ateş ve diğer cisimlerin başlangıçlarını bu şekilde ifade edebiliriz. Elbette ki bundan öncesini de sadece tanrı ve tanrının izin verdikleri bilebilir. Sırada bu birbirlerine benzemeyen ancak içlerindeki bazı şeyler çözüldüğünde birbirlerini oluşturabilen bu en güzel dört

54

cismin ortaya çıkışlarından söz etmek var. Eğer becerebilirsek toprak ve ateş ve arada bulunan diğer cisimlerin ortaya çıkışları noktasında net bir şekilde bilgilenmiş olacağız. Bu cisimler tek başlarına bir türdür ve herhangi biri bu cisimlerden daha güzel bir başka cisim bulamaz, sözlerimizi tamamladığımızda bunun böyle olduğunu kabul edeceğiz. Böylece cisimlerin özlerini de kavramış olacağız. Şimdi bunu yapabilmek adına, bu dört cisim arasında bir dizi oluşturalım. İki üçgenimiz var, kenarlar eşit ise elimizde sadece bir şekil vardır, kenarlar eşit değilse sonsuz sayıda şekle sahibiz demektir. Eğer doğru bir yöntemle iş yapmak istiyorsak sonsuz sayıda olduğunu söylediğimiz şeylerin en güzelini almamız gerekir. Eğer benim seçeceğimden daha güzel bir cisim bulan olursa kendisini tebrik ederim, ona karşı düşmanlık değil dostluk duyarım. Hepsini bir köşeye ayıralım, kenarları birbirine eşit olmayan üçgenlerden biri diğerlerinden daha güzeldir. Bu da kenarları eşit olan üçgendir. Neden böyle olduğunu anlatmak uzun zaman alacak bir nokta. Yine biri bu nedeni açıklamak isterse, kendisini tebrik ederim. İki üçgenimiz var, bu üçgenler ateşi ve diğer cisimleri oluşturuyor, şekiller ise şöyle: Birinde iki kenar eşit, diğerinde büyük kenarın karesi küçük kenarın karesinin üç katı. Daha önceden söylediklerimiz muğlaktı, şimdi bunu biraz açalım. Dört cismin birbirlerinden doğduklarını tahmin ediyorduk ama bu hatalıydı. Üçgenlerimiz bu dört cismi doğururlar, üç cisim bir üçgenden, eşit olmayan kenarlara sahip olan üçgen- 55
den doğarken diğeri iki kenarı eşit üçgenden doğar. Bu durumda çözülerek daha küçük üçgenler, az sayıda büyük üçgenler oluşturmazlar, aynı şekilde büyük üçgenler de küçük üçgenlere dönüşerek birbirle-

rinden ortaya çıkmazlar. İlk üç cisim için bu durum söz konusu olabilir. Bu üç cisim tek bir üçgenden doğduğuna göre, yine bu üçgenden çok sayıda küçük kendilerine uygun şekli alarak ortaya çıkar. Bu çok sayıda küçük cisim çözülüp bir araya geldikleri zaman tek bir büyük cisim de oluştururlar. Evet, bu cisimlerin birbirlerinden doğmaları noktasında söyleyeceklerim böyle. Sırada her cismin kendi şekli ve kendisini oluşturan sayı birleşiği konuları var. İlk başta en küçük öğelerden oluşana bakalım. Bunun öğesi dik açının karşısındaki kenarı, en küçük kenarın iki katı uzunlukta olan üçgendir. Bu üçgenleri köşegenlerle birleştirelim, bu birleşim sırasında köşegenler ve küçük kenarlar bir merkez oluşturacak şekilde tek bir yerde toplanır ve bu işlem üç defa yapıldığı zaman sayıları altı olan üçgenler tek bir eşkenar üçgen oluştururlar. Bu eşkenar üçgenlerin dördü üç düzlem açısına göre birleştiği zaman düzlem açıların en açıkta olanından bir sonra gelen tek katı açı oluşturulursa içinde bulunduğu küreyi, benzer ve eşit parçalara ayıran katının ilk şekline dönüşür. İkinci cisim de aynı üçgenlerden oluşur. Eşit kenarlı sekiz üçgen oluşturmak için birleştirildikleri zaman dört düzlem açıdan oluşturulmuş tek bir katı açıyı meydana getirirler. Altı katı açı ortaya çıkınca ikinci cisim oluşmuş olur. Üçüncü cisim için yüz yirmi küçük üçgen gerekir. Bunların her biri, eş kenarlı beş düzlem üçgenin içinde yer alan on iki kat açıdan oluşur ve eşkenar üçgen tabanına sahip yirmi taban vardır. Bu katı cisimler oluştuktan sonra küçük üçgenlerden birinin görevi tamamlanır. Dördüncü cismin özü iki kenarı eşit olan üçgendir. İki kenarı eşit olan bu üçgenler dörderli gruplar halinde bir kare oluştururlar. Altı kare birbirleriyle birleştiğinde sekiz kat

açı oluşturur. Her açı üçer düzlem açısından meydana gelmektedir. Tüm bunların sonunda ortaya çıkan şekil, tabanı eşit kenarlı altı dörtgenden oluşan bir küptür. Son bir şekil daha var, bu şekli de tanrı evrenin şekillendirmesini tamamlanırken kullandı. Tüm bu şeylerden sonra aklımıza şu soru gelebilir. Bir dünya mı vardır yoksa çok sayıda mı? Bir insan bilmesi gereken şeyleri bilmiyorsa, sonsuz sayıda dünya olduğunu düşünebilir. Fakat dünya sayısının kaç olduğunu bilememek daha mantıklı bir durumdur. Tanrının işaretlerine bakıldığı zaman, tek bir dünyanın olduğunu düşünmek mantıklı görünüyor. Ancak yine de bu konudaki diğer görüşleri de ciddiye almak gerekir. Neyse bu konuyu bırakalım ve düşünce yoluyla ulaştığımız sonuçlardan hareketle ateş, toprak, hava ve su olarak türleri ayıralım. Toprak, bahsettiğimiz şekillerden küptür. Çünkü toprak daha zor hareket ettirilebilir ve diğerlerine göre daha hareketli olandır. Bir cisim ne kadar güçlü bir tabana sahipse, bu söylediğimiz özelliklere sahip olma ihtimali o kadar artar. Biraz önce bahsettiğimiz üçgenlerden kenarları eşit tabana sahip olanlar kenarları eşit olmayanlardan daha güçlüdür. Aynı şekilde iki üçgenden oluşan eşkenarlı dörtgen tabanı, bütünü eşit kenarlı üçgen tabanından daha güçlüdür. Bundan dolayı toprağın bu şekli taşıması normaldir. Aynı şekilde diğer şekillerden en hareketsizi su, en hareketlisi ateş ve ikisinin arasında kalanının da hava olması gibi. En küçük olanı ateş, en büyük olanı su, aradaki hava, en sert olanı ateş, daha az sert olanı hava, en az sert olanı da sudur. Şekillerin ne kadar az tabanı varsa harekete o kadar uygun olurlar. En sivri ve keskin olan aynı zamanda parçaları küçük sayılardan oluşan olduğu için en hafif de olmaktadır. Diğer- 56

leri ise bu açıdan ikinci ve üçüncü sırada yer alırlar. Bu nedenle akla en yakın düşünce olarak piramit şeklindeki bir cismin taban kısmında ateşin, orta katlarında havanın, en üst katında ise suyun özü vardır diyebiliriz. Tabii bu bahsettiğimiz şekiller son derece küçüktür, o kadar küçüktür ki hiçbiri gözle görülemez. Sadece çok sayıda parça bir araya geldikleri zaman gözle görülebilecek durumda olurlar. Yine bu şeylerin sayıları, hareketleri ve orantıları noktasında tanrının tüm bunları doğru olarak yaptığını ve bu zorunluluğun bir sonucu olarak da her şeyin uyumlu bir orantıya sahip olduğunu söylemeliyiz. Daha önceden söylediklerimize bağlı olarak türler hakkında da şunları anlatabiliriz: Toprak ateşle karşılaşırsa ve keskin bir şekilde bölünürse, bu bölünme ya da dağılma ateş, su ya da havada nerede olursa olsun tüm parçaların bir araya gelip tekrar toparlanmasına kadar etrafa dağılır, ne de olsa başka bir türe dönüşemiyordur. Oysa su, ateş ya da hava tarafından bölünür ve bu bölünmeden sonra tekrar bir araya gelirse ateşten ya da sudan oluşan iki ayrı cisme dönüşebilir. Havada ise bölünme olduğu zaman ateşten iki ayrı cisim ortaya çıkabilir. Eğer ateş havayla, suyla veya toprakla karşılaşıp bunların hareketleri sonucunda sürüklenir ve mücadeleyi kaybederek bölünürse iki ateş parçası hava olarak tek bir parçada yeniden bir araya gelir. Hava yenilip küçük parçalar haline bölünürse, havadan iki buçuk cisimlik bir tek tam su cismi ortaya çıkar. Bir de şu şekilde anlatmaya çalışa-
57 yım. Bir tür ateşle çevirilirse ve sivri ve keskin kısımlarla parçalanırsa ve tekrar bir araya geldiğinde ateşin özünü alırsa sanki hiç zarar görmemiş gibi olur. Çünkü asla değişmeyen ve her zaman aynı kalan türlerden biri kendisiyle aynı konumda olan bir

başka türde bir değişiklik yaratamaz, aynı şekilde diğer tür tarafından da kendisinde bir değişiklik yaratılamaz. Oysa bir tür başka bir türle mücadele ettiği zaman karşısındaki tür kendisinden daha güçlüyse sürekli olarak zarar görerek çözülecektir. Bir cisimcik her açıdan kendisinden daha büyük cisimciklerden oluşan başka bir cisim tarafından çözülüyorsa bozulur ve zayıflar. Ancak kendisini bozan ve zayıflatan bu öğenin egemenliğinde tekrar birleşirlerse, o zaman zayıflamazlar, bu durumda da ateş havaya, hava da suya dönüşür. Yine küçük cisimler bir bütün oluşturmak üzere birleşirlerken farklı öğelerden oluşan bir başka cisim tarafından saldırıya uğrarlarsa o zaman da çözülürler. Bu durum cisimler tamamen çıkarılana ve çözülene kadar devam eder. Cisimler de mecburen kendileriyle aynı türden olan diğer öğelerin yanına gitmek ya da da kendilerini yenen diğer öğeye katılmak dışında başka bir fırsat bulamazlar. Tabii ki böyle bir değişiklik olduğu zaman her şey yer değiştirir. Çünkü herhangi bir öğe kendisini kapsayan özün hareketleri neticesinde içsel değişikliklere neden olur ve küçük parçalar birbirlerinden ayrılarak farklı yerlere dağılır. Cisimler diğer şeylere benzeyebilmek adına artık olduklarından farklı bir hale gelirler ve dışarıdan aldıkları darbelerle benzemeye başladıkları cisimlerin yanına doğru gitmeye başlarlar. Başlangıçtaki sıradan cisimler bu şekilde oluşur. Cinslerin içindeki türlerin ortaya çıkış nedenleri için de bahsettiğimiz iki öğenin oluşumlarına bakmamız gerekir. İlk baştaki üçgenin kesin bir büyüklüğü yoktu ve her cins içinde ne kadar tür varsa o kadar da çok sayıda büyük ve küçük üçgen bulunmaktaydı. Bu nedenle de bu üçgenler kendi aralarında karıştıkları zaman sonsuz sayıda yeni üçgen

elde edeceğiz. Doğa konusunda akla uygun şeyler söyleyebilmek için bunları incelememiz gerekir. Peki ya hareket ve hareketsizlik hangi koşullar altında ortaya çıkmaktadır? Eğer bu konuda aynı fikirde olmazsak bundan sonra söyleyeceklerimizde de aynı fikirde olma ihtimalimiz azalır. Aslında bu konudan daha önce biraz söz etmiştik ancak yine de eklememiz gereken bir şey var. O da şu: Hareket her zaman aynı türden nesnelerde olmak istemez. Çünkü kendi-
58 sini hareket ettirici bir unsur olmadan hareket eden bir nesne ya da hareket etme söz konusu olmadan bir hareket ettiricinin var olması imkânsızdır. Hareket eden ve ettiren hareketin temel unsurlarıdır. Aynı türden olmaları da imkânsızdır. Bu nedenle hareketsizliğin ve hareketin farklı türlerden olmaları gerekir. Nesnenin farklı türden olma nedeni diğeriyle aynı olmamasıdır. Daha önceden eşitsizliğin kaynağını açıklamıştık. Şimdi de farklı türlerden oluşan öğelerin neden hareketlerinin durmadığını ve birbirlerinin peşinden gitmeye devam ettiklerini söylememiz gerekir. Bu konuya geçmenin zamanı. Evren farklı türleri kapsar ve hareketi daire şeklindedir. Bu nedenle de harekete başladığı yere dönmek ister. Bu yüzden diğer tüm cisimleri birbirlerine doğru iter. Boşta bir yer kalmasını istemez. Öncelikle ateşin, daha sonra ondan biraz daha kalın olan havanın ve diğer öğelerin farklı cisimlere karışma nedeni budur. Büyük parçalardan oluşan nesneler bir araya geldikleri zaman büyük, küçük parçalardan oluşan cisimler bir araya geldikleri zaman da küçük boşluk bırakırlar. Evren cisimleri iterken büyüklerin arasındaki boşluklara küçük nesneleri iter. Bundan sonra küçükler büyüklerin yanında bulunmaya başlarlar, en küçükler en büyükleri birbirlerinden ayırır, en bü-

yüklerse en küçükleri sıkıştırırlar. Nerede olduklarının bir önemi olmaksızın hepsi kendilerine uygun yere geçebilmek için hareket ederler. Büyüklükleri değiştiği zaman da evrendeki yerleri değişmiş olur. Aynı türden şeylerin her an gerçekleşmeleri bu türden şeylerin sürekli hareket etmelerinin nedenidir. Bu hep böyleydi ve böyle devam edecek. Öte yandan farklı türlerden ateş vardı. Alev, alevden doğan ancak yakmayan fakat gözlere ışık veren ateş, söndükten sonra yanan ya da nesnelerin içinde ateş olarak kalan şey. Havada da benzeri bir durum geçerlidir. Esir adı verilen saydam kısmı, sis ya da karanlık olan saydam olmayan kısmı, üçgenlerin eşitsizliğinden kaynaklanan ismi olmayan kısımları vardır. Su ise başlangıçta iki ayrı türdü. Birincisi akan kısım, ikincisi katı ama eriyebilen kısım. Birinci tür küçük ve birbirlerine eşit olmayan öğelerden oluşur, bu kısım özü açısından ya kendi kendine ya da başka bir şeyin baskısı altında hareket eder. Diğer kısım daha büyük ve aynı şekildeki öğelerden oluşur, bundan dolayı daha az değişkendir. Değişmemesi, beraberinde sıkışmış ve ağır olmasını getirir. Eğer ateş içeri girer ve çözülmesini sağlarsa artık tek bir şekli olmaz ve harekete geçer. Bu şekilde harekete geçebilecek duruma geldikten sonra etrafındaki havanın da etkisiyle dünyaya yayılır. Söylediğimiz değişikliklerin her birinin bir ismi vardır, örneğin yerleşme sırasında erime adını kullanırız, toprağa döküldükleri zaman akıyor deriz. Yine sudan ateş çıktığı zaman, ateş bir boşluktan ortaya çıkamayacağı için etraftaki hava baskı altına alınmıştır ve bundan dolayı kolayca harekete geçebilir durumdadır. Bu akışkan kitle ateşin bıraktığı yerlere doğru yönelir ve onunla birleşir. Daha önceden sıkışmış olan kısımlar ateş tarafından

farklı şekillerde parçalandığı için, bu ateşin geri gitmesiyle eski türüne yeniden sahip olur ve akarak özüne döner. Bu ateşin dışarı çıkma aşamasına soğuma, daha sonra meydana gelen büzülmeye de donma adı verilir. Eriyebilen sular arasında tek renkli, çok yoğun ve birbirleriyle aynı türden parçalardan oluşan, sarı renkli bir su vardır. Bu su, değerli madenlerin en değerlisidir, kayalıkların arasına sızarak katılaşmıştır. Evet, bu altındır. Bir de altın filizi var-
59 dır, yoğun olması ve renginin donuk olmasından dolayı altın sert bir maddedir ve kendisine adamas[10] adı verilmiştir. Altın parçaları gibi olan başka parçalar da vardır. Bu çok sayıda tür aslında kendilerini kuvvetlendiren toprak kitlesine bağlı olarak altından daha yoğun olabilirler. Ancak kendi öğeleri arasındaki hafiflikten ötürü büyük boşluklar bırakır ve bu durumda kendisinin daha hafif olmasına yol açar. Bakır bu daha parlak ve katı su türünden meydana gelir. İki töz zaman içinde birbirinden ayrılır ve sadece karışık durumdaki toprak parçası yukarı çıkar, o da bakır pasıdır. Aynı cinsten olan başka cisimler de vardır. Eğer sadece aklımızı kullanarak, akla yakın şeyleri dinlersek ve bunlardan bahsedersek bu şeyleri kavramakta bir zorluk yoktur. Bir boş zaman geçirme aracı olarak başlangıçsız varlıklar yerine donan nesnelerle ilgili mantıklı açıklamaları düşünmek son derece keyiflidir ve bu sayede yaşamamızda ölçülü ve keyifli bir eğlencenin peşinden gitmiş oluruz. Evet, şimdi bu eğlencenin içindeyiz. Bu konular hakkında mantıklı açıklamalar yapmayı sürdüreceğiz. Ateşle karışık olan su hareket ettiği zaman toprağın üzerinde ilerlediği yol nedeniyle ve akışkan olduğu için kendisine akıyor diyoruz. Suyun tabanı toprağın

10 Muhtemelen platinium olduğu tahmin edilmektedir.

tabanına benzemektedir, hareketsizdir, bu nedenle de kolayca çöker ve yumuşar. Suyu, ateş ve havadan ayırdığımız zaman parçalarının büyük oranda aynı türden olduğunu görürüz. İçinden ateş parçaları dışarı çıktığı zaman büzüşür. Bu tarz bir büzüşme toprağın üzerinde olduğu zaman dolu adını alır. Toprağın üzerindeyken bu duruma geliyorsa o zaman da buz olur. Eğer tam anlamıyla değişmezse ve su yarı donmuş olursa ve de toprağın üzerinde kalırsa kar, toprağın üzerindeki çiğden oluşursa da kırağı adını alır. Topraktan çıkan bitkiler arasında süzülen sular çok çeşitlidir ve bunlara özsu denir. Özsular birbirleriyle karışarak farklı türler oluşturur. İçinde ateş bulunan ve daha saf olan dördünün ayrı isimleri vardır. Bedeni ve ruhu ısıtan şarap bunların birincisidir. Işığı bölen ve pürüzsüz olduğu için daha parlak ve cilalı olduğunu gördüğümüz yağ türleri yani zift ve hintyağı, zeytin yağı ve diğer yağlı maddeler. Yine ağzımıza değdirdiğimiz zaman besinleri eriten tüm özsulara da bal adı verilmektedir. Dördüncü grup ise eti yakarak eriten, diğer özsulardan farklı olan köpük de maya adını taşımaktadır. Sırada toprak türleri var. Sudan süzülerek temizlenen toprak taşlı bir cisme dönüşür. Bunun gerçekleşmesi şöyle olur: Toprağa karışan su, bu karışım sırasında bölünür ve havaya dönüşür. Bu şekilde ortaya çıkan hava yukarıya yükselir ancak arada boşluk olmaması nedeniyle bu hava yanındaki diğer havayı iteler. Yanda belirli bir ağırlığı olan hava kendisinin itelenmesiyle toprağa doğru yayılır ve kısa süre önce oluşan havanın bıraktığı boşluğu kapatır. Evet, bu şekilde havanın baskıyla suyla bir çözülmez bir bütün oluşturan toprak taş formuna dönüşür. Taşların en güzeli aynı türden olan ve parlak taşlardır, en çirkini ise söylediği-

60

mizin tersi olanlardır. Ateşin hızı sayesinde nemi giden ve daha önceden söz ettiğimiz topraktan daha kuru olan toprağa hamurlu toprak denir. Toprak bazen nemi içeride tutarak ateşin etkisiyle erir ve soğuduğunda kara toprak olur. Böylesi bir karışım sonunda kendilerine ait suyun büyük bir kısmını kaybeden, daha ince toprak parçaları ve tuzlu bir tadı olan iki tözü yarı katı hale getirir ve suyla eriyebilir durumda tutar. Bunların birincisi sodadır, yağı ve tozu çıkarmaya yarar, ikincisi ise lezzetli ve yasalara da uygun şekilde tanrılara hediye olarak verilen tuzdur. Bu iki cisim topraktan ve sudan oluşur, ateşte erir, suda erimez. Bunların nasıl ortaya çıktıklarına bakalım. Ateş ve hava toprağı eritemezler. Çünkü kendilerindeki parçalar toprağın kendi aralarındaki parçalarından daha küçüktür. Burada kendilerine kolayca bir yol bulurlar ve ilerlerler, bu sayede de çözülmez ya da erimezler. Su parçaları ise daha büyüktür, burada
61 kendilerine zorla bir yol bulurlar ve toprağı da parçalarlar. Eğer toprak gerçekten kuvvetli bir şekilde yoğunlaşmadıysa, su tek başına bunu eritebilir. Eğer kuvvetli şekilde yoğunlaştıysa, o zaman da ateş dışında hiçbir şey onu çözemez. Çünkü bu aradan sadece ateş geçebilir. Su çok kuvvetli bir şekilde yoğunlaştıysa, sadece ateş tarafından çözülebilir, su yoğunlaşmadıysa ateş tarafından çözülebilir, hava da suyun aralıklarından geçip, üçgenlere gelene kadar her noktasından geçerek onu çözer. Hava kuvvetli bir şekilde yoğunlaştıysa, öğeleri yok olmadan başka hiçbir etken tarafından çözülemez. Kuvvetli bir şekilde yoğunlaşmadıysa ateşte erir. Bir de toprakla ve suyla karışık cisimler var. Su, topraktaki aralıklardan geçer ve bunları sıkıştırır, bu durumda dışarıdan gelen su artık geçecek yer bulamaz ve cismin

etrafından akar, bu şekilde onu eritememiş olur. Oysa ateş parçaları suyun arasına sızabilir. Çünkü nasıl su toprak ya da ateşi etkilerse aynı şekilde ateş de suyu etkiler. Bu nedenle ateş, toprak ve suyun karışımından oluşmuş cisimleri eritebilecek tek öğedir. Birleşmiş maddelerde su ve toprak oranı değişebilir, bunlar çeşitli camlar ve eriyebilir taşlardır. Yine toprağın sudan daha az olduğu karışımlar ise mum, çam sakızı ya da bu türden şeylerdir. Nesnelerin şekilleri ve kendi aralarındaki birleşmeler ve değişimlerden kaynaklanan türlerden söz ettik. Sırada bunların bize nasıl etkide bulundukları konusu var. Hangi nesneden söz edersek edelim, bu nesnenin bir duyuma yol açması gerekir. Fakat bedenin kendisinden ya da bedenle ilgisi olan kısımdan yani ruhun ölümlü kısmından henüz söz etmedik. Yapmamız gereken şey, duyguya yönelik etkilere geçmek ve duyguya yönelik etkilerden de bedene ve ruha geçerek konuşmak. Aynı anda konuyu incelemek çok ama çok zor bir şey. Bu nedenle birini ispatlanmış kabul ederek diğerini konuşmak ve sonra ilkine geri dönmek mantıklı görünüyor. Şimdi ruh ve bedenle ilgili her şeyi bildiğimizi varsayalım ki bu sayede kendilerini oluşturan nitelikleri ve bunların etkilerini rahatça inceleyebilelim. Ateşin sıcak olduğunu söylüyoruz. Peki neden? Ateşin bedenimiz üzerindeki etkisine bakalım. Üzerimizde çok net bir etkisi olduğundan herhalde hiç kimsenin kuşkusu yoktur. Ateşin uçları incedir, açıları dardır ve kendisi küçüktür. Çok hızlı hareket eder, bu sayede bir canlıdır ve karşılaştığı şeyi kolayca keser ve böler. Bunun gerekçesini anlayabilmek için ateşin gerçek şekline bakmak gerekir. Yani özü 62
bakımından diğer nesnelere göre karşısındaki şeyi kesmeye ve bölmeye çok daha uygundur. Sıcak adını

verdiğimiz şeye duyguya yönelik anlamını veren de ateşin kendisidir. Elbette sıcağın zıttından ve onun etkisinden de söz etmek gerekir. Bedenimizi çevreleyen partiküller arasında en büyükleri ona dahil olur ve en küçük parçalar partikülleri hareket ettirir. Fakat yerlerini alamadıkları zaman bizdeki partikülleri sıkıştırırlar. Bedenimizdeki bölümler birbirlerinden farklı ve hareket edebilir durumdadır. Bu parçalar bedenimizi dengeli bir hale getirirler ve hareketsizleşmesini sağlayarak sıkıştırırlar. Ancak bir nesne doğaya uygun olmayan bir şekilde baskı altındaysa o nesnenin kendisini zıt yönde hareket ederek savunması doğaldır. Bu savaş titreme ya da ürpermedir. Tüm bu etkilerin hepsine ve onları oluşturan etkilere soğuma denir. Eğer bir şey bedenimize dayanamıyorsa ona yumuşak, bedenimiz bir şeye dayanamıyorsa ona da katı denir. Nesnelerin birbirlerine yönelik durumlarına göre de yumuşak ve katı isimleri kullanılır. Eğer nesnenin tabanı küçükse bu nesne direnemez, taban dörtgense ve sağlam bir yere oturuyorsa dirençlidir, hatta en dirençli olandır. Aynı şekilde yoğun bir birleşimden oluşan nesneler de serttir ve bunlar da son derece dirençlidir. Hafifi ve ağırı yukarı ve aşağı ile beraber anlatmamız halinde başarılı bir sonuca ulaşabiliriz. Evreni ikiye bölen bir çizgi vardır ve iki bölge ortaya çıkar. Birisi cisim gibidir ve bir kitlesi vardır, bu kısım her şeyi kendisine doğru yani aşağıya doğru çeker. İkincisi ise şeyleri kendisine doğru yani yukarıya doğru çeker. Bu düşünce tamamen hatalıdır. Oysa gök bir küre şeklindedir, bu nedenle de merkezden eşit uzaklıkta, uçları oluşturan noktalar da son noktalar olarak birbirleriyle eşittir. Merkez olan kısım da bu son noktalardan eşit derecede uzaktır ve sanki her birinin karşısın-

daymış gibi kabul edilmelidir. Eğer evren bu söylediğimiz şekildeyse, bu durumda aşağı ya da yukarı isimlerinin verilmesi pek de mantıklı olmaz. Yine evrenin merkezinde olan bir şeyin de aşağıda ya da yukarıda olduğunu söylemek doğru olmayacaktır. Oysa bu dünyanın merkezidir. Kendisini döndüren şey ise merkez değildir ve birbirlerinden farklı ve merkeze karşı herhangi bir cisme yakın olan hiçbir parçayı kapsamayacaktır. Bu durumda özleri aynı olan şeylere nasıl olur da zıt isimler verilir? Durum böyleyse nasıl olur da doğru söylediğimiz düşünülür? Evrenin merkezinde tamamlanmış durumda olan bir cismin var olduğunu söylememiz gerekir. Bu cisim katı bir cisimdir ve Uçlar birbirine benzediği için onlara doğru hareket etmesi söz konusu değildir. Bu cismin çevresini dolaşır ve kendisinin karşısında yer alan cismin bir noktasına belli bir açıdan baktığı için aşağı derken, aynı yere başka bir açıdan baktığı için yukarı adını verecektir. Öte yandan daha önceden de belirttiğimiz şekilde kürenin içinde herhangi bir noktaya aşağı ya da yukarı demek anlamsız olacaktır. Peki, neden böyle bir isimlendirme yapıyoruz? Neden gökyüzünü bu tarz kelimelerle ifade etmeye çalışıyoruz? Öncelikle bilmemiz gereken bir nokta var. Evrende sadece ateşin bulunduğu bir yerde ya da ateşe meyilli olan asıl kütlenin olduğu noktada bir insan bulunuyor olsun. Bu kimse kütleyi etkileyebilecek güçte olsun, bu sayede terazide ateş parçalarını tartabiliyor, terazinin bir tarafını yükselterek ateşi havaya kaldırabiliyor, bir başka öze sahip olan havaya doğru bu ateşi çekebiliyor olduğunu varsayalım. Bu durumda büyük ateş parçasındansa küçük ateş parçasının adamın hareketlerine boyun eğmesi daha kolaydır.

63

Eğer tek bir güç iki ayrı nesneyi kaldırıyorsa, bu durumda daha küçük olanın daha kolayca boyun eğeceği, daha büyük olanın daha fazla direneceği açıktır. Bu durumda birine daha ağır, diğerine aşağıya doğru gidiyor, bir diğerine de yukarıya çıkıyor denebilir. Evet, bizler de olduğumuz noktada tam da tanımladığımız şekilde hareket etmekteyiz. Bir teraziye de toprağın tözünü ya da toprağın kendisini yerleştirdiğimiz zaman onu farklı bir öğe olan havadan ya da kendi özünden daha farklı bir şekilde çekeriz. Bu durumda tartılan tözler kendilerine benzeyenlerle birleşmek isterler, fakat aralarında en küçük olan kendisini yabancı bir şeye bırakan güce daha kolayca boyun eğecektir. Bu nedenle de kendisine hafif, zorla itilene ise ağır deriz. Aynı şekilde zorla itilen yere yukarı, diğer kısma da aşağı denir. Bu durumda nesnelerin birbirlerine karşı durumları değer kazanmaktadır, çünkü türlerin gerçek kütleleri birbirlerinin tam karşısındaki yerde olurlar. Örneğin bir noktada hafif ya da ağır ya da aşağı ya da yukarı dediğimiz bir şeyi aynı türden bir başka şeyle karşılaştırdığımız zaman tüm bu şeylerin arasında zıtlık ilişkisi olduğunu, eğri ya da bambaşka yönde olduklarını ya da bu şekilde bir yöne girdiklerini görürüz. Bu arada her zaman aynı kalan bir başka noktaya dikkat etmek gerekir. Bir nesne hareket halindeyken kendisine benzer bir şeye doğru hareket ederse ağırlaşır ve bu nesne aşağıya doğru gider. Tam tersi durum yaşandığı zaman da tam aksi bir sonuca ulaşırız. Bütün bu olayların nedenleri bu şekildedir. Kayganlık ve buruşukluk konularında herkes nedenleri görebilir ve anlatabilir. Buruşukluk bütünü oluşturan parçaların eşit olmamalarından kaynaklanır. Kayganlık ise parçaların
64 birbirlerine olan eşitliklerinden kaynaklanmaktadır.

Sırada bedenimiz için ortak etkilerden söz etmek var. Bunların en önemlileri bedenin organlarından geçerek duyulara varan hazlar ve acılardır. Yine duyuma bağlı olan hazları ve acıları kendinde tutan etkilerin nedenlerini de incelemek gerekir. Etkilerin nedenlerini kavrayabilmek için duyular olsun ya da olmasın kolayca harekete geçirilen öz ve kolayca harekete geçirilmeyen öz arasındaki farkı açıklamakta yarar var, çünkü ulaşmak istediğimiz sonuca ancak bu yoldan ulaşabiliriz. Kolayca harekete geçirilebilen özün bir organa ufacık da olsa etkisi olduğunda organın her parçası kendisine yapılan etkiyi bir diğer parçaya ya da bir diğer organa geçirir. Bu etkileşim bilince kadar devam eder ve en sonunda da bilinç kendisini oluşturan nesnenin niteliğini kavrar. Bir de tersi söz konusu olabilir yani organ kolayca etkilenmiyordur, bu durumda organ etrafındaki hiç organı harekete geçiremez, sadece kendisinde bir etki yaratılır. Yani organlar etkiyi birbirlerine iletemezler, bu durumda etki kendilerinde kalır ve canlının tamamına geçmediği için de duyum olamaz. Topraktan oluşan kemikler, saç ya da diğer organlar için de benzeri bir durum geçerlidir. Daha önceden sözünü ettiğimiz şeylerde ateşin ve havanın etkisi büyüktü. Bu nedenle de görüm ve duyumu ilgilendirirdi. Haz ve acı konusunda şunları belirtebiliriz. Doğaya uygun olmayan bir şekilde aniden olan yoğun bir etkiyle acı getirir. Aniden doğal duruma dönüş de haz verir. Yavaşça ortaya çıkan şeyler bu kadar etkili olmaz, tabii ki aniden olanların etkisi büyüktür. Kolayca ortaya çıkan etkide ise haz ve acı yoktur, o sadece duyguya yöneliktir. Evet, görsel akışı ilgilendiren etkiler böyledir. Daha önce de belirttiğimiz gibi bu türden akışlar gün ışığında bedenimizle bir bütün oluştu-

rurlar. Herhangi acı veren bir şey yani yanma, kesilme gibi şeylerden dolayı acı çekmez. Aynı şekilde eski haline dönerken de haz duymaz. Fakat nasıl bir
65 etkiye maruz kalırsa ya da nasıl bir nesneyle karşılaşırsa buna göre hislerimiz daha netleşir. Çözülmesi ve bir araya gelmesinde bir zorlama yoktur. Öte yandan bir cisim daha büyük parçalardan oluşuyorsa, kendi üzerindeki baskı aracına boyun eğer ve bütün hareketleri bedene aksettirir. Bu sayede de hazlar ve acılar ortaya çıkar. Değişiklik acı, eski duruma dönüş hazdır. Bir organ kendi tözünü kaybetse ve yavaşça bu şekilde çözülse ya da aniden dolsa şöyle bir durumla karşılaşılır: Çözülme sırasında organlar herhangi bir şey hissetmezler ancak dolmaları esnasında duygulanımları olur. Bu durumda ruhun ölümlü kısmı herhangi bir acı çekmez, hatta tam aksine haz duyar. Örneğin güzel kokular söylediğimizin ispatıdır. Öte yandan organlar aniden değişip yavaşça eski hallerine geri döndükleri zaman daha önce ortaya çıkan etkiden farklı bir etki ortaya çıkar. Tam da acı veren yanma ve kesilmelerde olduğu gibi. Bütün bedeni ilgilendiren ortak etkiler hakkında söyleyeceklerimiz bu şekilde. Sırada mümkün olduğunca farklı organlarda ortaya çıkan etkiler ve bu etkilerin nedenleri konularını anlatmaya çalışmak var. Biraz önce tatma duygusu ile ilgili şeyleri konuşmaktan vazgeçmiştik. Şimdi dille ilgili bu şeyleri açıklamaya çalışacağız. Bu konu da diğer birçok konuda olduğu gibi çeşitli birleşme ve ayrılmalarla ilgilidir. Ancak diğer organlara göre daha fazla buruşukluk ve kayganlıkla ilgili şeylerdir. İnce damarlara giderek ta ki kalbe kadar ilerleyen dilin tat almasını sağlayan, özünde toprak olan cisimler bedende nemli ve yumuşak şeylere değdiklerinde suya dönüşürler, ince damarları kuru-

turlar ve buruşuk olanları donuk, daha az buruşuk olanları da ekşi gibi hissederiz. Eğer dilin etrafını temizleyen tözler sanki bir azot gibi dilin bir kısmını eritecek güçteyse, bu tür şeylere yakıcı deriz. Ancak azottan daha hafif ve hafifçe yakan tözler buruşukluk olmadan tuzludur, tuzlu olanlar ise daha az acı verirler. Yine ağızdaki sıcaklığı emenler ve bu şekilde havaya dönüşen tözler de vardır. Bu tözler kendilerini sıcaklaştıran şeyleri yakarlar. Daha hafif olduklarından havaya doğru yükselirler ve evrenin boşluğunda yer alan duyu organlarına doğru yükselirler. Yolda karşılaştıkları her şeyi kestikleri için de kendilerine pürüzsüzleştiren adı verilir. Bazı cisimler giderek incelirler ve damarlara girerler, burada kendi büyüklüklerine uygun bir şekilde toprak ve hava parçalarıyla karşılaşırlar. Bunlar toprak ve hava parçalarını birbirlerinin etrafında çevirir ve karıştırırlar. Karışan nesneler birbirlerine çarpar ve birbirlerinin içine girerler, bu sayede çeşitli çukurlar orta- 66
ya çıkar, toprak ve hava parçacıkları da çukurlara giren nesnelerin etrafına yayılır. Ardından havayı kapsayan bir yüzey oluşturur. Bunun içinde bazen hiçbir şey olmaz, bazen ise toprak olur. İşte bu havayla dolu yerler boş olan küre şeklindeki kütleleri oluştururlar. Bir su kabarcığı saf ve saydam bir partikülden oluşur, mayalar ise topraklı, hareketli ve yanar durumda olan köpüklerdir. Bütün bunlara neden olan şeyler ekşidir. Biraz önce tatma duygusuna yönelik olarak söylediğimiz şeylerin hepsinin bir zıtı vardır. Eğer bu partikül dediğimiz kısımlara giren cisimler kendi özlerine uygun şekildeyseler kabarcıklar yumuşatılır, doğal olmayan bir şekilde sıkıştırılmış ya da düğümlenmiş olan parçalar çözülür. Bu sayede de nesne eski doğal şekline mümkün oldu-

ğunca yaklaşır. Bu tür etkilerin daima hoş karşılanan bir panzehiri vardır, bu da tatlıdır. Tatma ile ilgili olarak bu kadar yeterli. Sırada buruna yönelik nitelikler var. Belli türleri yoktur. Aslında koku dediğimiz şey her zaman için tamamlanmamış bir şeydir ve hiçbir şekil şu kokuya sahiptir diye bir genelleme yapamayız. Koklamamız için gerekli olan damarlar, toprak ve su için dar, ateş ve hava içinse geniştir. Bu nedenle ateşin ve havanın kokusu hissedilmez. Öte yandan ıslanan, nemli, partiküllü ya da buğulanmış cisimlerde koku vardır. Su ve hava birbirlerinin yerine geçtikleri zaman değişiklik arasında ortaya çıkan cisimlerde koku olur. Tüm kokular ya duman ya da sis şeklindedir. Havaya geçişte sis, suya geçişte duman olur. Kokuların sudan daha ince, havadan daha kalın olmalarının nedeni budur. Bir insanın nefes borusunu kapatırsak ve nefesini zorla çıkarırsak söylediğimiz şey daha anlaşılır hale gelir. Bu durumda dışarıya koku çıkmaz ve nefes kokusu yok olur. Koku türlerini iki gruba ayırmamız uygundur. Ancak bu grupların gerçek birer isimleri yoktur. Çünkü bu türler sıradan ya da çok şekilli
67 olarak ortaya çıkmadılar. Koku türleri arasındaki tek ayrım acıya ya da hazza neden olmalarıdır. Bu kokulardan biri en yukarıdan en aşağıya kadar tüm bedenimize etki edip onu irkiltirken, diğeri ise yumuşaktır ve güzel bir şekilde doğal duruma döndürür. Sırada üçüncü duyu organımız ve onun ne tür etkiler aldığını konuşmak var. Ses, havanın kulaklar aracılığıyla beyin, kan ve ruha indirdiği bir darbe gibi bir şeydir. Bu sayede kafadan başlayıp karaciğere kadar bir hareket yaşanır. Hareket ne kadar hızlıysa ses de o kadar ince olur, hareket ağırlaştıkça ses de kalınlaşır. Hareket aynı olduğu sürece ses de aynı olur ve

tatlı olur. Yine hareketin sert olması sesin güçlü, yumuşak olması ise güçsüz olması anlamına gelir. Öte yandan sesler arasındaki uyumdan daha sonra söz edeceğiz. Şimdi de dördüncü duyu organımızı konuşalım. Aslında buna genel bir başlık olarak renkler diyoruz ama onu da alt başlıklara indirgememiz gerekiyor. Her cisimden çıkan ve parçaları bir duyum oluşturan, görüntüye bağlı olan şey alevdir. Görme nedenlerimizi daha önceden anlatmıştık. Sırada renklerle ilgili açıklamalar yapmak var. Tabii ki bunları akla en yakın şekilde yapacağız. Diğer cisimlerden ayrılıp görüşe çarpan cisimlerin bazıları görsel akıştan küçük, bazıları büyüktür, bazıları ise aynı büyüklüktedir. Aynı büyüklükte olanlar saydam olduklarından görünmezler. Yine daha büyük ya da küçük olunmasına bağlı olarak görme kısalır ya da uzar. Yani cisimler bedenle karşılaştıkları zaman soğuk ya da sıcak, dille karşılaştıkları zaman yakıcı ya da buruk dediğimiz şeylerle akrabadır. Bu cisimler soğuk ve sıcak cisimler gibi etkiler yapan siyah ve beyaz cisimlerdir. Fakat bunlar farklı organları etkilediklerinden onları daha farklı olarak algılarız. Kendilerine şu isimler verilmelidir: Görme ışınını büyütüyorsa beyaz, küçültüyorsa siyah. Öte yandan hızlıca hareket eden bir ateş göz ışınına çarparsa üzerinde bir baskı yaratır ve açıklıkların erittiği göze kadar genişler ve ardından da gözyaşı adını verdiğimiz suyu damlatır. Bu hareketin kendisi de ateştir ve bu akışa doğru ateşe bir yıldırım gibi çakarak dışarı fırlarsa dışardaki ateş içeri girer ve ıslaklık ateşi söndürür. Bu karışım çeşitli renkleri doğurur. Buradaki his gözün kamaşmasıdır, kamaşmaya neden olan şey ise parlaklıktır. İki ateş türü yanında üçüncü bir ateş türü daha vardır. Bu ateş de göz ıslaklığına kadar ge- 68

lir ve onunla karışır ancak diğerinden farkı parlak olmamasıdır. Ateş ve karıştığı ıslaklık ışıldayarak kan rengine neden olur. Bu renk kırmızıdır. Kırmızıya ve beyaza karışan parlaklık sarıdır. Öte yandan karışımdaki renk oranlarını ise bilsek bile söylememeliyiz. Çünkü buradaki zorunlu ve akla uygun açıklamalar yeterli olmaz. Kırmızı, siyah ve beyaz karışırsa erguvan, bu karışım yakılırsa ve içine de siyah eklenirse kahverengi olur. Sarı, boz rengin birleşimi açık kahverengi, beyaz ve siyahın karışımı boz rengi, okra rengi de beyazın ve sarının birleşmesinden oluşur. Beyazı sarı ve siyahla karıştırsak lacivert elde edilir, lacivert ve beyaz karışırsa açık mavi, kestane rengi ve siyah birbirine karışırsa yeşil elde edilir. Bu söylediğimiz örneklerden hareketle diğer renklerin de ne şekilde ortaya çıktıkları akla uygun bir şekilde açıklanabilir. Fakat tüm bu şeyleri denemek insanın ve tanrının özleri arasındaki farkı bilmemek anlamına gelir. Çok sayıda şeyi tek bir şey gibi birleştirmek ve ardından da o bir tek şeyi çok şey durumuna getirmek sadece tanrının becerebileceği bir şeydir. İnsanlarsa şimdi ve gelecekte bunu asla beceremeyeceklerdir. Tanrı kendi kendine yeterlidir, doğan nesnelerin en güzelinin ve en iyisinin yaratıcısıdır. Zorunluluk tarafından kurulan bu şeyleri tanrı da evreni yaratırken kullandı. Doğan her şeye bir iyilik ekledi ve bu tür nedenlerden de yararlandı. Bu nedenle elimizde zorunlu ve tanrısal olmak üzere iki ayrı tür neden var. Bunlar birbirlerinden farklıdır. Kendi yaşamımızın en iyi şekle bürünmesini istiyorsak sürekli olarak bu tanrısal nedenin peşinden koşmamız gerekir. Zorunlu nedenleri ise tanrısal nedenlere ulaşmak için bir araç olarak görmeliyiz, bu olmaksızın incelenen nesnelerin teker teker kavran-

69

ması ya da kendilerinden bir pay alınması söz konusu olamaz. Bundan sonra bir şey inşaa edenler gibi, bizler de elimizdeki seçilmiş araçlarla ele aldığımız konuyu incelemeyi tamamlayabiliriz. Başlangıçta söylediğimiz şeyi tekrarlayarak başa dönelim. Yani hikâyemizi başlangıca uygun şekilde sonlandıralım. Daha önce de belirttiğimiz gibi Tanrı tüm nesnelerin hem kendi içlerinde hem de başka nesnelere karşı bir oranları olmasını sağlamıştır. Bunu elbette ki orana ihtiyacı olan nesnelerde gerçekleştirir. Bu yapılmadan önce yani tüm ölçülere uygun bir oran olmadan önce kaos vardı. Çünkü bundan önce nesnelerin sadece tesadüfi bazı oranları bulunuyordu. Günümüzde ateş, su ya da buna benzer şeylere bir isim veriliyor ancak o zamanlar bu şekilde ismi olan bir nesne yoktu. Tanrı bütün bu şeyleri düzene koydu, ardından da tüm ölümlüleri ve ölümsüzleri kapsayan evreni oluşturdu. Ölümsüz tanrıları da kendisi yaratırken, kendi çocuklarına ölümlü insanları yaratma işini verdi. Bu tanrılar da tanrıyı örnek aldılar. Ruhtaki ölümsüzlük ilkesinden hareketle ruhun etrafına ölümlü bir beden koydular. Bedenin görevi onu taşımasıydı. Ardından bedene bir ruh daha verdiler, bu ruhta kötü ve uzak durulması zor olan bazı arzular vardı. Sonra sırasıyla kötülüğü en fazla besleyen şey olan haz, ardından iyilikten uzak durmamızı sağlayan acılar, kötü tavsiyelerde bulunan atılganlık ve korku, sonra zor sakinleşen öfke, en son olarak da bizi kolayca kandıran umudu yarattılar. Bütün bu şeyleri düşüncesi olmayan duyumla ve her şeye gözü kapalı giren aşkla birleştirdiler. Ardından da zorunluluğa uygun olarak ölümlü ruhları ortaya çıkardılar. Öte yandan tanrısal ilkeye zarar vermekten de çekiniyorlardı. Bu nedenle gerçekten bir zorunluluk

yoksa ölümlü ilkeyi tanrısal ilkeden farklı bir yere koydular. Bu amaçla kafa ve göğüs arasında bir sınır belirlediler. İkisini ayırt etmek için boynu koydular. Ölümlü ruh göğüs kısmında kaldı, ruhun bir kısmı özü itibariyle daha iyiyken diğer kısmı da daha kötüydü. Bu nedenle göğüs boşluğu denilen kısmı kadınlar ve erkekler nasıl ayrılıyorsa aynı şekilde ayırdılar ve araya da deriyi yerleştirdiler. Derinin işlevi bir bölme oluşturmaktı. Ruhtaki cesur, savaşa istekli, zafer peşinden koşan kısmı kafaya yakın bir yere koydular. Bu kısım deri ve boyun arasındaydı. Damarların birleştikleri ve her yerde kuvvetli olarak dolaşan kanın da kaynağı olan kalp nöbet tutulan bir noktada yer alır. Çünkü amacı içeriden ya da dışarıdan kaynaklanan bir kötülükle karşılaşıldığı zaman akılla beraber kızarsa, duyu organlarının aklın isteğiyle korkutulması, tüm damarlardan ince geçitlerden alınabilmesi, bu sayede her şeye tam anlamıyla boyun eğmesi ve en asil kısmın hepsine birden emir verebilmesiydi. Öte yandan tanrılar kalbin büyük bir tehlikeyle karşılaştıklarında hızla çarptığını ve bu zarar görmüş kısımların ateşten kaynaklandığını fark ettikleri zaman ona yardımcı olmak istediler. Bu nedenle de kalbin üzerine ciğer dokusunu koydular. Ciğer ilk zamanlarda yumuşak ve kansızdı. Yine havayla emilen şeyleri içine alabilmesi için adeta bir sünger gibi üstü delik delikti. Böylece kalbi soğutur ve ona sükûnet sağlayabilirdi. Bu nedenle tanrılar nefes borusunun kanlarını ciğerlerden geçirdiler ve ciğeri de kalbin etrafına adeta bir yastık gibi yerleştirdiler. Kızgınlık kalbin son noktasına geldiğinde, kalbin kendisine karşı duramayan bir nesneye çarpıp soğumasının nedeni de budur. Bu sayede kalp daha az yorulur ve kızgınlıkla beraber akla daha uygun bir

70

hal alır. Bir de ruhta yemek, içmek ya da beden isteklerine uygun bir kısım daha vardır. Tanrılar bunu göbek ve deri arasında bir yerlere koydular. Burada bedenin beslenmesi için bir sofra vardır. İşte ruhun bu bölümünü buraya adeta ölümlü soyunun tükenmesi istenmediği için beslenmesi gereken bir vahşi hayvanı bağlar gibi bağladılar. Tanrılar bu kısmın her zaman kafasını karnını doyurmaya vermesini, başka bir karmaşa yaratmamasını, bedenin iyiliği için karar veren daha iyi kısmın kafasını karıştırmamasını istediler. Hem bu kısım akıldan yoksundur, aklı biraz anlar gibi olsa da neden-sonuç ilişkisi kura- 71
mayacak durumdadır, bu nedenle daha çok gündüz rüyalara kendini kaptıracağını bildikleri için bir çözüm yolu olarak karaciğeri oluşturdular ve şu an olduğu yere koydular. Akıldan çıkan düşünceler adeta ışınlar alan ve gözle görülebilir görüntüler oluşturan bir aynaya çarpar gibi karaciğerin üzerine çarpması amacıyla karaciğer parlak, kaygan ve aynı anda hem acı hem de tatlı olacak şekilde yaratıldı. Bir şeylere iştah duyan ruh, akıl tarafından bu şekilde korkutulur. Karaciğerin acı olmasından yararlanarak korkunç rüyalar görmesi, tüm karaciğerin büyük bir beceriyle acımsı bir tada sahip olması sağlanır, aynı zamanda karaciğerde safraya benzer bir renk ortaya çıkarır, bütün karaciğere yayılarak onu küçültür ve en sonunda da kaygan olmayan buruşuk bir hale getirir. Bazen ise tam aksine lobu büker ya da küçültür, düz durumdaki karaciğer kanallarının şeklini değiştirir, giriş çıkışları engeller ve bu sayede çeşitli ağrılara ve bulantılara neden olur. Bazen akıldan gelen hafif ve hoş bir soluk sayesinde karaciğer üzerinde diğerlerinden farklı imgeler ortaya çıkar, acılık ortadan kalkar çünkü böyle bir soluk kendisinden farklı

olan şeyleri yerinden hareket ettirmez, onlarla aynı yerde duramaz. Karaciğerin tatlı olan kısmından yararlanarak parlak ve kaygan olan kısımları toparlar ve özgürleştirir. Bu sayede ruhun karaciğerin etrafına gelen kısmını eğlenceli ve mutlu yapar. Geceleri rahatlamasını sağlar, uyuduğu zaman geleceği görebilme yetisini güçlendirir çünkü düşünmeye ve planlamaya karışmamaktadır. Tanrılar bu şekilde hareket ederek ölümlü türü elden geldiğince iyi yapabilmek adına verilen emirlere uygun davranarak ruhumuzun kötü yanlarını da düzelttiler. Gerçeği görebilmesi adına ona geleceği görme yetisini de verdiler. Tanrıda var olan geleceği görme yeteneğinin insanlarda akıldan yana en zayıf kısımda var olduğunu görebilmek için şu örneğe bakmamız yeterli olacaktır. Gerçekten de her anlamda aklı başında bir insanın geleceği görme gücünün yüksek olması beklenemez. Bunun için ya aklın gücünü sınırlayan uyku durumunda olmak ya da hastalık ya da başka bir nedenle akıl sağlığını kaybetmek gerekir. Rüya görürken ya
72 da uyanıkken geleceği görme becerisiyle söylenen çeşitli sözleri düşünmek, onlar hakkında düşünmek ya da görülen rüyaları akıl yoluyla denetimden geçirmek, bu tür şeylerin daha sonra yaşanacak olaylara iyi ya da kötü etki edeceğini ya da kime ne haber getirdiğini kavramak gibi şeyler insanlara düşen bir şeydir. Öte yandan insanın kendinde olmadığı zaman söylediği şeyler hakkında bir fikir sahibi olması zordur. Bu nedenle insanın kendisini tanımasının sadece bilge insanlara ait bir özellik olduğunu söyleyen atasözü doğrudur. Bu yüzden de tanrılardan duyduğu sözlerle ilgili kararlar vermeleri için bir kâhinler soyu ortaya çıkarılmıştır. Bu insanlara da kâhinler adı verilmektedir. Bu kimseler karmaşık görünen

sözlerin yorumlayıcılarıdır, fakat kendilerine kâhin dememek gerekir. Çünkü onlar kâhinler değil kahinliğin yorumlayıcılarıdır. Evet, daha önce anlattığımız nedenlerden dolayı karaciğer bu şekilde yapılmış ve söylediğimiz noktaya konulmuştur. Nedeni ise aklın sözünü dinlemesi, her türlü iyi isteğin kaynağı olan aklın emirlerini isteyerek yerine getirmezse akılla birlikte ona boyun eğdirilmesiydi. Karaciğer canlı bir bedende kehanetin belirtilerini açıkça gösterir. Beden cansızsa körleşir, kehanet de karanlık olduğu için gerçeklerden uzaklaşır. Öte yandan hemen yan tarafta bulunan bağır kısmının görevi karaciğeri temizlemek, saydam bırakmaktır. Bu nedenle de bir aynayı silmek için yanı başında tutulan sünger gibi, bu kısım da aynı şekilde hemen yanı başında durur. Öte yandan dalaktaki gözenekli yapı bedende hastalıklar ortaya çıkar ve bu hastalıklar karaciğer çevresine çeşitli pislikler bırakırsa onları temizleme görevini üstlenir. Çünkü dalaktaki gözenekli yapı aslında içinden kanın çekildiği bir yapıdan oluşmuştur. İşte bu nedenle pisliklerle dolu olan kısım şişer ve zehirlenir, beden temizlendiği zaman ise şişkinlik giderilir ve eski haline döner. Öte yandan ruhtaki ölümlü ve tanrısal yönlerin diğer ilkelerin hangileriyle ve hangi gerekçelerle ayrı ayrı birleştirildikleri noktasında yeterince açıklama yaptık mı emin değilim. Bu soruya olumlu yanıt vermek istiyorsak tanrının sözlerimizi onaylaması gerekir. Fakat bizler yine de şu an bulunduğumuz nokta itibariyle, ayrıntılı bir açıklama yaptığımızı farz ederek soruya olumlu yanıt verelim ve diğer bir konuya geçelim. Yani bedenin geri kalan kısımlarının ne şekilde yaratıldıklarını incelemeye devam edelim. Bu konuda şöyle bir açıklama yapmak doğru olacaktır. Bizleri yaratanlar türümüzün

yeme içme konusunda çok hassas olacağını ve ihtiyacımız olandan daha fazlasını yemek isteyeceğimizi biliyorlardı. Geleceği gören tanrılar ölümlü soyunun
73 hemen hastalanıp ölmesini istemiyordulardı, bu nedenle gereğinden fazla yediğimiz şeyleri depolamak için karnı yarattılar. Yediklerimiz bağırsaklardan hemen geçiyordu. Bedenimizin farklı kısımlarının başka yemekler istemesi ve bu yüzden insanların felsefeyle ve sanatla ilgilenmelerinin ve tanrısal kısma boyun eğmelerinin önüne geçebilmek amacıyla bağırsakları üst üste yerleştirdiler. Sırada kemikler, et ve diğer tözden yapılmış şeylerin durumlarını incelemek var. Bu şeylerin hepsi kemik iliğinden doğmuştur. Ruh tene bağlı olduğu için yaşamdaki bağlar da kemik iliğinde birleştirildi ve ölümlü soyu buraya yerleşti. Öte yandan kemik iliği ise farklı tözlerden oluşmaktadır. Tanrı ilk önce ateş, hava, su ve toprağı yaratmak için uygun olan en güzel üçgenleri aldı. Bunları kendi öz türlerinden ayırdı ve hepsinden aynı miktarda alarak bir karışım yarattı, bu karışımdan da kemik iliği ortaya çıktı. Bu sayede tüm ölümlülerin evrensel tözleri oluşmuştu. Ardından çeşitli ruhlar alıp oraya bağladı. Bu sırada kemik iliği bütününü her türün alması gereken parça kadar bölüme ayırdı. Bir başka bölüm ise adeta verimli bir arazi gibiydi. Bu kısımda tanrısal öz yer alacaktı. Bu bölüm yuvarlak oldu, kemik iliğinin bu kısmına canlılar tam anlamıyla yaratıldıkları zaman onu içine alacak kabın kafa olması için kafa içi adını verdi. Yuvarlak ve uzun parçalardan oluşan diğer kısımlar ise ruhun ölümlü kısmını kapsayacaktı, bunların hepsine birden kemik iliği denildi. Adeta demir atan gemiler gibi tüm ruhların bağlarını ortaya attı ve sonra da hepsini birden kemikle kapladığı kemik iliğinin çev-

resinde bedenimiz ortaya çıkarıldı. Kemiklerin yaratılmasına gelince, öncelikle temiz ve akışkan bir toprak aldı, bunu bir kalburdan geçirerek suyla karıştırdı, ardından kemik iliğiyle ıslatıp ateşin üzerine koydu. Sonra da sırayla önce suya, tekrar ateşe ve tekrar suya soktu. Bu işlemi birkaç defa tekrarladı ve bu sayede daha dayanıklı bir hal kazanmasını sağladı. Aynı şeyi kullanarak beynin etrafına kemikten yapılmış bir kap geçirdi. Bunu da daha önceden bıraktığı dar delikten yaptı. Ardından boyun ve sırt arasında kemik iliğinin yakınlarına omurları koydu, 74
bu sayede beden bir eksen gibi dimdik durabilecekti. Bunu koruyabilmek adına da oynak eklemler için kullanılan kapları kapattı. Oynak eklemleri oluşturabilmek için diğer tözden yararlandı. Tabii ki sinirler ve et de yapıldı. Çünkü kemikli öz yapısından ötürü çok sert ve kuruydu, yine ısındığı ya da soğuduğu zaman içindeki özün zarar görebileceğini düşünüyordu. Tüm bunları uzama ve kısama kabiliyetleri olan sinirlerle eksenlerin çevresine yerleştirdi ve bedene eğilme yeteneğini kazandırdı. Et ise bedeni sıcak ve soğuktan koruyabileceği gibi aynı zamanda kendisine çarpan şeyleri de yumuşatacağından adeta bir yastık gibiydi. Öte yandan bedende sıcak bir nem olması, yazın terlediği zaman taşmasını ve bedenin serinlemesini, kışın da içerideki ateş sayesinde soğuğa karşı korunmasını sağlayacaktı. Tanrı bize bu şekli verirken aynı zamanda su, ateş ve topraktan oluşan karışımda eksik olan tuzlu mayayı da ekledi. Bu sayede yumuşak ve içinde sıvı bulunan et ortaya çıkarıldı. Kirişler ise kemik ve mayasız etin karışımdan oluşuyordu. Daha kaliteli bir sonuca ulaşmak için ikisi birbirine karıştırıldı ve yeni karışıma sarı renk verildi. Bu nedenle de kirişler etlerden daha kuvvetli

ve sıkı, kemiklerden daha yumuşak ve güçsüzdür. Kemik ve kemik özlerini sarabilmek için de kirişler ve etler kullanıldı. Kemikler kirişlerle birbirlerine bağlandı ve etlerle kaplandı. Kemiklerin içinde ruh ne kadar fazlaysa o kemik o kadar ince, ne kadar azsa o kadar kalın etle sarıldı. Yine aklın fazla et konulmasına gerek yoktur dediği bazı noktalarda beden rahatça hareket edebilsin, hareket zorluğu çekerek ağırlaşmasın diye bu eklemlere fazla et koymadı. Öte yandan böyle yapılmasının bir başka nedeni de üst üste gelecek gereğinden fazla etin bedende büyük ağırlık yapmasının yanı sıra duyguları körelterek aklın fazla çalışmamasına neden olma ihtimali de olabilirdi. Şöyle söyleyelim: Kalça, uyluk, bacak, kol, ön
75 kol kemikleri ya da eklemsiz olan diğer tüm kemikler ve kemik iliklerinde fazla ruh yoktur ve bu kısımlar akılsız olduklarından fazlasıyla etle doldurulmuşlardır. Dil gibi kendi başına bir duyu organı olmak amacıyla yaratılmış olanlar dışında içinde ruh bulunan diğer kemikler çok daha ince bir ete sahiptirler. Zaten zorunlu olarak ortaya çıkan ve tesadüfi bir şekilde var olan tözler kemiklerde kalın et tabakalarının olmasını istemezler, aynı şekilde bu etler kuvvetli bir duyarlılığı olmasını da tercih etmezler. Eğer söylediğimizin dışında bir durum olsaydı ve bu özellikler bir arada olabilseydi, o zaman diğer kısımlardan daha çok kafanın yapısı daha farklı olurdu. Bu durumda insan kafasında et ve kas çok olacak, böyle bir kafa şimdi kullandığımız kafadan çok daha büyük olacaktı. Aynı şekilde bugünkü kafamızdan daha zayıf olurken, acıları da daha az hissedecekti. Tabii ki bizleri oluşturanlar şu soruyu kendilerine sordular. Acaba daha uzun boylu fakat daha kötü bir yaşamı olan bir insan mı isterlerdi yoksa daha kısa

ama daha iyi bir yaşama sahip olanı mı? En sonunda kısa ama iyi bir yaşamın uzun ama kötü bir yaşama nazaran herkes için her açıdan daha iyi olduğuna karar verdiler. Bu nedenle de kafa kısmında eklem olmadığı için et ya da kiriş değil incecik bir kemik tabakası yerleştirmeyi tercih ettiler. İşte bu nedenle insanların bedeninde var olan kafa, bedenin diğer kısımlarına göre çok daha akıllı ve duygulu ama çok daha zayıftır. Tanrı benzeri bir düşünceden hareketle kafanın hemen alt kısmına boynun yakınlarına karşılıklı kirişler yerleştirdi. Bu sayede uç kısımları yüzün alt kısmına bağlayabilecekti. Diğerlerini ise eklemleri yanlarındakiler ile bağlamak için dağıttı. Sırada ağız var: Yaratıcılarımız zorunluluk ve iyilikten ötürü ağzımıza diş, dil ve dudaklar koydular. Yiyeceklerin girdiği yer zorunluluktan yine sözlerin çıkış noktası da aynı zorunluluktan ötürü bu şekilde oldu. Bedenimiz için ağızdan giren şeylere, aklımız için de dudaklardan çıkan şeye ihtiyacımız vardır. Hem de bu dudaklarımızdan çıkan sözler dünyadaki kaynakların en güzeli ve iyisidir. Öte yandan kemikler içindeki kafa kısmı sıcak ve soğuk mevsimlerden etkilenip duygusuzlaşmaya ve akılsızlaştırılmaya neden olabilecek bir etle de sarılamıyordu. Etin tözü kurumadığı için kendi etrafında kendi büyüklüğünü geçen ve kendisinden bağımsız bir tabaka ortaya çıktı. Bu tabakaya deri adını veriyoruz. Beyindeki ıslaklıktan dolayı deri genişledi ve tüm kafayı kapsar hale geldi. Kafadaki kemiklerin birleştikleri noktalardan sızan ıslaklıklar deriyi nemli tutuyordu ve onu düğüm yaparak kafanın üzerinde kapatıyordu. Ruhtaki hareketler ve yiyecekler her türlü şekle dönüşebilen kafa kemiklerinin birleşme yerlerinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. İki neden kendi aralarında ciddi bir mü-

cadeleye girdikleri zaman kafa kemiklerinde birleşme yeri fazlalaşır, mücadele zayıfladığı zaman kemiklerin sayısı da düşer. Tanrı deriyi kafanın her yanından ateşlerle yakarak böldü, sonra deri delindi ve sonra deriyi delip aradaki tüm nemi sızdırınca saf sıcaklık dışarı aktı. Derinin kendisini de oluşturan
76 organ sayesinde oluşan şey hareketle beraber yukarı çıktı ve adeta bir iğne gibi ince teller halinde dışarıya çıkıntı yaptı. Ancak hareketin ağırlığı nedeniyle etrafındaki havanın baskısıyla tekrar derinin altına girmek zorunda kaldı. Derinin içinde yer alan saçların ortaya çıkış süreçleri bu şekildedir. Saçlar ve deri aynı özdendir, tel şeklindedir. Ancak saçlar deriden ayrılıp soğudukları ve bu sayede daha yoğunlaştıkları zaman, soğuma etkisiyle ortaya çıkan sıkışma sert ve yoğun olur. Tanrı söylediğimiz özellikler sayesinde saçlarımızı kapattı. Hem beynimizi korumak için et yerine saçların kullanılması daha iyiydi. Bu nedenle duyumlarımız zarar göremezdi, aynı zamanda saçlar bize bir rahatsızlık da vermezdi. Kışın başımızı korur, yazın ise bir gölge gibidir. Öte yandan parmaklarımızda kiriş, deri ve kemiklerin birleşme noktalarında tözün birleşimi her şeyi kapsayan sert bir deri konumundadır. Daha önceden bahsettiğimiz nedenler bu derinin oluşma nedeniydi. Ancak daha sonradan yaşayacak canlılar için tamamlandı ve esas özelliği de bu oldu. Bizleri yaratanlar erkeklerden sonra kadınların ve diğer tüm hayvanların doğacağını biliyorlardı. Hayvanların çeşitli nedenlerden dolayı pençelere gereksinim duyacaklarının da farkındaydılar. Bu nedenle insanlara doğumları sırasında tırnak verildi. Böylece çeşitli organların uçlarında deriyle saçlar ve tırnaklar oluşturuldu. Ölümlülerin organları bir bütün halinde ortaya çıka-

rıldıktan sonra artık canlılar ateş ve hava içinde yaşa- 77
yacaklardı. Ateş ve hava insanları eritecekleri sırada tanrılar bir çözüm buldu. İnsan özüne benzeyen bir özü farklı şekiller ve duyularla karıştırıp ayrı bir tür elde ettiler. Evet, bunlar günümüzde tarım yapılırken evcilleştirilmiş ve yakınımız olan ağaçlar, bitkiler ve tohumlardır. Önceleri yabani türlerden daha eski olan başka bir şey yoktu. Yaşayan her şeye doğal olarak canlı adını vermekteyiz, şu an söz ettiğimiz tür ise yani deri ve göbek arasında yer alan tür üçüncü türden bir ruhtur. Bu ruh, sanı, akıl ve zekâyla ilişkili değildir. Sadece güzel ve güzel olmayan duyumlara ya da isteklere sahiptir. Bitkiler edilgendir, kendi içlerinde, kendi etraflarında dönerler, dışarıdaki hareketler, dışarıdaki hareketlerden etkilenip kendi hareketlerinden yararlanma ya da bunu kavrama gibi durumlar söz konusu değildir. Yani bir hayvan gibi yaşarlar ancak toprağa bağımlı olmalarından ötürü hareketsiz ve kökleşmiş durumdadırlar. Bu da kendi hareketlerini imkânsız kılar. Yaratıcılarımız bu türden şeyleri beslenmemiz için ortaya çıkardılar. Bedenlerimizde bahçelerde görebileceğimiz türden su yolları açtılar ve adeta bir nehrin akışı gibi onların sularla sulanmasını sağladılar. Öncelikle derinin ve etin birleştiği noktada iki gizli yani iki arka kanal ortaya çıkardılar. Bunun nedeni bedenin sağ ve sol olmak üzere iki tarafı olmasıydı. Ardından omurga boyunca aşağıya doğru indiler, amaçları doğuran omuriliğin çok güçlü olmasıydı. Bunu sağlayabilmek için yukarıdan aşağıya doğru tek bir yoldan giderek diğer kısımları aşarak ve her yere aynı şekilde yayılmasını sağlayarak yolu arada sakladılar. Sonra kafanın etrafındaki damarları böldüler, birbirlerine sardılar ve karışık bir hale getirdiler. Karı-

şık diye nitelendirilmelerinin nedeni birbirlerine zıt yönlerden geçmeleriydi. En sonunda deriyle birlikte kafaya bağlamak için sağ taraftan geleni sola, soldan geleni sağa doğru kavisli bir şekilde çevirdiler. Çünkü kafanın etrafında yukarı kadar çıkan kirişler yoktu. Hem de sağ veya sol taraftan gelen duyumlar da bedenin tamamı tarafından algılanabiliyordu. Tanrıların bir sonraki işleri sulama konusuydu.
78 Bunu anlayabilmemiz için öncelikle bahsetmemiz gereken başka bir şey var. Küçük öğelerden oluşan şeyler her zaman büyük öğelerden oluşan şeylerin yerini tutamazlar. Ateş en küçük öğelere sahip olan şeydir. Ateşe bu sayede su, hava ve onları oluşturan öğelerin arasından geçebilir. İçimizde var olan boşluk için de aynı durum geçerlidir. Besin maddeleri düştüğü zaman orada kalabilirler fakat hava ve ateş gibi çok küçük öğelere sahip olan şeyler orada kalamazlar. Tanrı da sulamayı damarların içine kadar götürmek istiyordu, bu nedenle karın kısmımızı kullandı. Hava ve ateşten oluşan bir kafes ortaya çıkardı. Bu kafeste kiriş yoktu ama iki dişli çatal biçiminde olan bir çubuk yer aldı. Çubuktan başlayıp kafes boyunca devam edecek şekilde uçtaki kısımlara kadar ulaşan daire şeklinde küçük çubukcuklar ekledi. Kafesin iç kısımları ateştendi, çubuklar ve onları kapatan kısımlar da yine ateşten oluşuyordu. Daha sonra tüm bunları canlının içine koydu. Öncelikle çubukcukların olduğu kısım en üstte yer aldı, iki çubuk olduğu için biri nefes borusu yoluyla ciğere, diğeri nefes borusuna paralel olarak karın kısmına kadar indi. Daha sonra ilk çubuk iki kısma ayrıldı ve iki kısım da burun deliklerinden geçti. Bu sayede ağızdan geçen çubuk çalışmadığı zaman burundan geçen kullanılabilecekti ve böylece damarlar kanla dolacaktı. Tanrı

kafes kabının diğer kısımlarını bedenimizin boşluğunun etrafına koydu. Bu sayede kafes bazen havadan yapılmış çubuklardan yavaşça geçebilecek, bazen ise çubuklar aracılığıyla dışarıya akabilecekti. Bedende bulunan çok sayıda gözenek ise nefesin girip çıkmasını sağlayacaktı. İçte havaya sarılı olan ateş bu şekilde bedene girip çıkar ve canlının yaşamı devam ettiği sürece de bu durum geçerli olmaya devam eder. Bu duruma nefes alıp verme adını veriyoruz. Bu şekilde bedenimiz sulanır ve serinletilir, bedenimizde var olan ateş girip çıkan nefesi takip eder ve bu hareketler içinde karından geçerek oradaki besinleri eritir, küçük parçalara böler ve içinden geçtiği çubuklarla onları da yanına götürür ve adeta bir pınardan fışkırır gibi bunları aşağıya indirerek bedene yayılmasını sağlar. Sırada nefes alıp vermenin şimdiki hale nasıl dönüştüğünü incelemek var. Şöyle anlatayım: Hareket eden bir cismin girebileceği bir boşluk yoktur ve içimizdeki hava da dışarı çıkarılamaz. Havanın bir boşluğa girmediği ve etrafındaki havayı da ittiği herkesçe bilinen bir şeydir. Hareket ettirilen hava başka bir havayı da hareket ettirir ve bu şekilde nefes çıktığı yere daire şeklinde geri döner ve tekrar içeri girer. Bu durum sürekli olarak tekrarlanır ve asla buna ara verilmez. Zaten doğada da herhangi bir boşluk yoktur. Göğüs ve ciğer kısımları havayı dışarı çıkaramazlar. Bedenin çevresindeki havayla, havanın çevresine doğru gönderildiği gözenekli yapı arasında gidip gelir. Bu hava bedenden çıktığı anda burun deliklerimizden bedene dahil olan havayı daire şeklinde iter. Peki, tüm bunlar neden oluyor? Her canlıda kan ve damarların olduğu kısımlar adeta içlerinde bir ateş varmışçasına en sıcak yerlerdir. Daha önceden merkezde olan kısım ateşten, diğer kısımlar ise

havadan oluşmaktadır dediğim zaman kafese benzetme nedenimiz de buydu. Bu sıcak kısımlar kendileriyle aynı özden olan dıştaki ateşe doğru yönelir. Önünde dışarıya çıkabilmek için iki yol vardır. Ya bütün bedeni aşıp geçecek ya da ağız ve burun delikleri yolunu kullanacaktır. Sıcak kısım bir yana doğru hareket ettiği zaman dış hava daire şeklinde diğer yöne doğru gider. Bu durumda itilen hava bu kez soğuyacaktır. Bu sayede sıcaklık yer değiştirir ve böylece de diğer çıkış noktasında bulunan hava daha sıcak olur. En sıcak hava bu yana doğru hareketlenmektedir, ne de olsa kendi özüne benzer bir öze doğru hareketleniyordur. Ancak bu durumda da tekrar diğer çıkış noktasına yakın olan havayı daire şeklinde iter. Hava sürekli olarak aynı hareketlerin etkisi altında olduğundan ve sürekli olarak aynı hareketleri tekrarladığı için, daire şeklinde sağdan sola ve soldan sağa doğru çevrilerek nefes almamızı sağlar. Yine arkaya doğru itilen şeylerin etkileri, yutma, fırlatılma ya da
80 düşme gibi şeyleri de aynı şekilde görmek gerekir. Sesler de tiz ya da kalın olmaları fark etmeksizin, yavaş ya da hızlı olmalarına bakılmaksızın bizde eşitsiz hareket oluşturuyorsa uyumsuz, eşit hareket oluşturuyorsa uyumlu olarak isimlendirilirler. Hızlı sesler de yavaşlayarak kendilerine benzeyen sesleri bulmak istedikleri zaman, peşlerinden gelen daha ağır sesler onları yakalar ve iter. Bu itme eylemi bir hareket değildir. Sadece hızlı ve durmak üzere olan seslere uyumlu ve yavaş bir hareketin başlangıcını sunar. Bu sayede de tiz ve kalın seslerin birleşiminden tek bir ses çıkarırlar. Bu çıkan ses cahillere sadece zevk verirken, bilgili kimseler ise sesin ölümlü hareketlerde tanrısal uyumu işaret ettiğini duyduklarından yüce bir mutluluk duyarlar.

Suyun akışı, yıldırım, kehribar taşının, Herakles taşı gibi şeylerin ilgi çekici yapısı gibi durumların açıklaması da budur. Bu tür şeylerde bir çekim gücü yoktur ancak böyle tuhaf olayların gerçekleşme nedenleri herhangi bir boşluk olmaması, cisimlerin daire şeklinde birbirlerine çarpmaları, yakınlaşma ya da uzaklaşmalar sırasında hepsinin asıl yerlerini bulmaya çalışması ya da bunlara benzer şeylerdir. Eğer doğru bir şekilde konuyu incelersek ulaşacağımız sonuç bu olur. Tekrar önceki konumuz olan nefes almaya geri dönelim. Nefes alma daha önceden açıkladığımız bu yöntemle gerçekleşmiştir. Yediğimiz şeyleri ateş böler, içimizdeki nefesle birlikte aynı hareketler yükselir ve bu yükselme sırasında da karnımızda parça parça edilmiş yiyecekleri alır ve bunları damarlara boşaltarak damarların dolmasını sağlar. Bütün canlılarda yiyecekler söylediğim şekilde dolaşır. Aynı öze sahip olan tözlerden, tanrının karnımız doysun diye yarattığı meyvelerden alınan ve parça parça edilen bu şeylerin hepsi karışımdan dolayı farklı farklı renklere sahiptir. Ancak hâkim renk kırmızıdır, çünkü kırmızı suyu böler ve diğerlerine de üstündür. Bu nedenle kan adını verdiğimiz bedende akan sıvı kırmızı renktedir. Bu kan sayesinde etler, beden beslenir, bedende boşalan yerler bu kanla doldurulur. 81
Evrendeki tüm canlıların hareketleri sırasında bahsettiğimiz türden bir tamamlama ya da eksilme durumu gerçekleşir, bu sayede canlılar kendi özlerine dönebilirler. Gerçekten de çevremizdeki öğeler bizi çözer ve bölerler, her şeye de kendi özlerinden bir parça göndermeyi becerirler. Bedenimizin içinde küçük parçalara ayrılmış olan ve kendi başına adeta bir kök olup tüm canlılarda yer alan kan öğelerin hare-

ketini içinde taşımalıdır. Bedenin içinde yer alan parçalardan her biri kendisine benzeyen parçaya doğru ilerler ve ortaya çıkan boşluğu doldurur. Oysa çıkan parça sayısı giren parça sayısından daha fazlaysa canlı zarar görmeye başlar, giren parça sayısı daha fazla olduğu zaman canlı büyür. Bu durumda canlının teni genç, kendisini oluşturan üçgenler henüz yepyeniyse, canlı dayanıklıdır. Çünkü henüz kemik iliğinden yeni oluşmuştur ve sütle besleniyordur, bu nedenle de üçgenler yumuşak ancak sımsıkı bir şekilde birbirlerine bağlıdır. Öte yandan bedene dışarıdan yiyecek olarak giren üçgenler kendi öz üçgenlerinden daha zayıf ve yaşlıdır, bunları kendi yeni üçgenleriyle egemenlik altına alır ve canlıyı da kendi öğelerine benzer farklı çok sayıda öğeyle besler. Fakat üçgenlerin kökleri çok sayıda düşmanla yapılan mücadelede zayıflamaya başlar ve bir yerden sonra başka besleyen üçgenler bulamaz. Bu durumda da dışarıdan gelenler içeridekileri egemenlikleri altına alır. Savaşı kaybeden canlı güç kaybetmeye başlar, buna da yaşlanma adını vermekteyiz. Bir noktadan sonra kemik iliğinin üçgenlerini beraber tutan bağlar gevşemiştir ve yorgunluktan dolayı eskisi kadar dirençli olamazlar, ruhun bağları da gevşer. Sonuçta kendisi yapısına uygun olarak mutlu bir şekilde kopar gider, ne de olsa doğaya uygun olan şeyler insana zevk verirken, uygun olmayanlar da acı vermektedir. Bu nedenle bir hastalık ya da yaradan kaynaklanan ölüm daha kötü ve acılıyken, yaşlılıktan kaynaklanan, doğanın zamanında dediği ölüm daha az acı verir ve daha çok mutlulukla beraber gelir. Herkes hastalıkların kaynağını tahmin
82 edebilir. Bedendeki öğeler toprak, ateş, hava ve sudur. Eğer bu öğeler doğaya uygun olmayan bir şekilde olması gerekenden eksik ya da fazlaysa, kendile-

riyle ilgili yerlerden geçiyorlarsa, ateşle ilgili çok sayıda öğe olduğu için herhangi biri kendine uygun olmayan bir şeyi alırsa ya da bir kaza yaşanırsa bu durumda hastalıklar olur. Eğer bir öğe doğaya uygun olmayan bir şekilde özelliklerini ya da bulunduğu yeri değiştirirse daha önceden soğuk olan yerler sıcak, nemli olan kısımlar kuru, hafif ya da ağır olanlar bunun zıttı olur ve her açıdan değişikliğe uğrarlar. Bir nesne aynı türden bir nesneyle uygun şekilde birleşir ya da ondan ayrılırsa aynı kalmayı başarabilir ve bu sayede sağlıklı olur. Bir nesne bir başka nesneyle birleşir ya da ondan ayrılırken bir kurala uymamış olursa bu durumda ortaya çıkan karmaşa çeşitli hastalıklara, sorunlara ya da farklı sıkıntılara yol açacaktır. Eğer doğa ikinci türden birleşimler oluşturuyorsa o halde konuyu anlamak isteyenlerin öğrenmeleri gereken ikinci türden hastalıklar da var demektir. Kemik iliği, kemik, et, kiriş ve daha önceden söz ettiğimiz öğelerden meydana gelir. Kan şeklen farklı olsa da yine aynı öğelerden oluşmuştur. Bu durumda hastalıkların nedeni genelde söylediğimiz şeylerdir ancak en kötü hastalıkların nedeni ise birleşimlerin doğaya uygun olmayan şekilde bozulmalarıdır. Eğer doğaya uygun olursa et ve kiriş kandan doğar, kirişler liflere benzerler ve etler de liften ayrıldığı zaman kanın pıhtılaşmasıyla oluşurlar. Kiriş ve etler eti birleştirmeye ve aynı zamanda kemik iliğini korumaya yarayacak olan yağlı ve yapıştırıcı maddeyi üretir. En temiz ve güzel üçgenlerin türü kemiklerin kalınlığından sızar ve kemik iliğini ıslatmak amacıyla oraya damlamaya başlar. İşler söylediğimiz şekilde ilerlerse bir sorun yok demektir, olmazsa hastalık doğar. Eğer et bozulursa ve bozuk şeyleri damarlara yollarsa, damarlar da kanla dolar. Tabii ki bu kan havayla

karışmış, rengi farklı, acı ya da ekşi ya da tuzlu olabilir. Kanla beraber safra parçaları, kan suyu ya da balgamlar da gelir. Doğaya uygun olmadan ortaya çıkmış ve zarar görmüş tüm bu şeyler kanı zehirlerler ve sonra da bedene hiçbir yiyecek girmeden, doğal hareketleri korumadan damarlar arasında dolaşmaya devam ederler. Tüm bu salgılar birbirlerine düşmandır, birbirlerinden zevk duymadıkları gibi bedenin temel uzuvlarıyla da savaşmaya başlarlar. Organlara zarar verirler, onları çürütürler. Eğer zarar gören kısım etin eski kısımlarıysa bu durumda bu kısımlar daha geç zarar görürler, bu nedenle uzun süre boyunca yanmaya devam ederler ve kararırlar. Her taraftan kendisine zarar veren şeylerden dolayı gittikçe daha kötü hale geldiklerinden bedende zarar görmemiş bölümlere de sıçrar ve bazen de bu siyahlaşma, acı tözün büyük zarar görmesi halinde beraberinde bir ekşilik de getirir. Bazen ise acı töz kırmızılaşır ve yeşille karışarak siyaha çalan bir renge dönüşebilir. Sonra da taze et ateşin etkisiyle erir ve sarı renk ve acılık birbirlerine karışır. Hepsine birden öd deriz. Bu ismi ya hekimler verdiler ya da tek bakışta birbirlerine hiç benzemeyen bazı olayların özlerini anlayabilen ve kendilerinde aynı olup sadece tek bir isimlendirmeye uygun görülen bir özü fark eden biri vermiştir. Öd renklerine göre ikiye ayrılmaktadır. Kandan kaynaklanır ve tatlıdır. Siyah ve ekşi ödden gelen sıcaklıkla beraber tuzlu bir şeyle karşılaşırsa acılaşır ve ekşinin ismini alır. Taze ve yumuşak bir et havadan aldığı zararla başka bir şeye dönüşür, kendileri çok küçük olduklarından dolayı tek başlarına görülemezler ancak bir araya geldikleri zaman fark edilebilirler ve köpüklenmeleri sayesinde bir renk elde ederler. Bunlar sonuçta gözle görülür bir

83

yapıya bürünürler. Yumuşak et ve hava birleşimden doğan şeye beyaz sümük denir. Bu yeni sümükten ter, gözyaşı ya da bedenin temizlenmesine neden olan diğer salgılar ortaya çıkar. Doğa, kanın yiyeceklerle dolmasını ister ancak bu gerçekleşmez ve daha farklı şekilde dolarsa bu türden balgamlar hastalıklara neden olur. Etler hastalık nedeniyle zarar görseler de hastalık belli bir oranda hissedilir çünkü tedavi olabilecek durumdadılar. Ancak ne zaman ki eti ve kemikleri birbirlerine bağlayan şey hastalanır, bu ne- 84
denle kemik liflerden ve kirişlerden ayrılıp beslenemezse ete olan bağlılık ortadan kalkar. Bu durumda artık yağlı ya da yapışkan değildir, iyi beslenemediği için kurumuş, tuzlanmış ve pürüzlü bir hale dönüşmüştür. Bundan sonra çeşitli değişiklikler meydana gelir, küçük parçalara bölünür, kemiklerden ayrılıp kirişlerin altına geçer, etler bağlı oldukları kökten kopup kana karışırlar. Ancak kana karışırken çıplak ve tuzlu durumda olup daha önceden bahsettiğimiz bu hastalıkları şiddetlendirirler. Bedendeki hastalıklar ne kadar ciddi olursa olsun ondan daha önce ortaya çıkan hastalıklar daha da önemlidir. Ne zaman ki et yoğunlaşır ve kemik nefes alamaz hale gelir, ne zaman ki küflenir ve soğur, ne zaman ki yiyecekleri içine alması gerekirken kendisi bu besinlerin içinde kaybolursa işte o zaman etler kana karışarak daha önceden bahsettiğimiz tüm bu hastalıkları azdırır. Daha kötü olanı da var, kemik iliği tözünün gereğinden fazla ya da eksik beslenmesi. Bu, en kötü ve korkunç şekilde ölümü getiren hastalıktır, çünkü bu hastalıkta bedenin tözü ters yönde akacaktır. Üçüncü hastalığın üç nedeni olabilir. Hava, sümük ve öd. Ciğer bedende havayı dağıtan kısımdır, bazen sümük ya da ona benzer şeyler ciğeri tıkar, bu nedenle

hava geçemez, bazı kısımlara ise olması gerekenden daha fazla hava gider. Sonuçta hava alamayan kısımlar zarar görür, damarlara hava dolar ve onlara zarar verir, sonra da bu hava bedenin ortasında derinin olduğu yerde toplanır. Sonuç terlemeyle ve büyük acılarla gelen bir hastalıktır. Bedenin içindeki et zarar görmeye başlamıştır ve hava alıyordur ve aynı hava çıkamadığı zaman dışarıdan gelen havanınkine benzer bir etkiye yol açar. Acının artma nedeni havanın kirişler ve küçük damarların çevresini şişirmesi, kasları ve ona bağlı kirişleri zıt yönde bozmasıdır. Bu türden hastalıklara tetanos ve opisthanos adı verilmektedir. Tedavi edilmesi zor olan bu hastalıklar çoğu zaman ateşin çıkmasıyla geçerler. Kabarcıkların havası içeride kalırsa beyaz sümük tehlikeli olur. Ancak dışarı çıkma imkânı buluyorsa ondan bir zarar gelmez, sadece bedende beyaz lekelere neden olur ya da bu tür şeyler olur. Siyah ödle karışır ve akıldaki harekete karışarak sorun yaratır. Uyurken olduğu sürece bundan da zarar gelmez ama uyanıkken olursa sorun yaratabilir. Bu hastalık kutsal tözden kaynaklandığı için kutsal hastalık adını taşımaktadır. Ekşi ve tuzlu sümükten nezle vb. hastalık meydana gelir, bunlar da akıntının geldiği yerlere göre farklı farklı isimler alırlar. Bedendeki yanmalara ve ateşlere neden oldukları için bu isimleri almışlardır ve hastalığın nedeni öddür. Öd, dışarıya çıkmak için bir yol bulur ve onun hareketi bedende urlara neden olur. Eğer bedenden dışarı çıkamazsa çeşitli ateşli hastalıklara yol açar. Bu tür hastalıklar arasında en tehlikeli olanı ödün temiz kana karışması ve liflere zarar vermesidir. Lifler kanın arasında yer alırlar ve sulu ve katı kısım arasında bir uyum sağlarlar. Kan hem sıcak olduğunda sulanarak gözeneği

85

çok olan bedenlerden çıkamaz hem de damarların arasında gezmek için çok yoğun ve ağır hareketlere sahip değildir. Bunu sağlayan da yapısı gereği liflerdir. Kan soğusa bile tekrar akmasını sağlamak için lifleri birbirlerine yaklaştırmak kafidir. Oysa lifleri yaklaştırmazsanız soğuğun da etkisiyle pıhtılaşma gerçekleşir. Evet, kanda liflerin görevleri bunlardır. Öd, zamanla etten kan haline dönüşür, bu kan nemli, sıcak ya da başka şekilde problemli olsa da bu gerçekleşir. Bu kez öd liflerin etkisiyle pıhtılaşır, soğur ve söner, sonuç içimizde ortaya çıkan titreme ve soğumadır. Kana daha fazla karıştığı zaman ise kendi sıcaklığı sayesinde lifleri denetimine alır, içlerinde bir karmaşa yaratır, eğer denetimi çok daha uzun süre devam edecek kadar güçlüyse, bu durumda kemik iliğine girer ve yakar. Sanki bir geminin halatlarının çözülmesi gibi ruhu bağlayan bağları çözer ve serbestleştirir. Tam tersi olur ve kandaki öd miktarı az olursa ve beden direnirse o zaman da kendisi denetim altında olacaktır. Bu durumda bedene yayılabilir ya da göğsün ve karnın altına doğru itilir, burada sürgüne gönderilmiş bir kimse gibi bedenden çıkıp gider. Bu durumda ishal, dizanteri ya da bu türden bir hastalığı ortaya çıkaracaktır. Bu nedenle 86
beden hastalıklarının ana nedeni ateştir. Ateşin varlığı çeşitli yanmalara ve nöbetlere yola açar. Yine gereğinden fazla hava her gün nöbet geçirmemize, gereğinden fazla su üç günde bir nöbet geçirmemize yol açabilir. Çünkü su, hava ve ateşten daha yavaştır. Toprak ise tüm bunların hepsinden daha yavaştır, bu nedenle de temizlenmek için dört katı zamana ihtiyaç duyar, bu da dört günde bir gelen nöbetlere yol açması anlamına gelecektir. Tüm bu nöbetler öyle kolayca atlatılacak türden şeyler değildir. Beden has-

talıklarının nedenleri bunlar. Sırada bedenimizdeki ortaya çıkış sıralarına göre ruhumuzdaki hastalıklara bakmak var. Ruh hastalıklarının en önemlisi geri zekâlılıktır. Geri zekâlılık ya delilikten ya da bilgisizlikten ortaya çıkar. Bu nedenle bunlardan birine neden olan şeye hastalık demek ve gereğinden fazla hazzın ya da acının ruhun karşılaşabileceği en büyük hastalık olduğunu söylememiz gerekir. Eğer bir insan çok mutluysa ya da çok üzgünse zevk duymayı ya da acı çekmeyi bırakmak için gereğinden fazla çaba gösterebilir, bu durumda herhangi şeyi doğru duyma ya da görme imkânı bulamaz. Onun durumu artık bir deliye benzemektedir, aklını toplayamaz. Yine insanda gereğinden fazla miktarda sperm varsa, ortaya çıkacak istekler neticesinde son derece fazla zevk ya da acı duymasına yol açabilir. Bu tür insanlar zamanlarının çoğunu gereğinden fazla duydukları zevk ya da acılar nedeniyle delirmiş gibi geçirir. Aslında ruhun hastalığının nedeni bedenin kendisidir. İnsanlar ona hasta biriymiş gibi değil ahlaksız biriymiş gibi bakarlar. Oysa aşırı derecede cinsel istekte bulunmanın nedeni bir ruh hastalığıdır. Bu hastalık kemiklerdeki gözeneklerin fazla olmasından ve gözeneklerde bedeni nemlendiren bir tözün varlığından kaynaklanır. Bazen haz konusundaki aşırı istek insan bilerek kötülük yapıyormuş gibi algılanır, oysa hiç kimse bilerek kötülük yapmaz. Kötülerin kötü olma nedenleri bedenlerinin kötü yaratılması ve kötü eğitim almalarıdır. Bu tür şeyler herkes için zorlayacıdır ve isteğimizin dışında gerçekleşir. Acılar konusunda da aynı durum geçerlidir, ruhun çektiği büyük acıların nedeni bedendir. Örneğin sümüğü düşünelim, bu sümük ekşi, tuzlu ya da acı olabilir, hatta safrayla birlikte gelebilir, bedende

87

dolanıp dışarıya çıkabilecek bir delik bulamayınca içeride kapalı kalır. Bu durumda onun buharı ruhun hareketleriyle kendisini birleştirir ve ruhta bazı hastalıkların ortaya çıkmasına neden olur. Bu hastalıklar bazen çok şiddetli, bazen daha az şiddetli, bazen uzun süreli bazen ise kısa süreli olabilir. Daha sonra ruhun olduğu yerin köşesine doğru kendisi için bir yol bulur ve nereden harekete geçiyorsa ona uygun bir şekilde korkaklık, öfke, yorgunluk, uyuşukluk, saldırganlık ve buna bağlı şeylere yol açar. Ayrıca doğuştan gelen bazı kötülüklerle ya da kentlerde ya da kalabalık yerlerde duyulan bazı kötü sözlerin etkisiyle çocukluğumuzdan itibaren doğamızda-ki kötülüğü yenmeye yönelik hamleler yapmadıysak, içimizde var olan kötülükler kendilerinden kaynaklanmayan nedenlerden dolayı iyice artar. Bu durumun nedeni çocuklarda değil ebevyenlerdedir, öğrencilerde değil öğretmenlerdedir. Öte yandan insan her zaman elinden geldiğince kötülüklerden uzak durmalı ve erdemli bir yaşam sürmeye çalışmalıdır. Eğitimini de buna göre ayarlamalıdır, neyse bu farklı bir konu. Şimdi konuşmamız gereken şey, beden ve ruh sağlığımızı nasıl kontrol etmemiz ve korumamız gerektiği. Çünkü kötülüklerden konuşmak yerine iyiliklerden konuşmak çok daha sağlıklı görünüyor. İyi olan her şey güzeldir ve güzel olan da orantısız değildir. Yani bu durumda bir canlının güzel olabilmesi ancak orantılı olabilmesi halinde gerçekleşir. Fakat bizler küçük şeylerde orantıları görüp değerlendirebilsek bile, aynı şeyi büyük şeyler için uygulamasını beceremiyoruz. En önemli orantılar sağlık ve hastalık, iyilik ve kötülük ya da ruh ve beden arasındaki orantılardır. Ancak bizim dikkat ettiğimiz şey bu değildir. Her açıdan güçlü ve büyük bir ruhun çok güçsüz

bir bedende olmasının ya da tam tersinin yaşanmasının bir orantısızlık olduğunu düşünmeyiz ancak orantı diğer her konudan çok daha önemlidir. Eğer orantılı olan ve orantıyı görmesini bilen insanlar varsa, bu insanlar için en güzel ve en hoş şey budur. Bir bedende bacaklar gereğinden fazla uzun olsalar, herhangi başka bir uzuv orantısız olsa sadece beden çirkindir diyemeyiz, aynı zamanda uzuvlar farklı bir işleve sahiplerse beden gereğinden fazla yorulacaktır, bundan dolayı hareketi düzensizleşir, olması gerektiği gibi hareket edemez ve sonuçta epeyce acı duyar. Canlı olduğunu söylediğimiz ruh ve beden arasındaki orantı konusunda sözlerimiz doğru. Eğer bir canlıda ruh bedenden
88 çok daha güçlüyse ve karmaşa içinde kalıyorsa bedeni rahatsız edecektir ve ona çeşitli hastalıklar getirecektir. Tamamen kendisini araştırmalara adarsa da ona zarar verir, diğerlerine bir şeyler öğretmeye çalışsa, yani özel veya genel toplantılarda önemli tartışmalara girişse bu tartışmalar sonucunda da zarar görür ve çeşitli hastalıklara yakalanır. Hekimler bu hastalıklar konusunda yanılırlar, onların farklı nedenleri olduğuna inanırlar ve bu nedenler hatalıdır. Öte yandan beden zayıf ve küçük bir ruhla birleşirse insanda güçlü bölüm zayıf bölüme üstün gelecektir. Bu bölümlerden biri yiyeceklerle ilgili olan beden, diğeri bilgilerle ilgili olan ruhtur ve bu kısım tanrısal olan kısımdır. Üstün gelen kısım kendi alanını genişletir, ruh bu noktada zayıf olduğu için, öğrenme zorluğu çekip öğrendiklerini kolayca unuttuğundan iyice zayıflar ve en kötü hastalık olan bilgisizliğe yakalanır. Bu hastalıkların sadece bir çaresi vardır, o da ruhu ve bedeni birbirlerinden bağımsız hareket ettirmemektir, ikisini birbirlerine karşı korursak ve

dengelerini sağlarsak sağlıklı da oluruz. Bu durumda matematik ya da buna benzer işlerle ilgilenenler yani akıllarını kullanarak bir şeyler yapanlar bedenlerini de kullanmalıdırlar, müzik ve felsefeyle ilgilenerek ruhlarını da kullanmalılar. Ancak bu şekilde hareket ederek hem beden hem de ruh bakımından iyi ve güzel olmayı becerebilirler. Beden ve ruhtaki bölümlerin de aynı şekilde evrenin biçimine uygun hareket etmeleri gerekir. Bir beden içeri giren nesneler sayesinde daha sıcak ya da soğuk hale gelebildiğinde ya da dışarıdaki nesneleri aynı şekilde daha sıcak ya da soğuk hale getirilebildiğinde yani bu ikili hareket neticesinde ortaya çıkan değişikliklerle dinlenen bir beden tamamıyla hareketlerin peşinden giderse hastalanır ve zarar görür. Ancak evrenin besleyicisi annesi gibi olanı taklit edip bedeni uzun süreli bir şekilde dinlenmeye bırakmazsa, her zaman hareket halinde tutarsa ve daima çeşitli noktalarda hareketler yaratıp içeriden ve dışarıdan gelebilecek hareketlere karşı onun yapısını korursa ve uygun şekilde onu hareket ettirerek serbest dolanan duyumlar ve bedenin uzuvları arasında bir uyum sağlarsa – zaten bundan daha önce evren konusunda bahsetmiştik, ona uygun bir benzerlik- iki düşmanın bedende bir araya gelmelerini ve savaşmalarını engelleriz. Bu sayede dost olanları bir araya getirmişizdir ve bedeni onların beslemesine izin veriyoruzdur. En güzel eylem bir bedenin kendi içindeki hareketidir. Çünkü 89
böylesine bir hareket aklın evrenin hareketine en uygun olan hareketidir. Başka bir şeyden kaynaklanan bir hareket bu kadar iyi olamaz ancak bir dış nedenden kaynaklanan ve dinlenen bir bedeni kısmen hareket ettiren hareket en kötüsüdür. Bu nedenle de bedeni temizlemek ve onu daha iyi hissettirmek için

yapılacak en iyi eylem beden eğitimidir. Gemi ya da buna benzer bir taşıttayken bedeni hiç yormayan bir sallantı vardır. Bu da ikinci sırada yer alır. Bir başka hareket aslında çok zor durumda kalmadığımız zaman kullanmadığımız ve zaten kullanmamamız gereken ilaçlardır. Bu ilaçlar da aslında bir beden temizliği yaparlar. Öte yandan ortada hastalık yokken ilaçlarla bu türden bir temizliğe girişilmemelidir. Hastalıkların özleri canlıların özlerine benzer. Tüm canlılar ortalama belli bir yaşam süresine sahiptir, elbette ki kaza vb. durumları kastetmiyorum. Ancak doğan tüm canlılar belli bir yaşam süresiyle doğarlar, doğumu sırasındaki üçgenler belirli bir yaşam süresine katlanabilecek kadar esnerler. Bu zaman dolduktan sonra herhangi bir insanın yaşam süresini uzatma şansı yoktur. Hastalıklar için de aynı durum geçerlidir, etkilerini tam olarak göstermeden ilaç alınır ve hafifletilirlerse küçük hastalıklar büyür ve sayıları artar. Bundan dolayı her hastalığa kendisine uygun şekilde yaklaşılmalıdır. Bazı hastalıklar ilaç alınarak daha da şiddetlendirilmemelidir. Canlıya, bedenine, aklına uygun bir yaşam sürmesi için bedenini nasıl yönetmesi gerektiği ve onun da kendisini yönetmesini nasıl kabul etmesi gerektiği hakkında sadece bunları söyleyeceğim. Fakat diğerlerinden daha acil olan bir şey varsa o da yönetmek için yaratılmış kısmın mümkün olduğunca daha güzel bir hale getirilmesidir. Bunun için elimizden geleni yapmalıyız. Belki de tüm bu konuların ayrıntılı bir şekilde incelenmesi apayrı bir konu olabilir fakat daha önceden söylediklerimize uygun bir biçimde bu konudaki fikirlerimizi ifade etmek aslında konudan uzaklaştığımız anlamına da gelmeyecektir. Daha önceden ayrı yerlere konulmuş üç ayrı ruh olduğundan

ve her birinin hareketlerinin birbirinden farklı olduğundan defalarca bahsetmiştik. Şimdi bir kez daha özetle söylemek gerekirse bu ruhlardan herhangi biri kendi üzerine düşen görevi yapmazsa ve bu nedenle olması gereken hareketi sağlayamazsa doğal olarak zayıflar ve üzerine düşeni yapan kısım da güçlenir. Bunun için hareketlerin birbirlerine uygun olması en önemli noktadır. Bizim üzerimizde en fazla etkili şey 90
olan ruhu ise tanrı bize özel bir hak gibi sunmuştur, daha önceden bedenimizin üzerinde birleştiğini söylediğimiz yeryüzünden gökyüzüne yükselmemizi sağlayan ilkedir. Çünkü bizlerin gökyüzünden geldiğimiz kesindir, topraktan değil. Tanrı hem kafamızı hem de ruhumuzu ruhu oluşturduğu yere koydu ve bu sayede bizi gökyüzüne doğru yükseltti. İşte bu nedenle insanlar kendi arzularına ya da isteklerine kapılırlar, eğer sadece bunları gidermeye yönelik hareket etseler düşünceleri de kendileri de ölümlü olur, ellerinde ölümlülere ait olandan başka bir şey kalmaz. Çünkü sadece buna yönelik çalışmış olacaktır. Ancak insan kendisini bilgiye verirse ve bu yönünü geliştirmeye çalışırsa işte o zaman kendisinden çok daha yüksek şeyleri düşünerek gerçeğe ulaşabilir, bu durumda insan ne kadar ölümsüz olabiliyorsa, ne kadar buna ulaşabiliyorsa kendisinin de o kadar ulaşma şansı vardır. İnsan kendi içindeki bu yüksek kısmı koruduğu oranda, onu her zaman iyileştirmeye çalıştığı oranda büyük bir mutluluk elde edecektir. Bir şeyi dikkatli bir şekilde koruyabilmenin tek yöntemi uygun besin vermek ve davranışta bulunmaktır. İçimizde bulunan ve yukarıya yakın bölümlere yakın kısımların hareketleri evrenin düşünceleri ve daire şeklindeki hareketleri gibidir. Herkesin buna uygun hareket etmesi gerekir ve bizde düzen-

siz olarak ortaya çıkan olayla ilgili hareketler buna uygun hale getirilmelidir. Bunu becerebilmek için evrenin ve hareketlerin uyumunu kavramalı, düşünen kısmın düşündüğü şeye yani özüne benzetmeye çalışmamız gerekir. Tanrıların insanlara sundukları bu güzel yaşam hem günümüzde hem de gelecekte ancak bu şekildeki davranışlarla daha iyi hale dönüşebilir. Başlangıçta söylediğimiz şekilde evrenin insanların yaratılmasına kadar olan durumunu konuşma işini neredeyse tamamladık. Şimdi fazla da sözü uzatmamızın mümkün olmadığı bir noktada diğer canlıların nasıl ortaya çıktıklarına bakalım. Böylece bir eksiğimiz kalmamış olur. Dünyaya gelen insan-
91 lardan kötülük yapanlar ya da korkak olanlar ikinci doğuşlarında kadın oldular. Tanrılar da bundan dolayı cinsel istek duymamızı sağladılar, kadınlar ve erkeklerdeki yapı birbirinden farklıdır. Bunu şöyle anlatayım: İçecekler ciğerleri geçtikten sonra havanın etkisiyle dışarı çıkmak için böbreklerin altına doğru gider. Tanrılar tam da bu yolun başında boyundan bele kadar inen koyu renkli kemiğin üzerinde yani daha önceden tohum adı verilen kemikte bir delik açtılar. Bu kısmın canlı olması ve ortada da bir yol olması sayesinde dışarı çıkma isteği epeyce güçlenmiş oldu. İşte çocuk doğurma isteğinin nedeni de bu yolun varlığıdır. Sonuç olarak erkek üreme organları akılsız bir hayvan gibidir, bencil ve egemen olmak ister. Sürekli olarak, bitip tükenmez arzuların peşinden gider ve egemenliğini güçlendirmek ister. Benzeri nedenler kadın rahminde çocuk yapma isteğini ortaya çıkarır. Çocuk yapmak için uygun zamanın geçmesi ve kadının çocuk yapmamış olması onun aşırı derede sinirli olmasına neden olur, bedeninin her tarafını dolaşan ve nefes bile almasına engel olan

büyük acılar çekmesine, çeşitli hastalıklara kapılmasına neden olan bir durumla karşılaşır. Ne zaman ki iki tür bir araya gelirler ve ağaçta olduğu gibi burada da bir meyve ortaya çıkarsa, erkek ne zaman ki gözle görülemeyecek kadar küçük canlıları kadının rahmine serperse bu huzursuzluk sona erer. Ardından canlılarda çeşitli türler ortaya çıkar, rahimde beslenirler ve en sonunda da dünyaya gelerek oluşum süreci tamamlanır. Kadınların ve diğer hayvanların dişilerinin özellikleri bu şekildedir. Kuşlar, yani saçı yerine tüyleri olan kuşlar içlerinde herhangi bir kötülük beslemeyen, hafif, gökyüzünde yaşayan ama saflıklarından dolayı gözleriyle görebildikleri canlıların en iyisi olarak insanları gören şekil değiştirmiş insanlardır. Karadaki en vahşi hayvanlar akıllarında oluşan hareketi kullanmasını bilmeyen, sadece içlerinde yer alan ruhlarından yararlanamadıkları için felsefeye ya da gökyüzündeki nesnelere asla dikkat etmeyenlerdir. Bu öyle bir alışkanlıktır ki bundan dolayı öndeki organları, kafaları hep yakın oldukları toprağa doğru eğimlidir. Kafatasları uzamıştır, tembel olmaları ruhlarındaki hareketi bozduğu için farklı farklı şekiller almışlardır. Dört ya da daha fazla ayakları olmasının nedeni de tanrının en aptal olanlar toprağa daha da bağlan- 92
sın diye kendilerine çok sayıda ayak vermesi nedeniyledir. Daha da aptalları vardır, bunlar da ayaklar da işe yaramaz ve bedenleri toprağa yapışıktır. Evet, tanrı bunları toprakta sürünür şekilde yaratmıştır. Suda yaşayanlar ise en aptal ve en bilgisiz insanlardan oluşmaktadır. Tanrı kendilerine bu şekli verirken nefes almalarına bile izin vermemiştir çünkü daha önceki kötülükleri nedeniyle ruhları günahlarla doludur. Daha hafif ve temiz olan hava yerine suyun

içinde kalmaları ve derin ve pis suda nefes almaları tercih edilmiştir. Balıkların ve sudaki diğer kabukluların ortaya çıkış şekilleri böyledir. Bilgisizlikleri son derece çok olduğundan suyun en dibine atıldılar. Bu sayede o günlerden günümüze dek canlılar kendi akıllılıklarına ya da aptallıklarına göre birbirlerinin yerine geçmektedirler ya da yer değiştirmektedirler. Evrenle ilgili söyleyeceklerim burada sona eriyor. Tüm ölümlüler ya da ölümsüzler bu evrendedir. Evren bu şekilde doldurulduktan sonra gözle görülebilen bütün canlıları kendisinden toplayan bir canlı, kavranabilen tanrı örneğine göre kurulmuş bir evren haline dönüştükten sonra çok büyük, çok iyi ve muhteşem olan bu dünya ortaya çıktı. Dünya kendi soyunun tek ve muhteşem gökyüzüdür.

KAYNAKÇA

Anderson, H., *The Argument of Plato*, London, 1935.

Annas, J., *An Introduction to Plato's Republic*, Clarendon Press, Oxford, 1988.

Aristoteles, *Metafizik* (çev. A. Arslan), Sosyal Yayınları, İstanbul, 1996.

Arthur, A. W. H., *Merit and Responsibility: A Study in Greek Values*, Chicago, 1975.

Baldwin, C. S., *Ancient Rhetoric and Poetic*, Macmillan, New York, 1924.

Barker, E., *Greek Political Theory*, Methuen, London, 1964.

Barnes, J., *The Presocratic Philosophers*, Routledge and Kegan Paul, London, 1982.

Bluck, R. S., *Plato's Life and Thought*, London, 1949.

Brandwood, L., *A Word Index to Plato*, Leeds, 1976.

Brandwood, L., *The chronology of Plato's dialogues*, Cambridge University Press, Cambridge, 1990.

Brehier, E., *Histoire de la Philosophie*, vol. 1, *Antiquité et le Moyen-Age*, PUF, Paris, 1983.

Brommer, R., *Eidos et İdea. Étude sémantique et chronologique des œuvres de Platon*, Assen, 1940.

Brun, J., *Platon et L'Académie*, Paris, 1960.

Cevizci, A., *Sokratik Diyaloglarda Yöntem* (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Ankara, 1984.

Cevizci, A., (der), *Platon Felsefesi Üzerine Araştırmalar*, cilt 1: İdealar Kuramı, Ankara, 1989.

Cevizci, A., *İlkçağ Felsefesi Tarihi*, 4. Baskı, Asa Kitabevi, Bursa, 2006.

Coplestone, F., *A History of Western Philosophy*, 5th edit., 1. cilt, Burns Oates and Washbourne Ltd., London, 1966.

Dherbey, G. R., *Les Sophistes*, PUF, Paris, 1985.

Diogenes Laertios, *Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri* (çev. Candan Şentuna), YKY, İstanbul, 2003.

Dodds, E. R., *Plato's Gorgias*, Oxford University Press, Oxford, 1971.

Eflatun, *Büyük Klasikler: Eflatun I*, Hürriyet Yayınları, İstanbul, Ocak 1974.

Eflatun, *Büyük Klasikler: Eflatun II*, Hürriyet Yayınları, İstanbul, Ocak 1975.

Eralp, H. V., *Platon I, Hayatı, Eserleri, Sokratik Diyaloglar*, İstanbul, 1953.

Frazer, J. G., *The Growth of Plato's Ideal Theory*, New York, 1930.

Friedlander, P., *An Introduction to Plato* (trans. by H. Meyerhoff), New York, 1958.

Furley, D. J., "Homer", *The Encyclopedia of Philosophy* (ed. by P. Edwards), vol. 4, Macmillan Comp., New York, 1967, ss. 61-63

Gould, T., *The Ancient Quarrel Between Poetry and Philosophy*, Princeton University Press, Princeton, 1990, s. 35.

Görgemanns, H., *Platon*, Heidelberg, 1994.

Griswold, C., "Platon on Rhetoric and Poetry", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (ed. by E. N. Zatla), http:// plato.stanford.edu archives /fall 2005 / entries.

Grube, M. A., *The Trial and Death of Socrates*, Indianapolis, 1975.

Guthrie, W. K. C., *Socrates*, Cambridge University Press, Cambridge, 1971.

Guthrie, W. K. C., *A History of Greek Philosophy*, vol. IV, *Plato, The Man and His Dialogues: Earlier Period*, Cambridge, Cambridge University Press, 1975.

Güzey, K., "Platon Felsefesinin Toplumsal Kökleri" *Felsefe Dergisi* (1988/1), ss. 11-24.

Hare, R. M., *Plato*, Oxford University Press, Oxford, 1982.

Havelock, E. A., *A Preface to Plato*, Harvard University Press, Cambridge, 1982.

Hintzen, B., *Das Partizip Praesens in Ciceros Reden unter Einbeziehung des Partizip Perfekt der Deponentien*, Münster-New York, 1993.

Irwin, T., *Plato's ethics*, Oxford University Press, New York, 1995.

Jaeger, W., *Paideia: The Ideals of Greek Culture* (trans. by G. Highet), 3 vols., New York, 1934.

Karasan, M., *Eflatun'un Devlet Görüşü*, MEB, İstanbul, 1947.

Kerferd, G., "Hippias", *The Encyclopedia of Philosophy* (ed. P. Edwards), MacMillan Comp., New York, 4th vol., 1967, ss. 5-6.

KÇAK; Klasik Çağ Araştırmaları Kurumu, *Sempozyum II*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1985.

Kraut (ed.), *The Cambridge Companion to Plato*, Cambridge University Press, Cambridge, 1992.

Ledger, G. R., *Re-Counting Plato: A Computer Analysis of Plato*, Oxford University Press, New York, 1990.

Levinson, R. B., *In Defense of Plato*, Cambridge, 1953.

Liddle H. G., – R. Scott, *Greek Lexicon*, Revised Edition by H. Stuart Jones, Oxford, 1973,

Macdowell, D., *The Law in Classical Athens*, Ithaca 1978.

Mansion, S., *Le Jugement d'Existence chez Aristote*, Louvain, 1972.

Maranhao T. (ed.), *The Interpretation of Dialogue*, Chicago University Press, Chicago, 1990.

Martinez, J. A., *A bibliography of writings on Plato*, San Diego, 1978.

Most, G. W., "Hesiod", *Routledge Encyclopedia of Philosophy* (ed. by E. Craig), Routledge, New York, 2000, s. 351.

Most, G. W., "Homer", *Routledge Encyclopedia of Philosophy* (ed. by E. Craig), Routledge, New York, 2000, s. 361.

Murray, P., *Plato on Poetry*, Cambridge University Press, Cambridge, 1996.

Nadaff, R. A., *Exiling the Poets: the Production of Censorship in Plato's* Republic, University of Chicago Press, Chicago, 2002.

Paksüt, F., "Platon'da Ahlak ve Eğitim", *KÇAK* II, ss. 78-93

Peters, P. E., *Grek Felsefesi Terimleri* (çev. H. Hünler), Paradigma Yayınları, İstanbul, 2004.

Platthy, J., *Plato. A critical Biography*, Santa Clauss, 1990.

Platon, *Œuvres Complètes* (traduction par V. Cousin), Paris, 12 cilt, 1922-40.

Platon, *Yasalar* (çev. C. Şentuna – S. Babür), Ara Yayıncılık, İstanbul, 1988.

Platon, *Sokrates'in Savunması* (çev. A. Cevizci), Sentez Yayınları, Bursa, 2008.

Platon, *Devlet* (çev. S. Eyüboğlu- M. A. Cimcoz), İş Kültür Yayınları, İstanbul, 2010.

Platon, *Mektuplar* (çev. F. Akderin), Say Yayınları, İstanbul, 2010.

Rosen, S., *The Quarrel Between Philosophy and Poetry*, Routledge, Chapman and Hall, New York, 1988.

Ross, D., *Plato's Theory of Ideas*, Oxford University Press, Oxford, 1951.

Santas, G. X., *Socrates: Philosophy in Plato's Early Dialogues*, Routledge and Kegan Paul, London, 1979.

Saunders, T. J., *Introduction to Ion*, Penguin Books, London, 1987. Shorey, P., *The Unity of Plato's Thought*, Chicago University Press, Chicago, 1903.

Shorey, P., *What Plato Said?*, Chicago University Press, Chicago, 1933.

Stenzel, J., *Plato's Method of Dialectic* (trans. by D. J. Allan), New York, 1973.

Taylor, A. E., *Plato: The Man and His Work*, 7th edit., London, 1971.

Versenyi, L., *Sokratik Hümanizm* (çev. A. Cevizci), 3. Baskı, Sentez Yayınları, Bursa, 2007.

Vlastos, G. *Studies in Grek philosophy*, II. *Socrates, Plato and their tradition* (ed. by D. W. Graham), Princeton, N. J., 1995.

Vogel, C. J. De, *Rethinking Plato and Platonism*, Leiden, 1986.

Wedberg, A., "İdealar Kuramı", *Platon'un Felsefesi Üzerine Araştırmalar*, cilt 1. *İdealar Kuramı* (der. A. Cevizci), Gündoğan Yayınları, Ankara, 1990.

Zeller, E., *Grek Felsefesi Tarihi* (çev. A. Aydoğan), Say Yayınları, İstanbul, 2004.